

1344

Богдан Чехут
- Марко -

РІДНИМИ ПЛЯЯМИ

ОМАГА-НЮ ЙОРК

- 1957 -

Всиче

РІДНИМИ ПЛЯЯМИ

БОГДАН ЧЕХУТ
— МАРКО —

РІДНИМИ ПЛЯМИ

ПЛАСТОВІ ОПОВІДАННЯ

БІБЛІОТЕКА
ЗДУ

Пластове В-во „Молоде Життя”

ОМАГА

—

1957

—

НЮ ЙОРК

ВИДАНО ЗАХОДАМИ І НАКЛАДОМ
ПЛАСТОВОГО ВИДАВНИЧОГО ФОНДУ
ІМ. БОГДАНА ЧЕХУТА,
ЗАСНОВАНОГО ЗАГОНОМ „ЧЕРВОНА КАЛИНА”.

Літературний редактор — Роман Завадович
Післяслово — Богдан Кравців

Малюнки в тексті — Зеновій Онишкевич

Обкладинка, заголовки і кінцівки — Остап Савчинський.

Друковано 2,000 прим. у друкарні „Дніпро”, 77 Ст. Маркс Пл.,
Нью Йорк, Н. Й.

Богдан Чехут
— Марко —

ПРИСВЯЧУЮ ТИМ,
ЩО ПРОМІРЮВАТИМУТЬ РІДНІ ПЛАЇ
СЛІДАМИ БАТЬКІВ

А В Т О Р

пластовий біг

У курінному наказі прочитали: „Сьогодні о третій годині по полудні збірка всіх пластунів, що складають іспит з бігу до другої пластової проби. Треба явитися в повному цивільному одязі”.

Вернувся я зі школи додому та й задумався. Страх мене, бачите, огорнув: чи втну я цю штуку, чи видержу отой пластовий біг? Та ще й у повному одязі, бо так наказує закон.

І почав я збирати докупи „повний одяг”. Мов на злість, саме тоді подерлися мої черевики, і я заніс їх до шевця. Лишилися мені важкі зимові чоботи. Ну, а до чобіт, звичайно, потрібні „райтки”¹⁾ та ще з „райт-флеками”, а під „райтки” — довгі підштанці, бо так воно вже годиться. На ноги — скарпетки, а на скарпетки — онучі, бо онучі належать до повного зимового одягу. Отак я скомплетував долішню частину.

Тепер — гора. Ніщо так не підходить до чобіт, як вишивана сорочка. Надів. Застібнув комір. Гм, ще б зав'язати червону стяжку... Зав'язав. Готово. Яка ж блюза? Треба взяти грубу, зимову, бо ж літня до чобіт не підходить. Одягнув, застібнув. Та, чи не буде зле? А що, як наш курінний Шматера загляне під блюзу, спитає, чи повний одяг? Треба ще светер під блюзу одягнути. Одягнув светер, зверху надів блюзу, застібнув. На голову надів кашкет. Значить — усе!

¹⁾ Штани джокейського крою, спочатку до їзди верхи, потім їх носили з чобітьми.

А кишені? У пластових законах стоїть: „Кожний пластун має все потрібне при собі”. І я почав пакувати. Ніж, свисток, шнурок, годинник, хустка до носа, електрична лампка, бандаж, компас, сірники... Кишені помітно надувалися.

Готово, пора йти! На всякий випадок перевісив через плече ще й зимову куртку і рушив.

— Ти куди так по-зимовому? — спитала на відхіднім господиня, в якої я мешкав.

— Пластовий біг „здавати”! — відповів я гордо.

Господиня тільки здвинула плечима.

* *
*

У домівці вже чекали „пугачі”, тобто мій гурток, а також дехто з „вовків” і „лисів”. Мене привітали голосним реготом.

— Куди це ти так одягнувся? — питають.

— Як куди? До пластового бігу, в повному одязі! — відповідаю.

Хлопці ще дужче зареготалися. Аж тепер я побачив, що кожний з них був якнайлегше одягнений, у легеньких капцях на ногах, з викладеними комірами сорочок. Я непомітно упхав свою куртку за шафу. Та скинути светер або онучі соромився ...

За хвилинку рушили. По дорозі пражило нас червене сонце. Був дуже гарячий день. Ми вийшли за місто, перейшли міст на Стрию і гульк! — опинилися аж під Фалишем.

Біля кілометрового стовпа спинилися і повернулися обличчям до міста. Курінний дивився на годинник.

— Бігом гуш! — скомандував він. (Він не вимовляв „р”).

Ми рушили.

Важко застогнала під моїми чобітьми земля. Хмара куряви знялася за мною. А я біг. Біг, заціпивши зуби, щоб дорівняти другим. Та де! Ледве пробіг кількасот кроків, здавило мене в горлі, потемніло в очах, у грудях засвистало. Немов крізь туман бачив я, як переді мною легенько, мов серна, біг стрункий Оріся, чалапав ходаками Кот, підгицував грубий Дуко, стрибав Крокодил. Краєм дороги біг наш курінний, весь час спостерігаючи змагунів.

А для мене кінець світу наближався... Рясний піт десь з-під кашкета заливав обличчя і потилицею стікав десь глибоко під теплий светер. Електрична лампа і великий ніж немилосердно товкли по ногах. Компас вискочив із нагрудної кишені і, баламкаючись на шнурку, час від часу вдаряв мене в обличчя. Одна онуча якось зсунулася і жорстоко муляла мені ногу, а грубі „райтки” з „райтфлеками” пекли вогнем.

Курінний, бачачи мій стан, махнув рукою і... побіг з попередніми. Мабуть, думав, що я не закінчу бігу. Один Сахарина, спасибі йому, змилосердився наді мною. Зрезигнував з передньої групи і почав бігти біля мене — отак на всякий випадок.

Тим часом мій язик прилип до піднебіння, в роті висохло, курява забила ніс. Чоботища човгали по розпеченій дорозі, ноги дерев'яніли...

Нарешті замаячів довгожданний кілометровий стовп, мета моєї каторги. Ми з Сахариною прибігли останні. Сміхом і вигуками вітали нас переможці.

— Тгуп, тгуп! — радісно закричав курінний, вказуючи на мене.

Це мене пригнобило до решти. Біг, біг, рештками сил доплентався, а тут тобі ще „тгуп”! Пропало, не

склав, значить, іспиту з бігу. Але за мене заступилися „пугачі”.

— Товаришу курінний, — кажуть, — просимо, погляньте, як він до бігу одягнувся!

— Згідно з наказом! — кажу ледве переводячи дух.

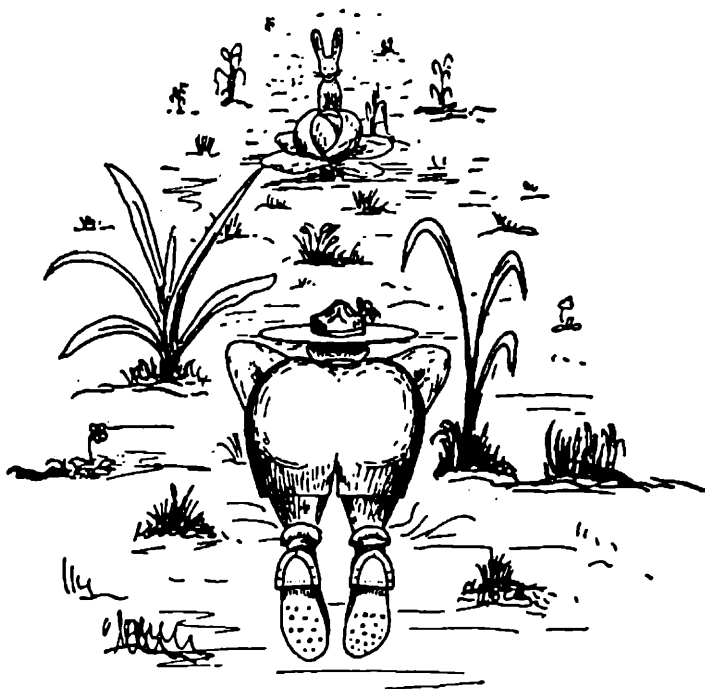
А „пугачі” почали показувати частину за частиною моєї гардероби. Навіть онучі розмотали.

Курінний помітно м'якшав, хоч сміх його дусив.

— Нехай буде! — каже. — Здав, але тільки на правах вийнятку.

— За повний одяг! — гукнули „пугачі”.

— Повний зимовий одяг! — додав з притиском Дукко. — І то — серед літа!

як дуко палив ватру

Ми складали „другу пробу”. У вимогах тієї проби стояло чорним на білому: „Уміти запалити вогонь щонайбільше двома сірниками”. Така, бачите, була „точка”.

Що ж, як палити, то палити! Уставив нас курінний Шматера двійками і гайда за місто над ріку Стрий! Над рікою лава чистесенької ріні та піску.

— Тут будете палити, — каже курінний. — Даю вам п'ять минут на те, щоб назбирати дров. Опісля збірка в одному ряді, і кожний приготує перед собою ватру. Зрозуміли?

— Зрозуміли!

— Розхід!

Рушило братство, мов мурашки. Де яка суха стебелінка, де яка трісочка чи прутик — все так і горнуть, бо проба — не жарт! За хвилину кожний мав, як не оберемочок, то бодай жміньку матеріялу, про який можна було думати, що буде горіти.

Курінний дав знак, ми стали в ряд, і кожний почав готувати свою ватру — хто пірамідку, хто якусь копичку, або й так собі, без пляну. Кожний присідає, пріє, квапиться і поглядає нишком на курінного, що ходить коло нас гордо, мов півень.

— Готово! — відзивається довгий Кот.

— Готово! — повідомляє те саме Оріся.

— Готово! Готово! Готово!

Випрямились скулені постаті, чекають дальших на-

казів. І тоді наші погляди збіглися на гладкій постаті Дука, що все ще стояв хильцем над землею. Та це не диво! Тоді, як кожний приготував ватру з усякого сміття, яке тільки знайшов, перед Дуком лежала ціла дровитня — докладніше: цілий склад пального. Тут вам і сухенькі щипки, і тоненько поколені полінця, смолюхи й березова кора, папір і якась клоччя та ще й пляшечка з нафтою. Поруч — чотири коробки сірників і бензинова запальничка! Сам Дуко водив пальцем по розкритій книжці, звідки вчитував, що й як складати докупи.

— Гей, Дуко, звідки ти набрав цього добра? — гукнув курінний.

— Заготовив, друже курінний!

— Де заготовив? Тут, на ріці?

— Ні, дома, друже курінний!

Хлопці зареготали.

— Недаром Дуко ледве рухався сьогодні, мовляв, черевики давлять! — каже хитрий Луць. — Мабуть, по всіх кишнях, і за пазухою, і в камашах повно було всячини...

— А хіба ж по таких грубим пізнаєш? — додав худий, мов щипка, Крокодиль.

Дуко не втратив духової рівноваги:

— Друже курінний! Як їде експедиція на північний бігун або на Сагару, то хіба не бере з собою топлива?

— Певно, що так! — відповів курінний. — Та тут тобі не Сагара...

— Але пісок є! — не здавався Дуко. — А втім, по що має когось голова боліти, з яких дров я приготував ватру? Головне — щоб горіла!

— Ну, нехай! — каже курінний. — Тільки дивись, щоб двома сірниками запалити, не більш, а то...

Дуко заклопотано почухав потилицю.

— Друзе курінний, я думаю, що пластун розпалює двома сірниками в крайній потребі, коли більше сірників нема... Але ж я маю повну коробку! І не одну...

— Не балакай багато! — гримнув Шматера. — Давай сюди свої сірники!

— Але ж, друже курінний, будь спокійний! Запевняю тебе, що я взяв сірники на запас, тож можу спокійно кресати...

Курінний швидким рухом підійняв з піску розкладені там коробки з сірниками і запальничку.

— На, маєш два сірники, і кінець! Запалиш — добре, не запалиш — пропала друга проба!

Дуко остовпів. Хлопці один за одним запалювали свої вогники, а він стояв, широко розставивши ноги, і тільки очима лупав.

Густий дим з не зовсім сухих дров на хвилину огорнув нашу громадку. Це використав пустун Орися. Він швидким рухом засунув поміж розставлені кроквами Дукові ноги запалену головешку в його копичку. Зразу ж ударило високе полум'я і припекло спантеличеного хлопця. Дуко підстрибнув, мов би його вжалила оса. Очам своїм не вірив.

— Горить, друже курінний! — заревів на radoщах.

— Справді горить! — притакнув не менше здивований курінний. — А скільки ж ти зужиткував сірників?

— Ні одного! Я й ці два заощадив!..

— Але ж ватра горить.

— Горить!

— Як же ти її запалив?

— Коли пластун дуже хоче, то й без сірника запалить! На те він пластун! — випалив щораз певніший себе Дуко.

Спантеличений курінний стояв стовпом перед зраділим Дуком.

Тишина.

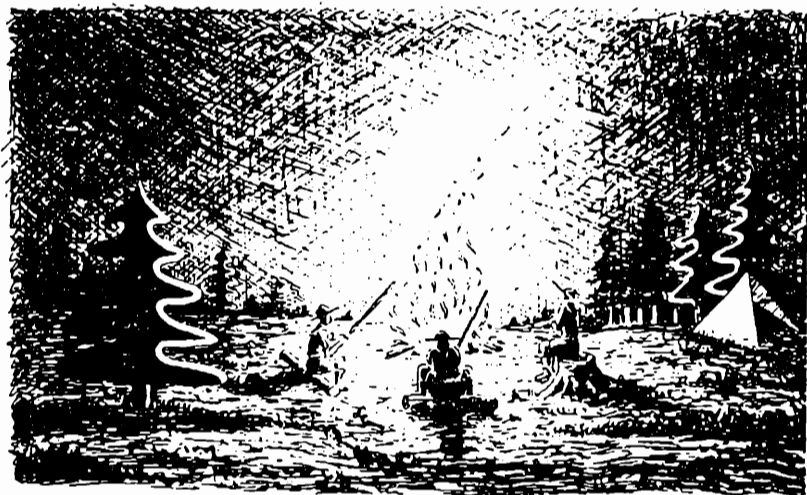
— Але ж вогонь горить! — ствердив Оріся.

— Горить.

— Значить — Дуко пробу склав!..

— Склав, склав! — заревіли хлопці, заливаючись дзвінким сміхом.

І справді, Дуко пробу склав!

ГОРОХОВА ЗУНД

Перед нами стояло велике завдання: самостійно влаштувати пластову зустріч Верховинської Округи. Від початку до кінця все в наших руках: підібрати місце, дістати згоду власника площі, скласти програму, повідомити окремі частини, запросити ВПК та ОПК¹⁾. А далі, командант зустрічі, майстер церемонії, обозний, бунчужний і їм подібні достойники — все тільки ми, свіжо спечені старші пластуни. Тому й не диво, що міркуванням, плянуванням, нарадам не було кінця. Бо ж стрийські ведуть, показатися хочуть...

Отак то сиділи ми в домівці, раду радили. І гарчався народ, кожний мав щось сказати, кожний підсував якийсь плян, якусь думку, якусь поправку до того, що вже раз намічено. Один тільки Олесь Кот сидів тихо, неначе б мимо вух пускав нашу балачку, і десь аж наприкінці, коли притихли, бо вичерпалися промовці, повагом промовив:

— Дозвольте й мені сказати своє слово. Так оце ми організуємо зустріч. Ба, не тільки організуємо, але цілу Верховинську Округу репрезентуємо, чи так? А якщо репрезентуємо, то й самі мусимо при тому „пописатися”, вогневу пробу видержати, показати, що ми вміємо й можемо, чи так?

— Ну, так, так, це все стара пісня, пощо нудиш не потрібно? Говори до речі! — перебив хтось.

¹⁾ Верховна Пластова Команда і Округна Пластова Команда.

— Як до речі, то й до речі. Отож, скажіть мені, мої кохані, що ви думаєте варити на зустрічі?

— Але ж, Коте, ти ж знаєш, що кожна частина варить собі окремо і варить те, що хоче. Це вже не наше діло, — відповів курінний Дуко.

— Я не про те ... Я питаю, що ми, тобто наша пластова одиниця, буде варити для себе.

— Дурне питання! — вирвався Юзик. — Відомо що — кулешу!

— Отож бо й є, я так і знав... Кулешу! К-у-л-еш-у! !! На станції сидиш — кулешу вминаєш, на прогулянку йдеш — кулешу в наплечник пакуєш, зайдеш до гуцула на полонині — кулеші дістанеш, вступиш на нічліг на приходство — неминуче кулешею з квасним молоком повечеряєш. Ой, закулешився наш пластовий світ!..

Хлопці похнюпили голови: воно ніби правда, що Кот говорить. Хвилину панувала мовчанка, а далі не-сміливо обізвався Юзик:

— Так що ж ти хочеш варити?

— Слухайте! — почав Кот трохи жвавіше. — Пригадую вам ще раз: організуємо зустріч, так? Репрезентуємо Верховинську Округу, так? Вогневу пробу перед цілим Уладом видержати хочемо, чи так?

— Так!

— Ну, коли так, то тямте: до репрезентації передусім належить кухня. Треба не тільки пластову поставу зберегти, але перед цілою округою показати, як і що ми варимо і що ми їмо ...

Хлопці наставили вуха: — Ну?

— Так ось я думаю, що необхідно зварити щось запашне, щоб запах страви пішов по цілій площі. А то-

ді ціла зустріч заворушиться, загомонить, хто це, мовляв, так смачно варить. І піде з уст до уст: дивіться, що ці стрийські виварюють!...

Юзик аж рота роззявив.

— Ну, так що ж ти, Олесю, радиш варити? Говори, не муч!

— Моя думка така, що треба зварити горохову юшку з вудженою свининою, затерту часником. А після видачі обіду нехай кожний іде (не поспішаючи!) в іншу сторону табору, нехай проходить якнайближче пластових частин, нехай їсть також не поспішаючи і нехай багато дмухає на страву... Таким способом так рознесемо запах, що в одну мить усі про нас заговорять... А далі, так ніби нехотя, підведемо до кухні представника ВПК і там, гарненько посадовивши його десь у тіні бука чи берези, поставимо перед ним їдунку, повну запашної смачної юшки... Ясно, що й представникам ОПК по порції занесемо — на репрезентацію жаліти не можна! А тоді, тоді знаєте, що буде?

Кот нахилився і таємничо прошептав:

— Про нас заговорить ціліська пластова Галичина й Волинь!..

— І Закарпаття! — додав Юзик, радісно затираючи долоні. — Браво, Коте, хай живе горохова юшка!!

Дальше обговорювання було зайве. Аргументи Кота були такі переконливі, що народ одноголосно рішив виплатити з курінної каси гроші на купівлю гороху, свинини й часнику.

* *
*

Нарешті надійшла вона — довгождана Пластова Зустріч Верховинської Округи. Час — Зелені Свята

1927 року. Місце — лісова галява в Волі Довголуцькій, у маєтку незабутнього Остапа Луцького.

Одночасно зо сходом сонця першими вмаршували на площу зустрічі ми, організатори й господарі. Негайно закипіла робота: визначити місця для жіночого й чоловічого таборів, збудувати похідний вівтар, поставити щоглу, вирішити, де буде ватра... Двоїться і троїться у своїй ревності братія. У кожного роботи по самі вуха.

А Кот? Як тільки ми вмаршували на площу, зразу ж таки збудував над річкою кухню і почав варити горох.

— О-го-го! — радісно гукав. — Ми вже зранку напустимо таборової парфуми, аж людям слина потече!

Тим часом з усіх усюдів одинцем, гуртками, куреннями почали надходити учасники зустрічі. Стрий, Дрогобич, Борислав, Тустановичі, Конюхів, Синевідсько, Трускавець... Скоб! Сильно, красно... луною котиться лісами, сердечно вітаються давні знайомі, знайомляться ще незнайомі. Сотні питань, окликів, привітів... А залізна рука обозного Орісі вміло спрямовує всіх на заздалегідь призначені місця. Немов гриби по дощі, виростають табори й підтабори, біліють шатра, зеленіють шалаші й колиби, стеляться дими кухонь, справно діє пластовий мурашник. Гордо поглядає на діло своїх рук провід зустрічі, і задоволено походжають представники ВПК й ОПК.

Непомітно надійшов час снідання.

— Ну, Коте, як там юшка? — загукали хлопці.

— Заждіть до обіду, — відповідає Кот, — горох ще трохи твердий, а я вас хочу по-панськи вгостити.

— Ну, то давай хоч би якого чаю, ми голодні!

— На сьогодні вибачайте! Бачите ж, що всі казани зайняті, в чім було чай варити? Обійдіться зранку хлібом і водою, зате ж на обід поласуєте!

Що було робити? Розійшовся народ з порожніми їдунками. Але про голод не було часу думати, бо ось засурмів наш курінний сурмач Гриць, і на головній площі виструнчилися пластові лави. Відкриття, піднесення прапорів, привіти, перший наказ ... Пам'ятаєте ці хвилини? Переживали їх? Якщо так, довіку не забудете... Опісля польова Служба Божа, а там — обідня перерва. Ми з Юзиком просто до кухні:

— Як там, Коте, горох?

— Не стовбичте марне, — гримнув Кот, — але швидко принесіть два „коци”!

Ми покійно виконали наказ.

— Тепер добре витріпайте з них хатні блохи, бо ж знаєте: пластун любить чисто — і простеляйте!

Ми знову виконали наказ. Тоді Кот тиць нам під ніс якогось тіста.

— Натє, — каже, — щіпайте на маленькі грудочки і простеляйте на коцах!

— Що це буде?

— Не базікайте багато! Не бачите? „Лазанки” до юшки! Як же можна, щоб горохова юшка була без „лазанків”?

Ми слухняно взялися до діла, хоч бачили з острахом, що наші так старанно відчищені й вигладжені однострої стаються подібні до одягу мельника. Але діло йшло, хоч і поволі, і наші килими вкрилися гудзами тіста різної величини. Та тут новий клопіт: немов на команду,

до твору наших рук злетілася мушва. Спершу одиниці, потім десятки, а там сотні й тисячі...

— Принесіть ще два „коци”, витріпайте й накрийте! — скомандував Кот.

І цей наказ виконано. Тим часом з головної площі надійшов в оточенні представників ВПК й ОПК наш Крокодиль. Він то вже замолоду вмів, як то кажуть, коло панів закрутитися, а тепер провадив гостей з найкращим наміром послужити справі пропаганди.

— О, як прекрасно розстелені „коци”, може посідаємо! — запропонував гостям. Товариство не дало себе просити і вигідно порозсідалося на килимах. У тому моменті відвернувся від казанів Кот і... несамовито зверещав. Товариство схопилося на рівні ноги.

— Що таке? Що сталося? — понеслися тривожні запити.

— Нічого, нічого, прошу сідати! — промовив уже спокійним голосом Кот, негайно прибираючи пластову рівновагу духа. А до Крокодила гадиною прошипів:

— Ну, й навів ти мені гостей, водили б тебе „шандарі”²⁾. Пропали мої „лазанки”!

— Та я ж їх привів згідно з програмою! — виправдувався Крокодиль. — Давай юшку, і все буде гаразд!

— Ба, не штука давати, коли ж не готова! Забери гостей куди-небудь, а вже на вечерю попросиш!

На обидві ноги кутий Крокодиль негайно метнувся:

— Прошу панства, тут, мабуть, загаряче, сонце припікає, може підемо кудись у холодок?

Товариство, що, як це було видно, сподівалося го-

²⁾ Жандарми, державна поліція.

стини, раде-не-раде підвелось. А ми з Юзиком з трудом віддирали один від одного склеєні тістом коци, рештки ж тіста зішкрябували й кидали в річку, де на ці ласощі жадібно кидалися рибки. Про обід ми вже й не говорили, кулешею від стрийських юначок пообідали...

І на вечерю не зварився горох. Знову довелося „за

прошеним” їти... Кулешею від дрогобицьких пластунок утробу насичували...

* *
*

Ватра! Ватра палає, ватра горить, мір'ядами іскор сипле. Навколо ж ватри Скобів рід орлиний! Задивле-

ний, заслуханий, розмріяний... Іноді зайдеться дзвінким сміхом, радісно загомонить або ж непомітно сльозу з ока рукавом обітре, тихесенько зідхне, на небо погляне. А тії іскри з ватри у пригорщі бере, до серця тулить, щоб опісля повік носити їх з собою. Гей, ватро, ватро, спомине ясний!..

Один тільки Кот немов не от міра сего: немов журавель стовбичить над казанами, вогонь поправляє, мішає...

Молитва. Надобраніч! Затихають табори. Лягає спати завуджений Кот. Та насамперед договорився з стійковими, щоб вони всю ніч під юшкою вогонь палили, води підливали, мішали, як ока берегли. Сам неспокійно спав, декілька разів зривався, на провірку вибігав, а вдосвіта, ще до ранньої сурми, вже стояв на своєму втопаному місці...

А горох —не зварився... Ані на снідання другого дня (у бориславських „нафтярів” мамалиги покуштували...), ані на обід (тустановецьку кулешу тіпали ...), ані на підвечірок (знову ж до стрийських дівчат на кулешу впросилися...).

Перед заходом сонця незабутня картина закінчення зустрічі: останні накази, слова прощання, гимни, поволі опадають горді прапори. Помалу пустіє лісова галява. Залишаємося ще тільки ми, господарі зустрічі, але й нам час у дорогу...

— Гей, Коте, давай юшку! Доволі вже два дні напустилися!

— Коли ж бо не готова! — з розпукою в голосі проскиглив Кот.

— Не шкодить, зілляй воду, а горох усип до наплеч-

ника, може на наступній зустрічі довариш... — радив злобний Сват.

Тоді Кот з пересердя вхопив один по одному казани і вилляв юшку в річку, де на горох хмарою кинулися рибки.

— Ходім, хлопці, — сказав.

Ми рушили. По дорозі на станцію журливо почав Юзик:

— Ну, Коте, юшки ти не зварив, пропаганди не зробив. Так дай хоч по кускові тієї свинини, менше жалю буде!

— Еге, свинини! — відбуркнув Кот. — А чим же я мав жити два дні? Ви бодай „за прошеним” могли піти, а я? Від казанів не відступав, зустрічі не бачив, з людьми не побалакав, завудився, немов судак... І все для ідеї, для репрезентації трудився... — ледве не просльозився нещасний. — А в результаті тільки риби нагодував — раз тістом і вдруге горохом. Боюся тільки, щоб їм не пошкодив, бо твердий був, як шріт. Тому то вибачайте, але свинини нема! От, ще хіба по зубчикові часнику, прошу!

* *
*

Все ж з тієї пригоди вийшла одна користь: Кот зацікавився годівлею риб. І тепер з його ставів їсть рибу половина Франції...

Ліжетоервінансів

Пам'яті Юзика

— На скарбника пропоную Юзика, — сказав Дуко.

— Згода! — гукнули всі.

Кремезний присадкуватий хлопець з червоним обличчям і щетинястою чуприною вдоволено кланявся на всі боки, дякував за вибір.

Курінна рада кінчалася. Ще тільки „пропозиції та запити” і крапка! Хлопці забирали слово, а Юзик неспокійно крутився на кріслі, потирав руки, чухав потилицю. Видно було, що його щось муляє. Нарешті не втерпів:

— Товариші, дозвольте мені господарювати курінними грішми на власну руку, не питаючи згоди Штабу!

— Ов, а це що таке знову? — схопився Сват.

— Ні, ні, я нічого злого не маю на думці! Я тільки хотів би нашими грішми щось для куреня заробити, — виправдувався Юзик.

— Слухай, Юзику, ти говори зрозуміло, не конспіруй! — відізався Мортік.

— Говори правду! Чи не граєш ти в карти? — докинув Сват. — А, може, на кінські перегони ходиш?

Знявся загальний гамір, з усіх боків засипали Юзика

питаннями. А він, сердега, ще більше почервонів і тільки потилицю чухав. Наприкінці відізвався Пінка:

— Ну, чому не дозволити Юзикові спробувати щастя? Він же студент торговельної школи, тож на грошових справах розуміється. Чи ж то такі великі маєтки — оте наше сальдо?

— Ого, — перебив Сват. — Гроші — липка річ. Я боюся, що Юзик наварить якогось пива. (Сват був скарбником у „Товаристві Прихильників Освіти”, тому говорив з досвіду).

Але загал прийняв думку Пінки. До протоколу вписано рішення, що Юзик може господарювати грішми, як хоче — головне, щоб у разі потреби віддав гроші в пору.

— О, я віддам, може, вдесятеро більше! — крикнув урадуваний Юзик. Хлопці аж роти порозкривали... Курінна рада скінчилася.

З того часу на кожній нараді Штабу, на кожних сходах обов'язково питали Юзика:

— А як там гроші?

— Ростуть, — відповідав вдоволено і затирав руки. Поволеньки встановилася звичка, що навіть при зустрічі на вулиці питали його: — А як там гроші, Юзику?

— Ростуть! — гукав весело і біг далі.

* *
*

Кінчалася зима. Загін напружено готувався до мандрівного табору. Закарпатці купили для нас у Празі шатра й обіцяли принести їх на кордон, на гору Пікуй, тож на гвалт треба було грошей, щоб викупити шатра. Хлопці забралися до Юзика:

— Юзику, скажи нарешті, що ти зробив з грішми!
— немилосердно настоював Мортик.

Сердечний Юзик опустив униз голову.

— Хлопці, я скажу щирю правду: я купив „паце”¹⁾).

Всі схопилися на рівні ноги.

— П-а-а-це? Де ж ти його тримаєш? — У себе „на станції”²⁾). А якої раси? Пацючок, чи льошка?³⁾). Що ж твоя господиня на те каже?

— Я дав „паце” до брата, до Держова. З нього вже от така свиня виросла!

— Ну, то продавай паце і давай гроші! — вимагав Мортик.

— Не паце, але свиню! — відрубав Юзик ображено.

— Почекайте ще кілька днів!..

Минуло кілька днів, курінь позичив гроші й викупив шатра. Юзик незвичайно радів:

— О, тепер то ми пани: маємо вже дах над головою!

— Усе те гаразд, Юзику, але треба гроші віддати. Чи ти продав паце?

Юзик немов води в рот набрав.

— А чи я не казав, що Юзик — „фердехтик”⁴⁾ — засміявся Дуко.

— Знаєте, що? — крикнув Сват. — Не продаваймо тепер свині, але нехай Юзик прижене її на Свято Весни! От буде сенсація!

— Або ще краще: візьмім свиню з собою на ман-

¹⁾ Паце — порося; цим говірковим словом, що його вжив Юзик, користувалися пластуни для розваги.

²⁾ Станція — учнівська квартира.

³⁾ Пацючок — самець, льошка — самка у свиней.

⁴⁾ „Фердехтик” — підозрілий.

дрівний табір. Не треба буде стільки харчів двигати, свиня сама піде, а там десь на Грофі чи Мшані її заріжемо, — радив Дуко, витягнув свій величезний складаний ніж і показував, як буде різати свиню.

— Жарт жартом, а ти, Юзику, давай гроші! — не забував свого Мортик.

* *
*

Юзик пропав, мов камінь у воду. Що вже нашукалися, що напиталися — нема та й нема! Чи, бува, не сидить він в Івановій хаті⁵⁾ або чи не трапилось йому щось погане?

— Не журіться, хлопці! — каже Сват. — Юзик напевно взяв собі наші слова до серця й погнав свиню на Підлюте. Там ми його й здоженемо!

Усім упав камінь з серця. Може!..

* *
*

І в Підлютому не було Юзика. Питали зустрічних людей, чи не бачили, бува, пластуна зі свинею — ніхто не бачив, ніхто не чув.

Скінчився мандрівний табір, кінчалися вакації, а про Юзика ні слуху, ні духу. Тим часом хлопці розвідали, що Юзик справді купив „паце” і що з нього справді виросла свиня, але її Юзиків брат продав, а грошей не хоче віддати. От, ціла біда!

По вакаціях на перших сходинках у Львові виріс Юзик, мов з-під землі.

— Скоб! — радісно кликав і потирав руки.

— А, Юзику, ти певно свиню пригнав! — хором гукнули хлопці.

⁵⁾ Іванова хата — в'язниця.

Юзика немов хто окропом обілляв. А хлопці своє:
— Чи то правда, Юзику, що наша свиня мала поросята?
А скільки їх було? Чи добре ростуть?

— Я пропоную всім „червоним” роздати по поросятку
за вірну службу! На другий рік дістануть „зелені”! — гудів
Дуко.

Свинській дискусії не було краю.

* *
*

Ще ніколи не ждали з таким нетерпінням курінної
ради, а на раді — звіту скарбника. Нарешті надійшла
довгождана хвилина. Червоний, мов рак, виступив
Юзик:

— Друзі, за сальдо з минулого року я купив паце...
З внесків та інших уплат я зібрав стільки-то і за ці
гроші купував „грис”⁶⁾, щоб годувати паце. Отже, всі
гроші „пішли”, ніякого сальда нема ...

— Та це нічого, — каже Сват, — зате маємо свиню,
живий інвентар. Яка її баянсова вартість?

— О, свиня виросла така! — показує Юзик собі до
пояса. — Тільки ...

— Що „тільки”? — допитувався Сват. — Чому ж ти
не пригнав свині на раду, щоб усі подивилися?

— Тільки... — зацукався Юзик, — свиня здохла,
а мій брат ще зо мною сварився, що мусів закопу-
вати...

— Щ-о-о-о-о? — зойкнула громада. — Наша свиня,
наш скарб, наша надія — здохла? Чому ти Марка до
неї не кликав?

— А казали тобі, гнати свиню на Підлюте! Була

⁶⁾ Грис — висівки.

б бідна німіна підлікувалася, дихнула свіжим повітрям, погрілася на гірському сонці...

— І скупалася в Лімниці...

— Що в Лімниці? У сірці краще!..

— А то жило бідне сотворіння в таких негігієнічних умовах і мусіло згинати ...

Юзикові збиралося на плач. Тоді взяв слово знавець подібних ситуацій, хронічний і професійний член управ Сват:

— Друзі, мусимо ствердити, що в Юзика був добрий намір. Він купив і годував паце, а вже не його вина, що паце згинув, або вірніше — Юзиків брат поміг йому згинув. Тому можна признати Юзикові „абсолюторію”¹⁾). Однак на довічну пам’ятку пропоную надати йому прізвисько ПАЦЕ, щоб уже ніколи не брався до пластової годівлі свиней...

— Урра! — закричали і заплескали учасники ради. Рішення вписано до протоколу, а Юзик аж до землі зігнувся...

Наприкінці ради взяв слово Банек:

— Я ще раз рішуче протестую перед світлою радою проти того, що ви всі кличете мене Банек. Якщо ви не занехаєте цього для мене „вельми” образливого прізвиська, то я примушений загрозити „найдалійдучими” наслідками!

Хлопці аж губи кусали, щоб не зареготати.

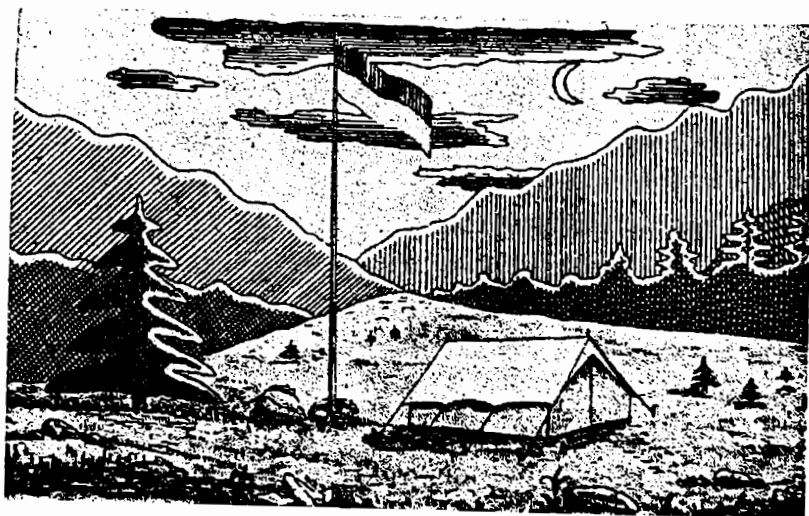
— І пощо ти, Геник, даремно протестуєш? — відповів Банєкові Дуко. — Та ж Банек — це зовсім до-

¹⁾ Абсолюторія — схвалення діяльності управи або окремих її членів загальними зборами.

ладне псевдо! Дивися, Юзика прозвали Паце, і він не протестує.

— Я протестую! — зверщав і аж затував ногами Юзик.

Але даремно було протестувати...

ПРО КОТА І ЙОГО КОВБАСУ

Року Божого 1926-го, а від заснування Пласту 15-го, відбувся перший вакаційний табір на Соколі. Поїхало туди багато наших стрийських хлопців, поїхав з ними і пластун Кот, — може, чували.

А в таборі, та ще й на Соколі, як звичайно, таборова гарівка. Мало того, що Чмола сотий піт з юнацтва витискає, ще й Лісові Чорти присікаються, дошкуляють, муштрують. А їх сила-силенна! І все самі тільки „чини”¹⁾: обозні, бунчужні, писарі, харчові... Де не глянь — стирчить за капелюхом чортяче перо. Щоправда, коло важкої праці їх не видати, але загляньте у малиник — Господи! Цілими табунами ходять, малину їдять, вилежуються і тільки вряди-годи щосили „гей р-р-руп” гукають, немов не знати яке там важливе діло роблять.

Заболіло шляхетне Котове серце на вид такої кривди. Таж і він старший пластун, темно-синьої хустини дослужився, а ним, немов помелом, усі кути витирають, до найважчих робіт заганяють. Надумав бунтуватись. Але бунтуйся під Чмолою!.. Біда! І ось вирішив наш Кот Лісових Чортів штукаю взяти. А музикальний був, нема що казати! І вірші римувати вмів. Тож подумав, помізкував троха, а далі почав у куцах поза куреннями юнацтво навколо себе гуртувати, щось там шептати,

¹⁾ Чин — ранг, службовий ступінь, старшина.

мурликати, диктувати. Справжній заговор! Добре конспірував Кот — не спохватились всемогутні Чорти...

У неділю вранці вирушив табір до церкви. Тільки що зійшли в долину на доріжку, тільки команда „спочинь-свобідно” дала, аж Кот на хлопців — морг! І долиною Лімниці покотилося грімке: „Гей гу, гей га!”

— Нашої співають! — перешіптуються проводирі Чорти, затирають руки. Здобули, значить, популярність! Та ба! Мельодія ніби й та сама, „чортівська”, але слова!

...Послухайте, які слова підклав Кот під відому мелодію.

Ті Чорти Лісові — то оферми страшні
І великі із них маркеранти.

А як крикне Чмола: „До роботи сюда!” —
Всі втікають, мов кури на банти.

Остовпіли з дива й обурення „батьки” табору. А хор гримить, розходився, лівою такт вибиває.

Ті Чорти Лісові не зовсім так страшні,
Більше крику і шуму грізного ...

Як візьмуть за діло, не докінчать його —
Паталахи та й більше нічого!

Гей гу, гей га!

— Перестати співати! — зверещав дижурний Чорт. Де там! Ще і ще повторяє пісню роззухалений табір, а Кот тільки непомітно дає знаки. Тут Чорти з пересердя підійняли крик, почали свистати, трохи до бійки не дійшло. Насилу Чмола своїм авторитетом утихомирив розбурхане юнацтво, навів порядок.

Чорти запрягли Котові помсту. Тільки, як це зробити. Бо з Котом тілом і душею весь табір, юнацтво в вогонь і воду за ним піде! Треба, значить, обережно.

виждати відповідний момент, а тоді — вдарити. І причаїлися, притихли Чорти, ніби й байдуже ...

А момент надійшов. Зовсім несподівано сам у руки Чортам уліз, немов напрошувався, мовляв — тепер або ніколи...

Було воно так: у ясний соняшний пополудень вертався один Чорт з Підлютого на Сокіл. Сидів на возі, двоколесій „біді”, що її тягнув таборовий Араб. Про Араба не чували? Невже? То мусимо розказати. Тому залишім на хвилинку Чорта на возі, а самі вернімось у недавнє минуле, коли ще підготовлявся табір. У той час на руки кошового Стрийського Коша прийшло із В. П. К.²⁾ письмо такого змісту:

„Доручаємо Вам купити для табору коня зі збрускою й возом, два мішки гречаної каші, і це все на час доставити на Сокіл...”

Кошовий (а був ним не хто інший, як наш знаменитий Мортік) задумався. Крупи — дурниця, з „Народної Торгівлі” самі на віз їх викинуть. Але кінь, і віз, і шлія — це вже не щобудь! Треба самому допильнувати справи. Кличе він Медведя:

— Ти кремезний хлоп, недаром тебе Кожем'якою звать. Тому й підеш зі мною коня подержати, якщо почне басувати ...

Отак то пішли Мортік з Медведем на торговицю. А там тих коней — видимо-невидимо! Крик, тупіт, іржання — чиста Содома й Гомора. Ось женуть „на пробу” якусь шкапу, батоги на неї градом сиплються. Перелякана німіна копитами землю рве, вітром мчиться. Та від такого прочухана, мабуть, і мертвий побіг би...

²⁾ ВПК — Верховна Пластова Команда.

Геть чисто розгубився пан кошовий. Від чого починати? Але, не в тім'я битий, ділову поставу прибрав, повагом поміж кіньми походжає, від батогів бокує. Конярі спершу байдуже, далі зацікавились, чого крутяться поміж кіньми ці хлопці. Хтось шепнув, що то певно румунські конокради... Пішла тривога по торгових. Нарешті підступив один коняр:

— Ну, чого хочете?

— А вас що то обходить? — відбуркнув Мортик (він, бачите, вже змалку відзначався шляхетністю вислову й ніжною поведінкою).

— Ну, як то що? — Ви тут так довго крутитеся, може ви часом теє...

Мортик уже хотів пустити в рух свій репертуар, але Медвідь сіпнув його за рукав. Довкола них зібралася юрба конярів, кожний із товстелезним бичівном³⁾ у руках... Мортик зразу ж присмирнів:

— Коня купуємо, — каже.

— Коня? Коня? Коня? Ну, то ходіть до мене, у мене найкращий кінь! — наввипередки загукали конярі, кожний почав тягти хлопців до себе.

— Ну, то підводьте, покажіть! — владним тоном відізався Мортик.

Перший скраю коняр миттю підігнав якусь шкапу, але Мортик тільки махнув легковажно рукою. Підводить другий, третій, четвертий — те саме ... Остовпіли конярі: що воно за диво таке — оті хлопці, не оглядають, не пробують і нічого не приймають. Почали приводити кращих коней, але Мортик знов рукою махає, за ним і Медвідь прибирає ділову міну.

³⁾ Бичівно — прут від батога, бича.

— Що це за люди? — пішов гомін по торговиці. І знову хтось шепнув, це сини відомого „американина“⁴⁾, який щойно вернувся „до краю” та й сипав грішми наліво й направо. У конярів немов грім ударив — підводячи коней, почали шапкувати, „пане добродію” величати. Та Морттик — немов скеля! Чиста розпука конярам. Нарешті кривий Мендель з Жидачева не втерпів:

— Ну, чого вам треба? Уже всі коні перейшли, а вам негода. Чого ж шукаєте?

— Н а й д е ш е в ш о г о шукаю! — з притиском процідив Морттик.

Тут конярів немов підмінувало... Грізно забурмотіли, бичівна вгору підійняли... Але Мендель крикнув „ша!” і звернувся до Мортка:

— Є! Є й найдешевший! Чому мене не питаєте?

— Підводь!

Мендель кинувся до табуна коней, що їх лупій⁵⁾ саме збирався гнати на окописько⁶⁾, щоб поздіймати з них шкури. Привів одного: — Ось вам найдешевший!

— Добре! — каже Морттик. — Тепер ще давай віз і шлюю, але також найдешевші!

Мендель скочив сюди-туди. Немов з-під землі з'явилася двоколеса „біда”, якась ніби шлия з мішка і нашильник з пута. Усе разом сторгував Морттик за сім золотих з тим, що Мендель ще й запряже коня, бо хлопці не вмiли. Тоді Морттик розплатився, а Мендель

⁴⁾ „Американами” називали в Україні людей, що їздили до Америки на заробітки.

⁵⁾ Лупій — той, що здіймає з тварин шкуру.

⁶⁾ Окописько — кладовище, де закопують тварини.

ще викинув п'ять „грошів” „на шістці”. Опісля Мортик масстатично розсівся на возі, а Медвідь з острахом ухопив коня за гриву (узди не було). І вулицею Берка Йосельовича перша пластова „біда” рушила тріумфально в сторону ринку та „Народної Торгівлі”. (Майбутній пластовий історику, знай, що ми, стрийські, почали не тільки водне, але й кінне пластування!).

Навантажили крупи. Тепер ще на хвилину додому надіти однострій і забрати наплечники. Готово! Кінна експедиція вирушила на Сокіл.

До Станькова їхалося сяк-так, бо й кінь той із Станькова родом був. Але далі — ані суди Боже! Став конище, мов пень, не рушиться. До Моршина ще якось його допхали, а там пан кошовий вирішив з розпукою в серці, що коня залишає на ласку долі. Хлопці випрягли коня, Мортик заклав на себе шлюю й почав тягнути візок, а Медвідь (щоб було легше) взяв на плечі мішок круп і, важко проклинаючи конярську долю, обидва рушили в дальшу дорогу. Під Болаховом оглядаються — кінь за ними шкандибає.

Отак то відбули ту історичну подорож на Сокіл. Мортик тягнув „біду”, а Медвідь ніс кашу або навпаки Медвідь тягнув, а Мортик ніс, а кінь шкандибав ззаду.

І не зчулися, як за тиждень стали на Соколі. Тут кінь зразу пристосувався до таборового порядку: цілий день мирненько пасся, сам до потічка ходив водиці напиться; полудневу спеку перестоював у тіні смерек, а ввечері перший приходив на ватру і ставав найближче вогню — і тепло, і комарі не тнуть. Таборовики називали його Арабом. Не смійтеся, славний був кінь! Це ж дурниця, що на три ноги каліка, зате з четвертою хоч би зараз на кінні перегони! Одно око мав сліпе, зате ж другим хоч у мікроскоп дивися! А що дихавичний, то ж у гори на свіже повітря прийшов!..

Коли Чмола побачив Араба, то тільки руки заламав і, як треба було налагодити якусь справу, посилав піших післанців. Підуть, бувало, хлопці з наплечниками і за годину-дві вже вернулися. Араба ж узяли під свою опіку Чорти й запрягали його тільки заради більшої „маркерації”⁷⁾). Наприклад, має бути в Підлютому забава з танцями — ого, вже й запрягли Араба! Один ділово сідає на воза, ніби за справами їде, а десять довкруги воза пішки...

— Ви куди? — гримить Чмола. Перший скраю Чорт „б’є в дах”⁸⁾) і повідомляє:

— Треба ж Араба й „біду” на Сокіл назад припхати, тому й ідемо!

Чмолу переконували такі аргументи, а цілий табір заздалегідь знав, що експедиція не вернеться раніше завтрішнього вечора.

Отак і тепер. Вертався Чорт з Підлютого з забави,

⁷⁾ Маркерація — крутість, ухилення від обов’язків.

⁸⁾ „Бити в дах” — по-військовому або по-пластунському салютувати до шапки чи капелюха.

а решта братії ще залишилася, мовляв, і так доженемо... І їде Чорт на біді, колишеться з боку на бік, подрімує, а тим часом Араб поволеньки шкутильгає, одним оком на всі боки розглядається, де купина буйнішої трави — попасеться, заїде в тінь — відпочити зупиниться, а побачить цікавий краєвид — пристане світом Божим натішитися. Це ж у перше в своїм житті попав у Горгани, милується. Журчить по камінню Лімниця, коники в траві сюрчать, птахи співають, рай на землі...

Раптом Чорта-візника щось підкинуло: круть головою сюди, круть туди, глибше вдихає бальсамічне повітря, за чимось нюшить. Його пластовий ніс почув якись незвичайні пахощі. Що воно і звідки? Глип на візок, а там мішок з поштою для таборовиків. Чорт до мішка — є! У мішку пакунок — то це з нього б'ють такі чудові пахощі! Чортові очі загорілися — на пакунку виразно написана адреса: Олень К о т.

— Га, маю тебе, пташку! — замуркотів під носом Чорт і вже хотів розірвати шнурок. Але ні, так не буде добре, помста не буде задовільна! Треба пакунок цілий довести... І, радісно затираючи руки, торкнув Араба.

— Вйо, старий!

Араб здивовано оглянувся: що тут за поспіх небувалий? Але Чорт не перестає, ломакою починає по крижах періщити. Покрутив головою Араб і рад-не-рад натиснув здоровою ногою. Швидше покотився візок каменистою доріжкою, за три години вже були на Соколі. Тут Чорт-візник кивнув на Чорта-дижурного, а той у свою чергу моргнув на Чорта-бунчужного.

— Гей, Коте! Пакунок до тебе! — закричав бунчужний.

Сердега Кот, що якраз тоді обливався шляхетним потом при зрівнюванні таборової площі, кинув джагана і підбіг. Ухопив пакунок і на радощах несеться до куреня... Розриває шнурок — Боже милий, ковбаса, справжня калуська ковбаса, свіженька, пахуча, метрів так, напевно, зо два!.. Та не встиг ще Кот навіть намілуватися її видом, як надвухом гукнув дижурний Чорт:

— До роботи гони! Що тут за відпочинки недозволені!

Кот швидко сховав пакунок під коца і вибіг з куреня. Коли ж по роботі вернувся, тільки по полах ударився: з ковбаси ні сліду, лише запах шляхетний зостався. Хоч би тобі зав'язка лишилася, а то ні крихітки... Кот підняв гвалт, а далі доповів про крадіж дижурному (Чортові), дижурний порядком черги передав бунчужному (також Чортові!). Блискавкою рознеслася табором вістка про ковбасу.

Увечері вистроївся цілий табір до наказу.

— Направо глянь! — реве дижурний. Стукнув за каблуками перед Чмолою й рапортує, про всі події дня вичитує. Коли ж дійшов до того місця, де було написано „у Кота вкрали ковбасу”, тоді ціліський табір, дарма що було „направо глянь” та ще й перед Чмолою, роблено-жалісним хором заревів:

— Бі-і-і-дний Котик!

Це вже, бачите, Чорти на свою відповідальність таку несубординацію⁹⁾ втяли, щоб до решти зламати осиротілого власника ковбаси.

⁹⁾ Несубординація — порушення дисципліни.

І почалося. Де тільки не покажеться Кот, зараз хтось плачливо затягає:

— У Кота вкрали ковбасу...

А все, що живе, хором голосить: — Бі-і-ідний Котик!

Найближчої неділі знову вирушили таборовики до церкви. І, як тільки прогуло грімке „свобідно-о-о!”, долиною Лімниці сколихнула досі нечувана пісня:

Гей, в таборі на Соколі
Новина ся стала,
Що Котові-пластунові
Ковбаса пропала.
Ковбасу він тую скрито
Вночі притаскав
І на причі під рюкзаком¹⁰⁾
Десять днів тримав.
Рано-вранці до схід сонця
Кот ся пробуджає,
Заглядає сюди-туди:
Ковбаси немає ...
Ой, не знає бідний Кот,
Що має робити,
І пішов він ковбасу
В звіті зголосити.

З усіх сил дерлися таборовики, радуючись зніяковою міною сердешного Кота. А Кот тоді побачив, як світ платить за добро... Ті самі юнаки, за яких заступався, аж ворогів собі нажив, тепер весело гукали:

Вислухав цілої справи
Командант Чмола

¹⁰⁾ Рюкзак — наплечник, ранець.

І обозного питає:

„Де є ковбаса?”

Ніхто з них не зважав на те, як гірко крається серце у їх опікуна Кота. Сердега Кот прикусив губи і героїчно видержав до кінця табору. Але поклявся до смерти пам'ятати Чортам заподіяну кривду. А згодом спакував манатки і поїхав ген-ген, аж у Францію, шукати кращої долі...

* *
*

Минуло двадцять довгих років, прогриміла страшна війна. 1947-го року відбулося у Франції всевітнє Джемборі Миру. Одного дня зароївся тихий лісок у Муасон десятками тисяч різнокольорового юнацтва, забілів тисячами шатер, загомонів, заклекотів, заспівав. А по цьому юнацькому Вавилоні господарі-французи походжають, лад наводять, помагають, пильнують. От і кличе штаб одного савтмастра:

— Слухай-но, там прийшли якісь українці, хоч ніхто їх не просив. Народ непевний якийсь — та й, взагалі, чи належить до людського роду... Піди подивися, що воно за зілля!

І пішов французький савтмастер шукати українців. Глип, отаборилася якась невеличка громадка, ніби в себе дома. Прислухається — тільки й чути: „Пане докторе! Пане інженере! Пане магістре!..”

Це певно тут! І, склавши на грудях навхрест руки, савтмастер виходить з-поза дерев.

— Ви хто такі? — питає по-французькому.

Немов мурашник, заворушився таборець. На всі боки розглядаються, ніби когось шукають. А далі в крик:

— Перекладач, гей, перекладач!

— Чого там? — відгукує якийсь чолові'яга, що ле-

жить оподалік. Він, бачите, тому що перекладач, був звільнений від усяких таборових зайнятть, тож вилежувався досхочу.

— А йди-но сюди швидше! Француза лихо принесло...

— Бодай би він раніше карк скрутив! — забурмотів перекладач, схоплюючись на рівні ноги. Швидко підбіг до чужого скавтмастера і „вдарив у дах”.

— Що ви за нарід? — трубить у ніс француз.

Тут і почалося... Несамовито замахав головою, руками, ногами — всім тілом нещасний перекладач. Очима завертає, бровами моргає, губами повітря, мов у пропасниці, хапає, а французької мови якось не чути... Все ж на пальцях відрахував, скільки нас, показав ногами, що прийшли зі Сходу (махнув рукою на схід сонця), всі ми, мовляв, українці або „діпі”, як хочете, нарід мирний і братолюбний, Джемборі Миру звелічати хочемо. А француз-недовірок так і трубить, питання за питанням, мов із рукава, сипле. Перекладача з усіх боків обступили суфлери.

— Ти йому нашу історію розкажи! — підказує один.

— А не забудь сказати, що ми політичні емігранти! — нагадує другий.

— ...та й москалів не любимо! — додає третій.

— Ідіть ви від мене на чотири вітри! — відмахується мов від мух, перекладач. — Не бачите, що вже й сорочка на мені мокра, і в'язи болять, так головою накрутився? А француз-проноза стовбичить, мов гріх над душею, бодай у землю провалився!..

І зм'якло серце француза. Немов біблійний Йосиф у Єгипті, простягнув до нас руки й відіззався таки по нашому:

— Браття, я ваш! Я пластун Кот — може, чували...
Немов атомові бомба впала в таборець.

— Струнко! — реве пан доктор. — Направо глянь!
— пищить пан інженер, і немов під землю, провалився
перекладач. Почалося братання.

— Скажіть мені, мої кохані, — насамперед питає
Кот, — чи нема тут між вами якого Лісового Чорта?

— Нема й на лік! — гуде табір. — Помірко тепер
репрезентує!

— То й хвала Богу! — прошептав з полегшенням
Кот і розгостився. Аж тоді таборовики побачили у
нього на грудях лелію з тризубом, яку він досі закри-
вав схрещеними руками.

Розбалакався „на добре” французький скавтмастер.
...Настав вечір, засіли до ватри. А при ватрі бачить
Кот — чогось хлопці один одного штовхають ліктями.

— Співаймо... — каже один.

— Ні, не можна! — другий.

— Що там, хлопці?

— Та то, прошу пана, ми вміємо пісню про Кота й
ковбасу, але не знаємо, чи можна співати...

Котові очі на хвилинку зайшли мрякою.

— Співайте, хлопці! — сказав, сідаючи на пеньку.
А юнаки почали. Ось дійшли вони до того моменту, як

Ковбасу він тую скрито
Вночі притаскав
І на причі під рюкзаком
Десять днів тримав...

— Десять днів? — прошептав мелянхолійно Кот. —
Не знати, чи десять хвилин пролежала...

А хор продовжував:

Гей, не знає бідний Ярко,
Що йому діяти,
Мурмурандо був дижурний —
Тра його спитати!

Мурмурандо як побачив,
Що то є не жарти,
Перед звіт поставив Піка,
Команданта варти.

Пік голосить: — Як же варта
Має теє знати,
Як засіла на цілу ніч
В карти фербля грати?

— Як запутали, як закрутили, найкращий правник
не розбере! — мимрив під носом Кот, слухаючи пісні.

І не знає командант,
Що йому робити,
І рішив він тую справу
Хитро прослідити.

Кухареві дав наказ
Добре уважати,
Хто найбільший кусень хліба
Перший буде брати.

Другого дня ісполудня
Ясна справа стала,
Як Котові пластунові
Ковбаса пропала.

Цілу справу розсудив
Командант Чмола,
Що ковбасу з'їв кошовий
Стрийського Коша!

— Он бач, куди загнули! — знову прошептав Кот. —
Що Мортік — ненажера, це факт. Але він ковбаси не

взяв, між стрийськими такого не бувало. Вони ж на Мортка вину звалюють, а нас, стрийських, на різних „івців” порізнути хочуть... Даремна справа!

А хор кінчав:

Летить ворон із Сиглісу,
Над табором кряче,
Сидить Кот на пеньку,
По ковбасі плаче...

Не видержав „французький скавтмастер” Кот. Нишком відвернувся і рукавом обтер сльозу ...

Ніхто не знає, чому заплакав пластун Кот. Чи пригадалися йому Сигліс-Сокіл, що їх стільки років не бачив? Чи молоді безтурботні літа, що ніколи не вернуться? Чи — може, ковбаса?

Бо й ковбаса незабутня була — справжня калуська...

Перший гонорар

Ми тільки скінчили грати кошиківку і, переводячи важко дух, сходили з площі. Недалечко від нас, теленькаючи дзвіночками, паслася черідка того бойка, що на його ґрунті ми таборували.

— Марку! — закликав Мортик. — Дивися, оце теля хворе!

— Може...

— Як „може”? Напевно!

— А звідки я маю знати?

— Ото диво! Та ж ти студіюєш ветеринарію!..

— Ну, то що з того? А от ти, щоправда, третій рік на другому році права¹⁾, але адвокат з тебе ...

— Це інша справа, — буркнув Мортик. — А тут річ очевидна. Дивися, як воно скулилося, шерсть наїжилася. Ану, оглянь його!

— Пощо оглядати, коли я нічого не розумію...

— Ні, ти мусиш оглянути! Треба ж добре діло зробити! А, крім того, ми мусимо з населенням співпрацювати, в народ іти...

У розмову вмішався бойко: дійсно, теля сьогодні хворе і, як між вами є худоб'ячий дохтір, то ...

На мене насили гуртом: оглядай та й оглядай хворе теля!

Радий-не-радий я піддався. Робив, що вмів, або, краще сказати, що підглянув, як робили у школі інші:

¹⁾ Правничих наук.

шукав пульсу, заглядав у рот, в очі, стукав, обслушував, а тим часом тільки й думав, що сказати. На щастя, пригадав собі, що моя мама напувала хворі телята чаєм з рум'янку.

— Теля хворе на живіт, — нарешті промовив я авторитетно.

— Що ж йому робити? — спитав бойко журливо.

— Рум'янку треба! — ще авторитетніше процідив я. Бойко почухав потилицю: — Де його дістати? Хіба, може, в пана надлісничого або в „егомосця”²⁾.

З цими словами побіг у село. За яких дві години вернувся з жмількою пахучого зілля. Швидко запарили ми чай, влили до Морткової похідної пляшки, і я, немов стопроцентовий знахар, узявся заливати хворе теля. Штука вдалася, теля кілька разів пчихнуло, бойко

²⁾ Священика.

за кожним разом тричі плював, а наприкінці перехрестився.

— Почекаємо до завтра. Як не pomoже, то підете до аптеки, — сказав я на прощання. Та зараз таки прикусив язика. Що ж я напишу до аптеки, якщо теля не одужає? Потішався тим, що до аптеки в Синевідську п'ятнадцять кілометрів, тож бойко напевно не піде. З важким серцем ліг спати!

На другий день теля вже весело брикало, а я почув якийсь дивний приплив енергії. Друзі з признанням попліскували мене по плечах, а Прищіпка, що кілька днів тому стовк коліно і безуспішно лікувався в нашого санітаря Гриця, звернувся за порадою до мене. Все ж якийсь „дохтор”!

Під вечір прийшов до табору бойко й відкликав мене на бік. З-за пазухи витягнув двоє яєць і подав мені: — Натє вам! Ви лікували моє теля, це за вашу фатигу³⁾...

Хлопці аж охнули з дива... А я на радощах мерщій до кухні.

— Дуку, всмаж-но мені яешню! — кажу. — Це ж мій перший гонорар!

— Давай сюди! — відповів Дуко.

Він рухом знавця куховарського мистецтва вкинув на сковороду трохи товщу, стопив його, а потім вибив туди яйця. За хвилину створилися два біленькі „очка” з жовтими осередками. Тим часом Дуко підсипав їх сіллю, притрушував зеленою цибулькою. У мене аж слина потекла.

³⁾ Груд.

Несподівано від шатра булави заревів Мортік: — Марку!

Я побіг. А коли за хвилину вернувся до кухні — порожня сковорода вже висіла на сучку на куці ліщини.

— Дуку, де яйця?

— А що, хіба ти не дістав? Я переслав тобі Мшаною. (Мшана був шміраком того дня).

Я до Мшани: — Де яйця, Іване?

— Не яйця, тільки яйце, — повагом відповідає Мшана.

— Та ж було двоє!

— Спитай Дука, я не знаю!

Я знов до Дука: — Чому ти дав тільки одно яйце, замість двоїх?

Тут Дуко визвірився на мене:

— Що ти собі, сякий-такий Марку, думаєш? Де ж ти бачив, щоб кухар видав страву, не покуштувавши?

— То ти викуштував ціле яйце?

— А що ж, мав ділити? Але друге я відіслав у порядку...

Я почухав чуба.

— А де ж те друге? — питаю у Мшани.

Тепер визвірився на мене порядком черги і Мшана:

— А хіба ж то було яйце? Ти сам сказав, що перший гонорар.

— Не розумію,

— Ну, от, дивися! — каже Мшана. — Будь певний, що я ніколи не злякомився на якесь там дурне яйце. Але ти сказав: перший гонорар. А я собі думаю: треба покуштувати, що воно таке. Ти знаєш, що і я по ва-

каціях запишуся на ветеринарію, тому вже відтепер хочу збагнути всі таємниці цього фаху.

— Так, брате, Мшана добре говорить! — додав Дуко і прижмурих око.

Я помирихся з долею. Нехай уже буде й так, думаю, зате бодай звербував доброго хлопця до ветеринарного цеху. А це теж заслуга.

Я думав, що на тому закінчиться. Де там! З усіх сторін, від кожного шатра гукають:

— А як там, Марку, смакував перший гонорар?

Мало того! Найближчими днями почали приходити бойки — хто з конякою, хто з коровою, і всі питаються: — А де той пан, що до худоби розуміється?

Я ховахся, як міг, але завжди хлопці мене витягали.

— Іди, йди, — гукали, — дістанеш гонорар!

І я лікував. Мабуть, за всю свою історію не зужила Крушельниця⁴⁾ стільки рум'янку, що в ті дні... Та гонорарі не йшли — хоч пропадай! Усе тільки: „Біг заплаць” або „Я пізніше донесу”.

А хлопці глузують: — Щось ти, Марку, з гонорарами ховаешся, певно гроші складаєш ...

Одного дня покликали мене до хворого вола в село. Не хотів я йти, та виміг сам Мортік: — Іди, треба чоловікові допомогти!

А Дуко ще й закинув на плече порожній наплечник: — Це на гонорар!

— Який там гонорар! — відповідаю. — Ти ж знаєш, що за добре діло не можна брати заплати!

— Але ж це фахова порада! — відповідає Дуко. —

⁴⁾ Село на Бойківщині.

А, крім того, що тобі шкодить, коли й бойко зробить добре діло?

Я пішов. Сім кілометрів тюпав серед липневої спеки тільки на те, щоб застати вже неживого вола, якого ревно оплакувала ціла бойківська родина. Я став ні в сих, ні в тих. Щоб звернути увагу на себе, я склав на руки голови родини кондоленції. Коли ж і це не помагало (ніхто навіть не глянув у мою сторону!), я непомітно вийшов. І знов сім кілометрів серед спеки! Прийшов до табору саме під кінець пообідньої тиші та й просто до кухні:

— Дуку, братчику, дай що з'їсти — пропадаю з голоду! — залебедів я.

— Ти спершу давай наплечник — хочу знати, що ти приніс!

— Нічогісенько! — кажу. — Віл здох!

— То що з того? Гонорар тобі „належався”!

— Який там гонорар! Ти їсти давай!

— Нема що! Твою порцію я поділив, бо ж думав, що тебе в селі нагодують. Але який з тебе доктор, що не вмієш за себе постояти!

Дальшу розмову перервав свист обозного Сахарини. Збіррка! І я пішов на вправи — голодний, як пес.

* *
*

Одного разу до мене майже всміхнулася доля.

Стоїть цілий табір у лаві перед обозним Сахариною. Аж тут з-поза кущів виходить молодиця з кошиком у руці.

— Слава Йсу!

— На віки!

— А хто тут дохтор від худоби?

— Марку, виступи! — скомандував Сахарина.

Молодиця до мене: — Проши пана, ци бисте мене не пообзирали?

Не встиг я рота розкрити, як молодиця почала розстібати корсет. Перший опам'ятався Сахарина. Він громом скомандував:

— Табіррр, оберрнись! Напряма — ріка, бігом рруш!

Я зостався сам з молодицею.

— Нічого вам не порадижу, — кажу. — Я доктор до худоби, а не до людей.

— Е, то нич, — відповідає жінка. — Коли ви худобині не пошкодите, то й челяді помочи можете. Дуже вас гречно та файно прошу...

Я відмовлявся, як міг, молодиця настоювала, моя розпука доходила до вершка. Нарешті я сказав так рішуче, як тільки міг, останнє „ні!“ І молодиця, важко зідхаючи, потюпала в село, забираючи з собою і кошик.

Від ріки з реготом надбігли хлопці.

— Ну, як там, Марку, молодиця? А скільки заробив?

— Нічого не заробив, — кажу. — Ледве спекався...

— Ну, то ти зовсім дурний! — гукнув Слонь. — Що тобі шкодило записати бабі також рум'янку? А ти ж бачив — у кошику, мабуть, дві копії яєць було...

— Еге, ще й грудка масла в хроновім листку, — додав Мшана.

— Дав Бог нашому Маркові талант, та не дав розуму, — журливо доправив Факір. — Пропало, хлопці, друге снідання!..

* *
*

Десь уже під кінець тривання табору під час ран-

ньої руханки прибіг бойко. Його кінь зайшов на трясовину й потапає. Треба йти рятувати.

Мортик негайно скомплетував рятункову експедицію в такому складі:

Марко, студент ветеринарії — спец,

Мшана, майбутній студент ветеринарії — майбутній спец,

Ярема і Прищіпка, агрономи — також специ,

Медвідь і Цюмак — силачі,

Босняк, студент права й таборовий писар — правна порада, репортаж,

Слонь, кооператор — (В єдності сила!),

Дуко — фотограф,

Сахарина — обозний, командант експедиції, спец над спецами.

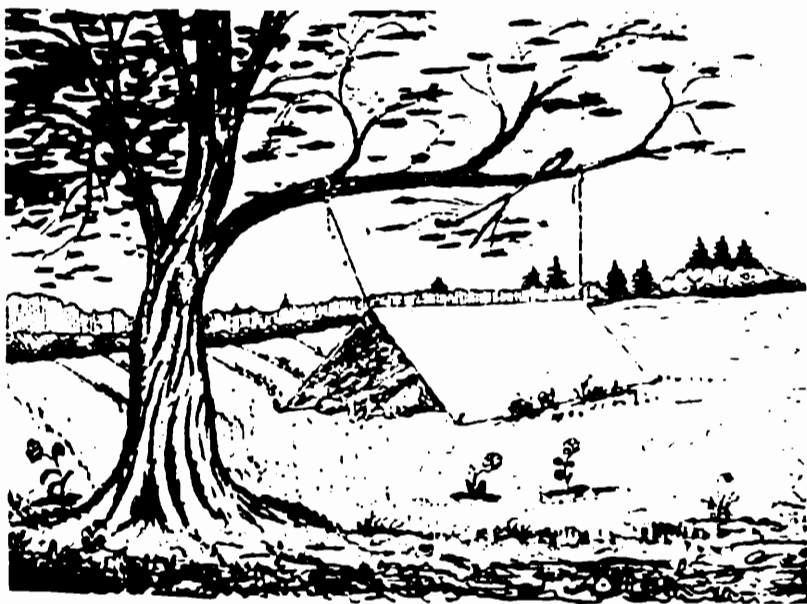
Ми рушили бігом до трясовини. Прибігаємо — не видно нічого! Тільки в одному місці майже непомітно ритмічно вистрілюють з болота вгору крапельни води. Це кінь виставив кінець носа і віддихав останками сил. Навіть трава над ним зійшлася до купи!

Ми негайно приступили до дії. По зрубаних гілляках присунулися до коня. Я, найбільш досвідчений спец, заклав між пальці ноги кінець линви і упхав ногу попри бік коня аж під його живіт. Майбутній спец Мшана упхав так само ногу з другої сторони й перебрав від мене кінець линви. Так само ми перетягнули і другу линву. Потім усталилися всі на сухім і на команду потягнули. За хвилину кошмарна безформна брила болота почала виринати на поверхню. Кінь легко підходив у гору (що й не кажіть, закон Архімеда — таки добрий винахід!). Коли ж кінь почув волю в ногах, замахнувся і великим луком перекинувся через

хребет на твердий беріг. Рятункова експедиція з трудом утікала по грузькому ґрунті. Я не встиг утекти (звичайно — спец), і кінь кінцем копита угрів мене по коліні. Коли я лігма на болоті сичав із болю, кінь устав, обтряся з болота і... преспокійно почав скубти травичку. А таборовий літописець Босняк злорадно процідив крізь зуби:

— Оце тобі, Марку, перший гонорар!

Коліно й досі поболює — на зміну погоди!

На стійці

Доля була ласкава для Майлянда, немов у Бога за дверима проминуло його юнацтво: ситий, добре зодягнений, у теплій хаті та ще з виказкою „режі”¹⁾ в кишені, що давало йому право вільної їзди по цілій території „моцарствової ржечипосполітої”. Ще добре на вісімнадцять не стукнуло, аж гульк і матура. Зрілим зробили... З грубезною палюгою з гімназії у світ вийшов²⁾ ...

Того самого дня в затишній алеї Вільшини³⁾ мрія його мрій, синьоока Ольга, перстенцем із ним обмінялась. Гей, світе красний, світе щасний!

* *
*

І от поїхав наш Майлянд до табору старших пластунів. Думав — відкритими раменами приймуть, шанобу віддати уміють. Де там! І матура в кишені, і перстень камінчиком на пальці, і руки плекані, аристократичні — а тут від першої хвилини немов обухом по голові! От, хоч би пан командант Мортик — хіба ж це людина? Диким буйволом реве, людьми немов якими рекрутами товче, „кунірує”, різні роботи загадує. А за

¹⁾ „Режі” — виказка залізничників і їх родин, давала право користати з дешевої їзди залізницею.

²⁾ У 20-х рр. студенти університетських шкіл мали звичку ходити з грубими палицями.

³⁾ Назва парку в Стрию.

ним усі менші достойники, обозний, інструктори, шефи, начальники, чергові, немов сарана обсіли з усіх боків. Сотим потом облилося пухкеньке тіло Майлянда першого дня в таборі... А ввечері наказ! Слухає Майлянд — аж його ім'я читають. Ну, думає, певно в вищі чини проведуть або бодай призначать до легшої праці. Повинні ж зрозуміти, що він... А в наказі так і стоїть: „Майлянд призначений на завтра за шмірака⁴⁾ до кухні!”

Сердечний аж присів. Що то буде? Та ж йому зроду все готовеньке під ніс ставили, молочко крізь цідилко переливали, щоб де, бува, „кожушок” не попався... Неспокійно спав, завтрашнього дня чекаючи.

Вранці стійковий за ногу тягне: — Вставай, шміраку, варити пора!

Важко позіхаючи, виліз з теплого шатра. Табір спить, холодні мряки все навколо загорнули, а ти біля казанів порайся ... Ех!

Сумні думи розвіяв шеф кухні Дуко.

— Чого стовбичиш? — гукнув над самим вухом. — Гайда по воду!

І почалася цілоденна гарівка: воду носи, вогонь пали, дрова подавай, мішай, присмажуй, шквар... Дим очі виїдає, сонце й вогонь припікають, піт очі заливає. А Дуко тільки коверзує та підганяє...

Видали „фас”⁵⁾ — ну, може крапка. Де там!

— Казани мий! — гукає Дуко, лягаючи вигідно під кущем ліщини.

— Як мити?

⁴⁾ Жартівлива назва чергового, помічника в кухні.

⁵⁾ Видача страви, харчів тощо.

— Попелом і віхтем⁶⁾, а потім водою!

— А де рукавиці?

— Які?

— Гумові...

— Щ-о-о? — аж схопився Дуко. — Гей, чуєте, Майлянд у рукавицях казан хоче мити!

Цілий табір реве, регочеться, кепкує. Затиснув зуби сердешний Майлянд, витирає казани, аж перстенець об криси дзенькає. У поті й гарівці минув другий день табору.

А ввечері знов наказ. Хто стійковим найближчої ночі? Він, Майлянд!..

* *
*

Замовк табір, сповитий нічною мрякою, міцним сном спить пластова братія. Тільки ватра тихенько тріскотить, а в долині журчить потік. Долинами тумани стеляться, вгорі зірки мерехтять. А Майлянд сторожить — у довгих „алібабах”, у теплому светрі та ще й у Грицевій ватованій камізельці... Позичив йому на стійку сердега Гриць, хоч і сам холоду боявся, але що ж — уже зроду такий добрячий був.

На голові у Майлянда дивовижний берет, за поясом сокира, в руках здоровенна ломака. Сурма на грудях, свисток у роті, щоб у потребі якнайшвидше галасу наробити, табір збудити. Ватру поправляє, дров докидає, щоб ясніше, відрадніше було. Час від часу поспішно обійде табір, бо ану, чого доброго, обозний Сахарина на перевірку вийде, то що тоді? А так усе поближче ватри, плечима до шатер — якось то воно ніби безпечніше. А зіроньки сяють, зіроньки моргають,

⁶⁾ Згорток соломи або сіна.

Майляндові сердешному тугу наганяють І полинув він думками до рідного Стрия, ген-ген аж під „її” хату. Що робить вона тепер, чи думає-мріє про нього, голубонька сиза?

— Тихим сном спи, моя мила.

Добраніч, рожевих мрій...

Затягнув фальшивим дискантом.

Із-за верху вплив місяць і блідим сяйвом освітив могутню Парашку, а згодом всю долину Замочиру. Ще більш у мрії пірнув стійковий. Аж тут позаду нього, так ніби від шатра булави, почувся якийсь голос. Майлянд оглянувся і побачив, що полотно на шатрі булави ворухиться, мов його хтось ударяє руками. А з-під шатра виразнісінько почув голос пана команданта:

— Збірка на руханку!

Що воно за знак, думає Майлянд, яка буде руханка серед ночі? Хотів уже на сполох затрубити. А командант гукає:

— Чого стовбичиш? До руханки ставай!

— Я... Я, голошу слухняно, стійковий, — промимрив Майлянд.

— Я тобі дам стійкового! Ставай, кажу, а то...

Майлянд безпорадно розвів руки. А голос з-під шатра гуде:

— Скидай-но тую камізельку! На руханку маєш голий виходити!

Рад-не-рад скинув Майлянд одягу. Його біленьке тіло затремтіло від холоду ночі, мов осиковий лист. І почалося:

— Руки вбоки! Присід! Вдих, видих, раз, два, три!

Права нога вперед, ліва вбік, руки вгору, голова вниз, раз. два. вдих, видих!

Ну, воно ще нічого — аж тут нагло: — Лягай!

Повалився Майлянд, як довгий, у холодну росу. Міріяди іскор заблищали перед очима, зуби зацокотили, немов калатало. А командант не вгаває:

— Навзнак, на живіт, боком, ноги до гори!

Руханка продовжувалась в безконечність. Аж надплила звідкись хмаринка, закрила місяць, у таборі на хвилину потемніло, замовк під шатром пан командант. Майлянд нишком почав одягатися. Та не встиг камізьельки застібнути, як знову стало ясно і знову з-під шатра залунало:

— Збірка до впоряду!

Немов струна, випрямився перед шатром-гучномовцем нещасний Майлянд.

— Праворуч, ліворуч, оберрррнись, кроком руш, оберрррнись, бігом руш, бігом, додолу, плазувати, рачкувати ... — немов з мішка сипалися слова команди.

Гарячим потом обливався той, що ще недавно цокотів зубами.

Удруге з'явилася хмаринка, місяць закрила, затихло в шатрі команданта, скінчився впоряд. Майлянд глянув на годинник — якраз пора будити чергового стійкового. Та не встиг ступити кроку, як місяць вплив з-поза хмари і пан командант вигукнув:

— Чому „лятрина”⁷⁾ ще й досі не готова?

— Як не готова? — з розпукою в голосі відізвався Майлянд. — Хіба не пам'ятаєш, як ти ще вранці

⁷⁾ Виходок, туалета.

під час святкового відкриття церемоніяльно стяжку перетинав?

— Ну, то копай другу!

— Де?

— Отут!

— Де отут? Перед шатром?

— Так!

Майлянд стояв ні в цих, ні в тих. А командант не перестає:

— Копай, кажу, сякий-такий стрийський паничу!

Майлянд метнувся під магазин по піонерське приладдя. За хвилину загуділа земля під ударами джаґана. Майлянд гатив з усієї сили, поперше з страху перед командантом, а подруге з досади. — Оце так тобі пласто́ве братерство і справедливість! — думав, ледве здержуючи сльозу. — З-під шатра командує, навіть на двір не висунеться, а ти гаруй! Бач, чого ще захотілося — „лятрини” під самим носом ...

І Майлянд копав, пан командант гукав, яма швидко росла... Та ось утрете місяць за хмару заховався, і втрете замовкло у шатрі. Майлянд глянув на годинник — друга! Значить — він уже дві години задовго сторожить. І пішов будити чергового стійкового. Черговий Слонь виліз з-під шатра:

— Котра година?

— Друга.

— Ну, то я вже своє відстояв.

— Як?

— А так: я мав стояти від дванадцятої до другої, значить — тепер я вільний.

— Бо я відстояв за тебе...

— Дуже дякую!

- А тепер стій ти.
- З якої речі?
- Бо ти черговий.
- Але ж я вже своє відстояв!
- Як відстояв?
- Та ж уже друга година.

Слонь, бачите, колись при війську фрайтром був, тож знав порядок. А Майлянд розгубився до решти. Але їх розмова збудила обозного Сахарину, що, не знаючи, в чому річ, схопився і виліз з-під шатра. Та не ступив ще й кроку, як з усієї сили гепнув у свіжо викопану яму... Мало в'язів не скрутив!

— Що це таке? — заверещав.

У шатрі булави заметушилось. Виліз на світ Божий пан командант, виліз начальник кухні Дуко, виліз начальник постачання Факір, виставив голову таборовий писар Босняк.

— Обережно! — гукав Сахарина, стоячи в ямі. — Тут якісь пакості, саботаж, під булавою ями копають...

Булава запалала святим обуренням.

— Стійковий! — крикнув командант.

Тихо...

— Ну, хто там на стійці?

— Та то не знати, — несміливо почав Майлянд.

— Чому не знати?

— Бо я вже стійку відстояв.

— А хто черговий?

— Не знаю.

— Як не знаєш?

— Мав бути Слонь, але він не хоче стояти.

— Чому не хоче? Що це значить?

— Бо я за нього відстояв.

— А чому ти за нього стояв?

— Бо не було часу збудити ...

— То ти певно заснув на стійці, — щораз дужче кричав пан командант.

— А де ж я міг спати, коли весь час була руханка і впоряд?

— Що він плете? — трохи спокійніше промовив командант. Його, бачите, пройняв страх, чи, бува, стійковий не здурів.

— А крім того, я ще й лятрину копав, — смілівіше додав Майлянд.

— Яку лятрину?

— Оцю, що бачите!

— Хто ж тобі, дурню один, копати казав?

— Пан командант.

— Я? — аж закричав таборовий достойник.

— Так.

— Коли?

— Уночі.

Усі збараніли. Нараз Дуко несамовито зареготався:

— Я вже знаю, в чім річ! — І до Майлянда: — То ти кажеш, що вночі відбував руханку?

— І впоряд! — додав Майлянд.

— А командант наказував?

— Так, з-під шатра.

— І лятрину копати казав?

— Так точно.

Дуко ще дужче зареготався.

— А чи знаєш ти, зелена офермо, пощо ти на стійці стоїш ?

Майлянд зам'явся: — Табір стережу...

— Пощо?

— Щоб хтось часом не підкрався і...

— Дурний! Ти думаєш, що комусь хочеться вночі підкрадатися до табору? Чого ж тоді стоїш на стійці?

— Не ззнаю ... — нерішуче відповів до краю збен-тежений Майлянд.

— То я тобі скажу, а ти повтори! Головним обов'язком стійкового є кожночасно збудити команданта...

— Збудити команданта... — немов крізь сон про-мимрив Майлянд.

— Так, збудити команданта, як тільки він почне вигукувати з-під шатра. Ще не біда, якби тільки гукав, але він може також шатро подерти, а шатра шкода...

— Шкода ... — повторив Майлянд.

— Тому, як тільки почуєш уночі його голос, то не забудь штуркнути його попід полотно шатра. Бо ко-мандант до місяця говорить, зрозумів?

— Зрозумів! — похнюпивши голову, прошепотів стійковий.

— А тепер загорни яму, щоб і знаку по ній не було! — могильним голосом додав командант.

Булава пірнула в темне шатро.

- С і л ь -

Чомусь не чіплялося до мене так, як до інших, псевдо. Візьміть хоч би Мортка — хто його коли-небудь інакше звав? Або Дуко — як далеко сягає пластика пам'ять, усе Дуком був, а Слонь то ще під світлої пам'яті цісарськими прапорами Слонем був, і крапка!

Зо мною не те. Скільки не намучились хлопці, яких прізвищ не підбирали — не брало. Подразнять, бувало, кілька днів, а там і забудуть. Однак настав слухний час, вдарила година — причепили й мені псевдо, що й до могильної дошки не спекаюся. Якщо цікаві, послушайте.

Вирушив наш загін на мандрівний табір. Ну, табір габором, як у пісні співають. Висипало братство з вузькаторівки під скелею Сокіл і гайда на Лімницю. Відпочинок! Тут почав свою службу наш харчовий і санітар в одній особі, Гриць. Він наказав випакувати до перегляду всі харчові припаси, тож за хвилину на прибережному камінні вирости гори хлібів, мішечків з мамалигою¹⁾, кашею, цукром, а далі солонина, ковбаса і прочая сніди. Гриць оком знавця оглядає товар, важить на пружинової вазі, обчисляє, записує. Його розвідницьке око зупинилося на Магікові, що чомусь не дуже певну мав міну.

¹⁾ Каша з кукурудзи.

- Ти що привіз?
- Харчі.
- Які?
- Ну, звісно, які! Харчі!
- Покажи!

Магік розв'язав якусь торбинку. Гриць глянув і тільки ахнув. А далі гукає:

— Гей, хлопці, сюди! Дивіться, чим Магік хоче вас годувати!..

Ми юрбою рушили до мішечка. І що котрий гляне, стовпом стане! Була ж там мішанина, несамовита мішанина, з надвоє, натрое поколеної кукурудзи, пшо-на, гороху, гречки, вівса, сочевиці, маку...

— Що це таке? — питає Гриць.

— Кажу ж вам, що харчі, — „вдаючи грека”, каже Магік.

Слово узяв курінний агроном Прищіпка.

— Це, — каже, — осипка¹⁾ для свиней.

— Кінський зуб!²⁾ — докинув ззаду Факір.

Так і назвали цю мішанину „кінським зубом”.

— Нехай буде „кінський зуб”, але їсти можна! — плете своє Магік.

— І що ж тепер? — простогнав Гриць, чухаючи свою распутинівську чуприну.

— Як хочете: або їдьте, або я віднесу до Добрян. Пригодиться, — безсоромно продовжав Магік.

Гриць махнув рукою. А далі почав ділити харчі та

¹⁾ Рід тваринного корму з усякого зерна.

²⁾ Рослина, подібна до кукурудзи.

всяке інше суспільне добро кожному по правді. Кінський зуб віддав Магікові.

— На, неси, носила б тебе тряся!..

На мою долю випала сіль, точно три кілограми. Що ж, як нести, то нести — рішив я без спротиву і вклав мішечок до наплечника.

Уже першого дня мандрівки я побачив, що погано трапив. Гриць по правді й по черзі забирає до кухні

в кого кулешу, в кого цукор, у кого хліб. Легшають у хлопців наплечники. Не минає й мене. Тільки почнуть варити, зараз гукає: „Давай сіль!” Всі по черзі навідуваються до мене. Де тільки який постій — вже котрийсь суне: „Дай, каже, — соли хліб або сало посолити”. А в мене тільки й діла, що розв’язував і зав’язував наплечник. На нічлігах кухарі лишали сіль біля кухні на землі, мішечок втягав росу, інколи й дощик покropив. А вранці приходилося мені пакувати мокрий ослизлий клунок. Згодом мої речі в наплечнику почали вбирати в себе сіль, вогшали, а висушені тверділи.

мов бляха. Біда! Десь так на третій день маршу я збунтувався.

— Грицю, — кажу, — дай кому іншому тую сіль! Чи ж мені з нею вікувати?

— Ба ні, — каже Гриць, — на тебе випало, то й неси!

І я далі терпів. Наплечники у хлопців значно полегшали, а я, немов окаянный, двигав та й двигав трикляту сіль. Я став окунем.

— Годі, — кажу, — довше терпіти! Давай сіль кому іншому, мені вже досить!

Та Гриць упертий, мов цап.

— Ні, — каже, — мусиш нести!

Справа опинилась перед Мортком. А Мортик — як Мортик: „Раз тобі дав Гриць сіль, то неси, не лебеди!”

— Чи це наказ?

— Наказ ...

Я замовк. Мандрівка продовжувалась. Під Попадею, на Спіскаві, вирішив Мортик післати до Підлютого стежу, щоб поповнити припаси. Ми отаборилися біля лісничівки і стали дожидати повернення наших. Раптом лісничий кличе до телефону: наші хлопці дають знати, що не пройдуть прикордонної сторожі в Осмолоді: тому пропонують нам іти далі, а вони приєднаються до нас під Ілемським Яйцем. Мортик погодився, табір рушив. Добрили ми під Яйце, чекаємо. Усі голодні, в животах бурчить, а кухня не діє: нема чого варити.

— Хто ще має якісь припаси? — питає Мортик.

Тихо. Наш командант похнюпив голову: — Що? Ніхто нічого не має?

Виступив Магік. Поволеньки почав розв'язувати

наплечник, а цілий табір напружено слідкував за кожним його рухом. Марік, не поспішаючи, витягнув мішечок.

— Натє, — каже, — паничі, їжте на здоров'я!

— Кінський зуб! — гукнув Факір і відвернувся, спльовуючи. Хлопці до решти посоловіли. Тоді виступив я і ще повільніше почав розв'язувати наплечник. У братію дух вступив: тут щось буде! А я врочисто тиць панові командантові мішечок...

— Сіль, сіль! — загуло довкруги, аж гомін від Аршиці відбився ...

— Це все? — питає Мортик.

— Усе...

Командант ще більше похнюпив голову. Але хлопці реготалися.

— Ану, — каже Факір, — давайте вагу! Скільки лишилося цієї соли?

— Три кіля, як утяв! — каже Дуко.

— Оце так штука! Десять днів ішли, десять днів сіль їли, а вона на мірі стоїть?!

— Хлопці, тут якась нечиста справа, — закликав Мортик. — Чи ви пам'ятаєте, як Марко Проклятий носив свою нечисту совість? Оттак і він, — показав на мене, — тую сіль носить. Назвім його М а р к о м, він і так псевда не має!

— Добре, добре! — хором гукнули хлопці. Я тільки плечима здвигнув. І що ж? Наварили кінського зуба, підправили горганським кваском і... їли! Щедро сіллю підсипали цю погань, щоб забити смак. Але їли... вишкрябували!..

На відхіднім кажу: — Через цю сіль я вже й Мар-

ком став. Несіть тепер котрий-небудь, мені вже годі!

Де там!

— Ти, — кажуть, — чести удостоївся, то ж неси тепер аж на Маківку, там кінець твоєї покути.

Прийшли на Маківку, оправили могилки, відбули свято, ватру. Кінець мандрівки й табору. Вранці на відхіднім поставив нас Мортик у ряд, з усіх боків оглядає.

— Дижурний!

— Обійти навколо табору, чи де що не лишилося!

Дижурний Медвідь виступив з ряду. За хвилину від сторони кухні радісно гукнув:

— Марку, ти щось лишив!

— Що таке?

— А он, диви!

І підбігаючи, тиць мені в руки добре знайомий мішечок.

— Подавись ти тією сіллю, будь вона проклята!
— ревною я і, розмахнувшись щосили, жбурнув мішечок у куці. Табір рушив.

У поїзді звільна меншала наша громада, а до Жидачева доїхав я сам. На станції цапнув мене поліцист:

— Довуд особісти!⁴⁾

— А що, — кажу, — хіба мене не знаєте?

— Не гадаць дужо! Довуд особісти!

Я добув документ, цю складову частину „обивателя ржечипосполітей”.

— Пан пуйдзе зе мнов!..

Ого, думаю, доведеться посидіти!.. На станиці об-

⁴⁾ Особистий документ, паспорт.

ступили мене з усіх сторін: пан командант Банась, пан постерункови⁵⁾ Лосось і пан „тайник”⁶⁾ Цьолек. Цього останнього знало все місто, діти на вулиці низенько шапкували перед ним, а за плечима показували язика. Відома персона — тайняк ...

І почалося: хто, що, сконд, поцо... А далі обшук, спершу особистий, потім забралися до наплечника. Я став близенько, щоб дивитися на пальці, бо ану щось підкинуть — це їм не першина... Цьолек ділово розв’язав наплечник. У тому ж моменті я, хоч як панував над собою, жалібно заскіглив. У наплечнику, на самому верху, красувався в цілій величі... мішечок із сіллю! Медвідь вишукав його в кущах і десь у вагоні потайки впакував мені до наплечника. Поліцисти з жахом відскочили.

— Цо то ест?

— Сіль.

— Не грай пан варята!..⁷⁾

— Але ж сіль, справжніська сіль, подивіться самі!—
відповів я й сягнув по мішечок.

Мене почав душити сміх: — Не бійтеся, — кажу. —
Хіба ж так возять вибухові матеріяли?

— А як пан возі?

Я прикусив язика. Цьолек обережно доторкнувся пальцем вогкого мішечка й облизав.

— Суль! — каже.

— Поцо пан возіл суль на вищечкен?

⁵⁾ Рядовий поліцай.

⁶⁾ Член таємної поліції.

⁷⁾ „Не прикидайтесь дурнуватим!”

— Бо сіль у горах вбирає в себе ультрафіолетне проміння, вітаміни витворює ...

Поліцаї недовірливо хитали головами. Почали протокол, списали весь інвентар. Цьолек поставив сіль на вагу й подиктував: — Субстанція бяла, вільготна, тши кіля докладне!

Довго щось потім радили, шептали, бігали, телефонували. Кінець-кінців каже пан командант: — Ідзь пан з Богом! Суль затшимуєми.

— Добре, — кажу з полегкістю. Згорнув свою мізерію до наплечника й рушив. Не пройшов ще й десяти кроків, а вже біжить Цьолек: — Врацай пан!

— Таки треба „посидіти”! — думаю. Але ні, віддають сіль.

— Нащо вона мені? Можете собі взяти...

— Не гадай пан дужо, беж суль і жегнай!

Годі сказати, котрий з черги раз я розв’язав наплечник...

Дома ні з ким не поздоровкався, тільки прожогом побіг до кошари, де паслися батькові телята. Там і висипав трикляту сіль, а мішечок спалив!

Лизали телята сіль, цілу осінь лизали, а вона все біліла, все вилискувалася. Там присипав її сніг, і аж весняна розталь змила. Все ж трава на цьому місці сім років не росла ...

Марком дразнять мене й досі.

Марком — сина охрестив!

А соли наші хлопці так боялися, що на найближчу прогулянку взагалі її не взяли. Ніхто, бач, нести не хотів...

ЧУДО НА МШАНІ

За нами були вже Середна й Висока, Ігровище й Сивуля, Клива, Грофа й Попадя¹⁾). Спочили ми й на Яворову Кичеру, щоб стрінутися з закарпатцями. Тому зовсім справедливо заслужили ми собі на відпочинок після тієї ведмежої „тури“, з якої ми винесли розбиті коліна, подряпані руки й литки та міхурі на ногах, а дехто — дуже таки надщерблені черевики. Ми отаборилися на галяві Сікава над річкою Молодою на дводенний відпочинок.

Праворуч від нас височів грізний масив Попаді, ліворуч підіймалася не менше дика Мшана, перед нами десь там, у далині, Підлюте, а за нами Закарпаття...

Гори і хмари, ліси, шум потоку і дим таборової ватри...

Недалеко стояла хата побережника²⁾) — перша людська оселя, яку ми стрінули на нашім маршруті. Тут можна було купити молока, тому в нашому „меню“ знову з'явилось солодке какао — ба, навіть прикурену кулешу легше було з'їсти.

Ожила й побадьорішала братія, а нашому полководцеві Морткові неабияк „заграв обрік“, тож і почав свої „шिकани“.

— Впоряд!.. Чуєте? Впоряд і руханка!

Цілими годинами товче хлопцями, як колись Чмола!

¹⁾ Назви верхів в тій частині Карпат, що називається Горгани.

²⁾ Побережник — доглядач лісу.

Ба ні, ще замало йому нашого труду й поту — нову штуку вигидав. Кличе до себе і...

— Підеш зараз на Мшану, — каже.

— Чого? Та ж завтра і так туди помандруємо.

— Нічого, нічого, ти сьогодні підеш, дорогу оглянеш, звіт і нарис терену приготуєш.

— Наказ?

— Наказ! Візьми ще Магіка, Івана, Меншого Цика — і гайда!

— Так давай мапу й компас!

— Е, ні, голубе. Без мапи підеш! Тут тільки приглянься добре і гони!

Я збранів. Але що ж робити, — коли наказує влада, значить, — треба слухати. Я покликав своїх товаришів недолі.

— Одягайтеся, хлопці, на Мшану йдемо!

— Не можна одягатися! — гукає з-під шатра командант. — Підете тільки в штанцях і черевиках.

— А чи ж ти не бачиш, які там хмари клубочуться? Та ж там від холоду одубіти можна...

— Не говори багато, тільки махай!

— То нехай Гриць хоч яку перекуску видасть.

— І без перекуски обійдеться! Краще обід буде смакувати.

Маленька стежа рушила. Дуже похнюпили носи мої „супутники” через таку вигадку. Просто лізь, мов голий у тернину. Щоправда, Магік уже за першим наворотом дороги радив розвести вогонь і перележати до вечора, а звіт і нарис маршу подати „з голови”. Але я, як провідник, не згодився. А що, коли Мортик з іншими зайде з другого боку (на мапі були показані два плаї

на Мшану) і чекатиме нас? Краще вже побідуймо, але наказ наказом!

І так без одягу, без наплечників і припасів почали ми підійматися вгору. Наша дорога вела глибочезним звором³⁾, заваленим цекотами⁴⁾, і слідами нібито якогось плаю. Обабіч стрімкі порослі пралісом кручі, смереки, ялиці різного росту й віку, спорохнявілі стовбури й виверти, гадюками покручене коріння та папороть вище пояса. Ще далі вгорі кедри і море розкішно-зеленого жерепника⁵⁾. А все разом огорнене густою мрякою, яка під подувом вітру не згірше холодного дощу січе тебе мільярдами малесеньких краплин. Ось вам і Мшана — первісно дика, грізна і... невимовно гарна! Недаремно тут постав перший у тій частині Карпат кедровий парк-заповідник імені Митрополита Шептицького.

Та до верху ми не дійшли. Якраз на межі лісу й жерепника закутала нас така мряка, впала така темрява і почав лити такий льодово-холодний дощ, що я, провідник експедиції, наказав відворот.

Вернувшись до табору, я звітував згідно з правдою: на Мшані не були, бо не могли — і крапка! Мортик побурмотів невдоволено, але нічого не сказав. Він же з долини бачив, якими чорними хмарами сповилися Горгани.

На другий день уранці рушив на Мшану цілий загін. Небо й гори покрилися оливом хмар... Але не було

³⁾ Звір — провалля, яруга.

⁴⁾ Цекот — каміння.

⁵⁾ Жерепник — гушавник із жерепу, високогірської низької сосни.

ради! Через Мшану та Яйце нам треба було пробиватися в долину Свічі, а звідтіль через Хом і Магуру — до Маківки. Ми знали, що нас чекає в таку погоду, але знали й те, що є різниця між маршем одягнутих та забезпечених таборовим вирядом мандрівників і маршем голих у тернині...

Ну, й запровадив нас Мортик!

Спершу ще було сяк-так. Ще був ніби якийсь плай під ногами, ще був яр потоку, що пробивався крізь гущавину. Але потім ... Йди, куди хочеш, продирайся крізь густу хвою⁶⁾, що б'є тебе по обличчі, промочує однострій, здирає з голови капелюх, і нічогісінько не видно, хоч пропадай! А ми йдемо, або, як каже Баба, „майже йдемо”. Обвішані полотнами шатер, що охороняють нас і наші наплечники від льодовоохолодної мжички⁷⁾, сходимо все вище й вище. Мортик щохвилини сягає по свого „Безарда”, вдивляється в мапу, і комбінує.

— Направо!

Загін слухняно повертається направо.

— Ні, треба наліво!

Нехай буде й наліво!..

— Сюди!

Йдемо сюди...

— Туди!

Чому ні, підемо й туди...

Але нарешті зробилося ні сюди, ні туди! Застряг загін у жерепниках серед мряки і на свого отамана споглядає. Відважніші вже й почали бурмотіти. Банек кидав скоса погляди, ніби хотів сказати:

⁶⁾ Хвоя — чатиння, шпилькове дерево.

⁷⁾ Мжичка — дрібний дощ.

— Ось бачите!.. Замість узяти до проводу висококваліфікованого „скоба”, ви вибрали недоука-розвідчика — тож тепер терпіть!

А Дуко сів і заявив, що взагалі далі нікуди не піде.

Бачить Мортик, що біда, став за допомогою розглядатися. Не знаю, чому його вибір упав на мене. Кличе мене набік і... „Поможи, Марку! Ось тобі „Безард” і мапа, бо я вже „пас”!⁸⁾

Мене аж під серцем залоскотало. Тепер заляну Мортка в цапа, за всі часи дошкуляння помщуся!

Я навіть не глянув на мапу.

— Мортику, — кажу, — положення безвихідне! Хіба спробуємо одного способу.

— Якого?

— Старі люди розказують, що, як причепиться блуд, то треба вивернути на собі сорочку — відразу дорогу знайдеш!

— Чи ти, Марку, здурів?

— Здурів-не здурів, але спробувати можна. На чому тобі залежить? І так нам не спішно.

Мортик кинув оком на громадку йому підлеглих людей, що безнадійно стовбичила в жерепнику, і... зважився. Заліз за густий кущ, скинув наплечник і почав ростібати сорочку. У той момент щось голосно злопотіло. Велика чорна куля перелетіла понад нами і щезла у мряці. Це був великий готур, ця рідкісна птиця наших Карпат.

Мортик з переляку аж присів. А я до нього:

— Мортику, добрий знак!

— Який добрий знак? що воно таке?

⁸⁾ „Пас” — те саме, що викінчений.

— Готур!

— Готур?

— Та ніби так, але я певен, що це нечиста сила. Ось бачиш, ти ще сорочки не ростібнув, а вона вже втікає. Ну, швидше вивертай сорочку!

Мортик вивернув рукави, надів сорочку і став „ні в сих, ні в тих.”

І що ви скажете? Ледве Мортик прикрив себе соромливо шатровим полотном, раптом щезла мряка, і перед нами, немов з дна моря, зринули розкішні полонини понад потоком Росоханом, перерізані рівним, мов стрічка, плаєм.

Мортик тільки ахнув. А потім маєстатично вернувся до покинутої громадки, в зародку знищив усякі прояви опозиції, наполеонським рухом руки вказав напрям і громом загримів: — Вперед!

Загін рушив. По покручених гілляках жерепника ми просувались обережно, немов по клявішах. Часом боляче луснула по обличчі галузка, необережно пущена попередником. Щохвилини хтось спотикався або й падав. Добру годину йшли ми так, хоч до полонини не було більш кілометра.

Іван ішов з найбільшою напругою. Він був ще зовсім „зелений” поміж нами, тож тихенько бурмотів під носом, здвигаючи плечима — чого, мовляв, з доброго дива, йти в такі безвісті? А ще, на біду, тащив він також Дукову гітару. Дуко, бачите, все кимось вислугувався, бо ж він несе фотоапарат, то мусить мати вільні руки...

І тут сталося... Один необережний крок, Іванова нога не попала на гілляку, тільки на мох — і раптом наш Іван пірнув по пахви в зарослу розколину поміж

цекотами. Провалився Іван униз, а (о, незабгнуті закони фізики!) несамовито високо вгору підлетіла гітара й капелюх. Та коли цей останній спокійно осів на на гілці, то гітара з усієї сили гепнула Івана по голові, і далеко-далеко жерепниками понеслися ніжні звуки цього шляхетного інструмента.

Ми метнулись на допомогу, витягнули Йвана з діри. А він, як тільки випростався, обмацав гудза на голові, голосно плюнув і гукнув спересердя:

— А бодай я не дочекав більше по тій Мшані ходити!

Тут, хоч як не до сміху було, всі зареготали. А далі котрийсь і каже:

— Хлопці, Іван і так ще не має псевда. Назв'їм його „Мшана” на вічну пам'ятку та на пересторогу, щоб не зарікався ходити рідними пляями!

Пропозицію схвалено.

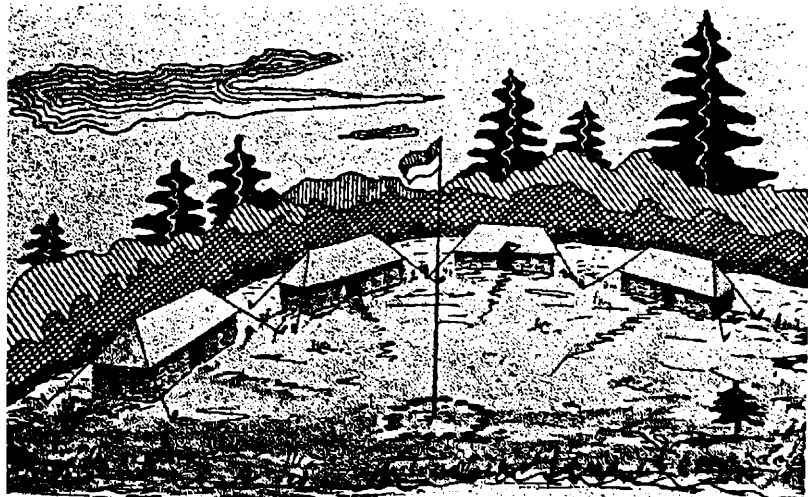
* *
*

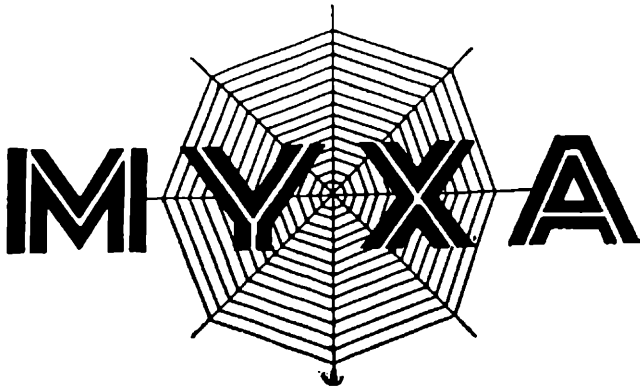
Аж до вечора Морттик був до мене дуже люб'язний і раз у раз кидав благальні погляди, щоб його не зрадити. А на постої під Ілемським Яйцем найменував мене своїм „мужем довір'я” до окремих доручень. Цього звання вживаю й досі під час більших урочистостей.

І я мовчав... Двадцять п'ять років мовчав, але довше годі! Я бачив, як останніми роками дехто вивертав не тільки сорочку, але, навіть, власну шкіру, ще й по кілька разів. А все тільки для орієнтації!.. Тож чому, думаю собі, не опантетувати для добра грядучих поколінь тієї так удатно Мортком випробуваної методи? Одночасно забагатіє література з практичного пластування, а наші скавтмастри матимуть новий „крю-

чок”, щоб ним „загинати” молодшу братію під час пластових іспитів.

Тому не гнівайся, Мортку — це, так би мовити, для загального добра!

Коли сонце вже височенько підіймалося над обрієм, а літня спека важким оливом залягала верхи та звори, наставала перерва в мандрівці — пора на відпочинок, або, як ми говорили, „раст”. Поскладані рядом наплечники, а біля них палиці й капелюхи свідчили, що тут хтось таборує. Чергові заходились варити обід, а решта братії, покидавши просяклі потом однострої, розлазилася, хто куди. Хто купався, хто щось направляв, хто збирав ягоди, одним словом — дозвілля.

Справжня розкіш — простягнутися на всю довжінь у тіні смереки або бука й усією істотою віддатися солодкому відпочинкові! Лежиш отак, і світ тобі, мов казка. Вдивляєшся в голубінь неба або в верховіття дерев, дивишся й не надивишся. Мрійливо журчить недалекий потік, поважно шумлять смереки. У траві сюрчать польові коники, строкаті метелики пролітають над тобою. П'янливі пахощі живиці, арніки, чебрецю сповняють твої груди. Освіжує лісова вологість. Здається, довіку отак пролежав би. Під монотонний шум твої очі плющатся, і ти поволі засипаєш ...

Та в цю розкішну мить звідкись з'являється не-

прошена гостя, маленька непомітна муха, щоб з тихесеньким бренінням сісти тобі... на ніс! Тільки ти прогнав її, вона вже на твоїх голих грудях. Ти ляпнув по них долонею, а вона тим часом уже до вуха добирається. Пропав настрій, пропав відпочинок — бачиш, що нічого не вдієш і, важко зідхаючи, встаєш. Усе зіпсувала маленька непомітна муха!

Отже, була в нас своя муха, так сказати, курінного „маштабу”, а був нею не хто інший, як сам отаман, наш незрівняний Мортик. Бувало, тільки розкладеш свої втомлені мандрівницькі кості до спочинку, а тут тобі пац! — маленький камінчик упав на груди. Пац — другий стукнув тебе в ребро, пац — третій полоскотав шию, пац — шорстка шишка дряпнула тебе в живіт... Сердито розглядаєшся і що ж бачиш?

На пеньку за тобою сидить огрядний рум'янощокий парубійко з довгим горбатим носом, а обличчя в нього аж палає від єхидної радості! Ого! Уже найшов собі жертву! Ти не піддаєшся, починаєш переговори, вмовляєш його лишити тебе в спокою, просишся, трохи не плачеш — дарма! Парубійко ще більш радіє, його обличчя ще рожевішає, аж сяє з утіхи, а град дрібненьких стрілен так і сиплеться на тебе. І коли всі просьби, вмовляння, навіть погрози нічого не помагають, ти кінець-кінцем, важко зідхаючи, встаєш і втікаєш від свого ворога. А він — уже нишком пішов шукати чергової жертви ...

Надокучив він мені цим дратуванням на мандрівці так, що я заприсягнув йому помсту. Забрели ми в глибочезний яр біля підніжжя Попаді, в саме серце Горганів. Відпочинок. У мене вільний час, тож думаю, обмірковую плян. Довкруги молодий ліс, отже шишок не-

ма, мусить кидати каменюками. Над потічком невеличка галявинка, а біля неї рінь. Тут простелюю брезент і простягаюсь на всю довжінь.

Не пролежав ще й двох мінут, ого! — вже малий ріняк пацнув мене в бік! Я не ворушуся. Пац — другий,

третій, п'ятий — я нічирк. Невдоволений Мортик, що чекав любої розмови, починає бурчати:

— Що, ти такий твердий? Ну, ну, я тебе зрушу!..

І камінці, часом навіть величенькі, поспалися, мов горох. Деколи навіть заболіло. Я ж лежу непорушно, мов колода.

Мортка брала все більша досада, кидав, бурмотів, ніби сміявся, але видно було, що забава йому не повелася. Нарешті це йому набридло, і він пішов шукати щастя деінде. Тоді я швидко підвівся і згорнув усі камінці, що лежали навколо мене на брезенті. Було їх з три кілограми. Розглядаюся за Мортком — його не видати. Тоді я бігцем до його наплечника й всипаю до нього камінці. Прикрив чимось там зверху, зав'язав і чекаю.

За хвилину кухарі видали обід, і пора в дальшу мандрівку. Ми почали сходити на гору. Господи, Твоя сила! Наш шлях — це стрімка яруга, завалена колодами спорохнявілих дерев, гострі цекоти, трава, висока по пояс, і лопухи, а опісля покручене галуззя жерепника. Я старався йти зараз за Мортком. Він, хоч сильний, мов тур, почав приставати.

— Щось мій наплечник такий важкий сьогодні... — каже.

— Ти, Мортику, не маркируй, — кажу йому. — Ти, певно, хочеш комусь віддати зайву мамалигу, щоб за тебе ніс. Іди, йди, бо вже вечоріє.

І Мортик ішов, сопів, мов ковальський міх. Важка була це „тура”, одна з найважчих у Горганах. Ми з полегшенням відітхнули, коли нарешті опинилися на маленькій полонині вже під самим верхом Попаді.

Відпочинок — нічліг. Забілили шатра, закурилася ватра, мов з-під землі виріс табір.

А коли Мортик почав на ніч розпаковувати наплечник, гомеричний сміх потряс всіма нами. З наплечника посипалися камінці. Мортик остовпів. Потім взявся до мене ... Та його слів не було чути, так дуже реготалися й допікали Морткові хлопці.

— І що ж, — промовив він нарешті, — ти думаш, що я перестану? Го-го, почекай-но, голубчику, я аж тепер тобі допечу.

А щоб затерти немиле враження, почав кидати камінчиками в Богу духа винного Молодшого Цика.

На другий день уранці ми звинули табір, спакувалися і, готові до маршу, ждали наказу. Мортик чогось відійшов від нас на хвилину. У цей момент Цик, немов кіт, прискочив до його наплечника. Під пахвою мав довгий вузький камінь, вагою, може, з п'ять кілограмів. Швиденько відв'язав коца, що його Мортик завжди носив під наплечником, розвинув його, поклав туди камінь і почав звивати. Тут на допомогу кинувся Когутик, бо ж треба було тісно скрутити, щоб Мортик не пізнав. За хвилину коц був на своїм місці, а там надійшов і Мортик.

— Готові?

— Так!

— Рушаємо!

Кожний узявся за свій наплечник.

— Ов, мій наплечник щось дуже тяжкий! То певно знов ти, Марку... — закричав Мортик.

Він скинув наплечник і почав його розпаковувати. Ми всі з наплечниками на плечах стояли навкруг нього. Дехто відвернувся, бо не міг стримати сміху.

Мортик перешукав усе, заглядав навіть у похідну пляшку, всюди передивився, тільки — не рухав коца.

— Нічого нема! — забурмотів. Хлопці реготалися й кепкували.

Похід рушив. Знову Мортик сопів, і знову Мортик стогнав, бо хоч ми і сходили в долину, то все-таки справжнім горганським бездоріжжям.

Аж на Спіскаві над річкою Молодою „вибухла бомба”. Мортик розвинув свій коц і тільки ахнув. Сумно-сумно подивився на нас усіх і... перестав кидати камінцями.

Так ми позбулися курінної „мухи”.

~ Еліда ~

І хто тому винен, що він „здав матуру¹⁾”? Був би собі жив і хліб жував, а тут зробили його „зрілим”, і він пішов у старші пластуни. Мало того, ще й на мандрівний табір зголосився, пригод шукати забажав. Ну, й пішов, а як це було, послухайте!

Пристав до нас на залізничній станції в Стрию. Невеличкий хлопчина з гарненьким, ще майже дитячим личком, дуже дбайливо зачесаний. Критично поглядали ми на його мініатюрний наплечник, а Гриць, харчовий і санітар в одній особі, просто сказав, що в нього харчів і на два дні не вистачить. Але булава махнула рукою, мовляв, нехай іде, нехай „вироблєєсі!”²⁾

Поїзд на Брошнів рушив, мандрівний табір почався.

У вагоні гуділо, мов у вулику. Кожний про щось говорив, один одного хотів перекричати. Юнацька радість розпирала груди, простору — простору бажалося. А хлопчина сидів собі тихенько й ледве помітно усміхався.

Буває, що навіть найбільший гамір часом раптом припиниться і на хвилину запанує дивна тишина. Отак і в нашому вагоні якось на хвилинку всі замовкли. У

¹⁾ Матура — випускний „іспит зрілости” в гімназії або вчительській семінарії.

²⁾ Вживаний пластунами говірковий вислів, що означає: вправляється, вдосконалюється.

той момент з кутка, де сидів хлопчина, поплили тихі тужливі звуки. Усі глянули туди. Він держав у руках маленьку сопілку і грав. Ніхто йому не перебивав, усі слухали, а як скінчив, звідусіль посипалися похвали.

— „Вираблеєсі”, будуть з нього люди! — була загальна думка.

Швидко прибули до Брошнева, а ще швидше, здавалося, завезла нас „Осмолода”³⁾ на Сокіл. Звідтіля почались вже мандри. Середна, Висока, Ігровище, Сивуля... Короткі слова-назви, а скільки в них змісту, скільки споминів, вражень!

Гей, молодосте наша!

* *
*

Уже на початку мандрівки ми запримітили, що хлопець навіть найменший відпочинок використовує на докладне причісування волосся і на... мащення обличчя кремом „Еліда”. Через те вже першого дня мандрівки прозвали його „Елідою”. Трохи з нього кепкували, трохи дратували, але він преспокійно робив своє. Завжди тихенький, в розмови не втручався, тримався трохи збоку. Тільки під час вечірньої ватри, як на хвилину робилося тихо, витягав сопілку і грав.

Якоїсь там ночі прийшла на Еліду черга держати стійку. У наказі призначено вставання на четверту вранці. Після ватри й вечірньої молитви глибока тиша сповила табір.

* *
*

³⁾ „Осмолода” — назва вузькоколійної лісової залізниці в Карпатах, що йшла з Рожнітова на Підлюте.

Різкий свисток пронизав темряву ночі. За кілька секунд уже ревів знадвору Мортик: — „Збірка на руханку!”

Ми, немов ошпарені, схоплювалися з теплих леговищ. Напомацки штовхаючи один одного, швидко стягали з себе нічну одєжу, щоб у підштанцях вийти на руханку. Холод карпатської ночі пронизував нас аж до костей, кожний дзвонив зубами і підскакував, мов навіжений, щоб розігрітися. Мортик уставляв нас до вправ.

Дуко, як звичайно, на руханку не вийшов. Лежачи вигідно в шатрі, він збагнув, що тут щось не те...

— Гей, Мортику, чи ти здурів серед ночі руханку заводити?

Нам усім почало теж у головах прояснюватись. Справді, глуха ніч, темрява, а ми, мов балетниці, перед Мортиком вигинаємося...

— А котра ж то година? — спитав Мортик.

— Друга! — відповів з шатра Дуко.

Тут уже порядок попсувався, кількоро скочило й собі до годинників, заблїмали лампи. Усі однозгідно ствердили, що друга!

— А в мене по четвертій, — заявив спокійно Медвїдь.

Ясно — хтось із стійкових пересунув годинник на дві години наперед.

— Стійкові, виступити! — скомандував Мортик.

Стійкові виступили. Поглядає Мортик на стійкових — Босняк, Баба, Медвїдь, сама статечна братія, неможливо, щоб вони таке „стругнули”!

— Еліда, то певно ти! — каже Мортик.

— Я! — була коротка відповідь.

— Нащо ти пересунув годинник?

— Я спати хотів ...

— Станеш до карного звіту!

При звіті Мортик довго картав і повчав Еліду, а за кару поставив його наступної ночі знову на стійку. Та, щоб історія не повторилася, наказав, що Еліда буде сторожити останнім, а вранці всіх збудить.

І знову нічна тишина запанувала над табором...

* *
*

— Гей, Мортику, вже пів до восьмої, а табір ще спить!
— гукав хтось біля шатра.

Сонце вже високо піднялося, під шатрами ставало душно.

Мортик схопився, мов ошпарений.

— Збірка! — зверщав нелюдським голосом.

Всі, що повибігали з шатер, побачили таку картину: біля напівпогаслої ватри скручений у клубок спав сном праведника Еліда, коло нього в траві лежало дзеркальце, гребінець і крем „Еліда”. Мортик потряс ним, мов грушею.

— Що ти робиш?

Еліда протер здивовані очі, позіхнув і сів.

— Держу стійку, — сказав і почав преспокійно чекатися.

— То це така стійка, що через неї цілий табір заспав?

— Вали в пику! — гукнув демонстраційно (на пострах!) Дуко, що також виліз із шатра.

— Иди собі, Елідо, на всі чотири вітри, нехай тебе більше не бачу! — репетував Мортик.

— Ей, Мортику, Мортику, чекай, так не можна! —

заперечив Дуко. — Куди ж ти його тут, серед лісів, проженеш? Та ж він додому не потрапить!

Усі притакнули. Не було ради, треба було далі тягти Еліду з собою, поки не дійдемо до людей. Табір рушив. З верху на верх, а з бору в бір дійшли ми до Попаді. Недалеко її верху, там, де царюють жерепник і цекоти, прийшлося ночувати.

Ми отаборилися, Еліда чесався, а кухарі пішли по воду. Незабаром вернулися з сумною вісткою, що води нема. А сонце вже заходить.

Мортик занепокоївся: — Хто має воду? — спитав.

Виступив Когутик. У нього була повна пляшка води. Мортик узяв пляшку й урочисто передав її Грицеві, харчовому й санітареві в одній особі.

— На, сховай воду в аптеці на всякий випадок. Нікому не можна її пити! А тепер розходимося на всі сторони шукати води. Ти, Елідо, залишися пильнувати табору, бо ще де-небудь загубишся!

Ми приглянулись до мапи, де було позначено кілька потоків у цій околиці, і, набравши з собою всякого посуду, розійшлися. У таборі залишився сам Еліда.

За якої півгодини почали вертатися наші стежі. Всі говорили те саме: нема води! Потічки або повисихали або протікають глибоко, привалені цекотами, прикриті зверху покрученим гіллям жерепника. А землю вже прикривала ніч.

— Годі, ночуємо без води! — вирішив Мортик.

І в цей момент погане прочуття спокусило його перевірити аптеку. Когутикова пляшка була порожня!..

— Елідо, ти випив воду! — гукнув.

— Ні!

— А де ж вода?

— Нема.

— Так ти випив!

— Не випив, бо було заборонено пити.

— А що ж ти зробив з нею?

— Умив собі „лице”.

— Пощо ж ти мив лице? — громом гримів Мортик.

— А як же я міг втерти крем у спітніле й запорошене лице? — невинно запитав Еліда. — Я ж думав, що коли вода в аптеці, то вона призначена для косметичних „цілей”.

Тоді Мортиком затрясла трясця, очі стали стовпом, кулаки затиснулися, зуби заскреготали. Ми всі ахнули ...

— Ой, уб'є, уб'є Еліду! — зойкнув котрийсь.

Та наш страх тривав тільки одну мить. Мортик обернувся і важкими кроками, мов ранений звір, побіг у ліс. Всі зідхнули з полегшенням.

— А все-таки пластун зберігає рівновагу, — хтось пробував філософувати. Про воду й про Еліду більше мови не було. Скоро полягали.

Важка була ніч. Препогане самопочуття, коли в устах сухо, мов на пустелі. Місяць уповні якимсь сухим жовтим світлом заливав величну панораму гір. Густа мряка залила молоком звори, а на верху Попаді білів вампіром кордонний стовп. Тихо, мертвецьки тихо...

Уранці швидко зліквідували табір і пустилися в долину. Десь під ногами журчав завалений цекотами потік, однак треба було йти з годину, поки він нарешті вибрався наверх. Ще кількасот кроків далі ми знайшли відповідне для відпочинку місце. Отут і почалася

сцена, яку можете уявити, коли читаєте, як Мойсей добув жидам воду на пустині.

Братство воду пило — ні, не пило, а жлуктало! А потім милися й пили, купалися й пили, наливали пляшки й пили, варили й пили, їли й пили, пили! А Еліда? Він насамперед мився, потім чесався, потім мастив обличчя кремом, а наприкінці — пив.

* *
*

На Маківці кінчалася наша мандрівка. У день свята-поминок, коли всіма пляями посунули на гору, на стрілецьке кладовище, багатотисячні маси народу, Еліда встав раніше всіх. Ми знайшли його в куцах вільшини за шатрами. Як звичайно, був зайнятий своєю туалетною. Але дивніше те, що за другим кущем біля нього чепурився отой завжди зрівноважений Гриць, харчовий і санітар в одній особі. Сьогодні він був непритомний. Весь час дивився в дзеркало, причісував своє щетинясте волосся і кілька разів голився. Злі язики казали, що він навіть в Еліді крему позичав. Це він так, сердега, Ірину на Маківці стрінуги сподівався ...

* *
*

Увечорі була прощальна ватра. На ватру ми запросили цілий Стрийський Кіш. І коли після промов, співів, жартів та вибухів перлистого сміху зробилося тихо, ненадійно на пеньку появився Еліда. З його сопілки поплили тужливі звуки... Всі слухали, мов заворожені, а коли скінчив, бурхливі оплески були йому нагородою. Таки взяв за серце товариство...

* *
*

Уранці в останньому наказі Мортик проголосив, що Еліда відходить від нас.

— Залиши його, Мортику. — хтось намагався обороняти Еліду, — „він вираблеєсі”.

Мортик був невблаганний. Еліда пішов. Не промовив ні слова, ні з ким не попрощався. Тільки в очах перлинами заблищали дві слізки...

СПІВАКИ

Ніде правди діти, спів нам таки не вдавався. Важко уявити собі добірніше та безнадійніше зборище „фішів”¹⁾, як наш 5-ий пластовий полк під проводом світлої пам’яти Шматери. Бувало, йдемо на Стрілків чи Бережницю. Ледве вийшли з міста, Шматера дає наказ:

— Панове, співати!

Сам він, як кожний расовий „фіш”, пристрасно любив спів. І що ж було робити? Хоч він до нас звертається ніби й делікатно, панами величає, але нехай би так „панове” не послухали!.. Як тільки Шматера пропонував „панам” спів, Кот відкашлявався і починав:

Ой на горі корчмина,
Там гуляла дівчина...

Досі було все гаразд, але тепер приходила черга на нас. І тут виступав другий ентузіяст-герой музичної культури, укоханий Юзик. Як тільки в першій трійці кінчив своє сольо Кот, в останній починав ультрасопрановим тенорком Юзик:

Хлопці сюда, жонаті туди,
Сюда — туди, голубчики, до гурта!

¹⁾ „Фіш” — людина без музичного слуху.

За ним радий-не-радий підтягав баранячими, козячими, гусячими і ще якими хочете голосами весь гурт.

Ну, слава Богу, перша строфа скінчена! Але невсипучий Кот виводив далі своє сольо, а хор під проводом Юзика ревів голосом розпуки „Хлопці сюда, жонаті тудя”.

— Панове, заєць! — раз крикнув Шматера.

На біду, у придорожнім рові сидів заєць. Наш бра-вурний спів вибив його з солодкої дрімоти. Він нащури-в вуха, а потім щосили дременув шляхом поперед нас.

— Де заєць? — гукнув Юзик, що йшов ув останній трійці і, заслуханий у милозвучність свого голосу, вп'ялив очі в небо — тож, само собою зрозуміло, не міг бачити зайця на землі.

У відповідь грізний Шматера скомандував:

— Полк, позір! Пластун Юзик — п'ять мінусів!

— За що, товаришу полковнику?

— За те, що не побачив зайця! Пластун має помічати все, що його оточує, всіма змислами.

Юзик остовпів ... Подумати тільки — він, заавансований пластун ще й упорядник гуртка, отак на очах цілого полку, на очах своїх вихованців обірвав п'ять мінусів! Та ще більше зникнули ми. Ми ж знали, що Юзик тепер не добуде з себе голосу, значить—пропав хор, пропав спів... А Шматера мов на злість:

— Полк, спочинь, свобідно, співаємо далі, панове!

Кот почав заспівувати черговий куплет, а ми всі неспокійно й допитливо оглядалися на Юзика, чи дасть він раду „вівкнути” „Хлопці сюда, жонаті тудя” ... Та не діждалися. До краю розсерджений Шматера скомандував знову:

— Полк, позір! Пластун Кот — п'ять мінусів!

— За що, товаришу полковнику?

— За невідповідну пісню!

Сьогодні співам був кінець! У першій трійці здвигав плечима до краю вражений Кот, а в останній раком-півонією червонів засоромлений Юзик. Усім було ніяково ... Але вже на найближчій прогулянці починалося все наново: Кот зотягав „Коршмину”, Юзик пищав „Хлопці сюда”, і все йшло щасливо аж до чергових „мінусів”...

* *
*

Улітку 1923-го року ми вибралися до Гошева. Там ми мали обіцяні дошки, і майстер мав збудувати човен. Човном ми готувалися поплисти Свічею до Дністра, опісля вгору Дністром і річкою Стриєм аж до Стрияміста. Та в Гошеві ні дощок, ні майстра не було, тож запланована водна мандрівка змінилася в пішу. Ми перейшли Долинщину, Болехівщину, Скільщину й Дрогобиччину дослівно без сотика²⁾ в кишені та ще й без харчів у наплечниках. Як це можливо? — спитаєте. Ми здалися виключно на ласку гостинних приходств, де „їмості” вгощали нас традиційними гладущиками³⁾ квасного молока. Тим то й назвали ми наш мандрівний гурток „Гладущиками”, ще й склали пісню під відому стрілецьку мелодію.

Ох, що за чар, ох, що за чар
Гладущиком зваться
І в пластовий, і в пластовий
Однострій вдягаться!
Гладущик „штайгує”⁴⁾,

²⁾ Сотик — найдрібніша монета.

³⁾ Гладущик — глек, горщик.

⁴⁾ „Штайгувати” — мандрувати пішки.

На плебанії⁵⁾ ноче
Ох, що за чар...
На плебанії ноче,
Там ся і віктує ...⁶⁾
Ох, що за чар...

Мені припало співати першим голосом. Старий Цик і Корба-Дацко беготіли⁷⁾ якимись ближче неокресленими „другими голосами”, а цілість покривав шовковим басом Кум Луць. І яось воно йшло. Тільки тієї знаменитої пісні не знайдете у пластовому співанику...

* *
*

Із „гладущицькими” традиціями й готовою піснею перейшли ми в 1924 році до „Плаївців”. Тут уже була серйозна мандрівка, докладно обдумана й підготована, а головним гаслом була пластова самовистарчальність. Значить — шабаш із приходствами, даровим харчуванням і нічлігами, ми ж діти матері-природи... І все йшло згідно з пляном, як довго ми товклися по безлюдних Горганах, бо й де ж там те приходство знайдеш? Та дійшли ми, нарешті, в долину Пруту, а потім почали пробиратися в Косівщину, і тут перемогла стара звичка.

Злазимо, бувало, надвечір з якогось верху. Рідшає ліс, каменистий запушений плай змінюється поволі в доріжку. Тут і там зеленіють гуцульські царинки з оседками⁸⁾ посередині. В далині маячить справжнє се-

⁵⁾ Плебанія — приходство, дім священика.

⁶⁾ „Віктуватися” — харчуватись.

⁷⁾ Беготіти — мекати, бляяти.

⁸⁾ Царинка — присадибна сіножать, оседок — гуцульська садиба.

ло, і весело блищать у промінні сонця, що заходить, бані гуцульської церківці. Утомлені ноги ступають якомсь жвавіше, наплечник, здається, менше давить. Буде спочинок, буде нічліг, але „згідно з пляном” аж за селом, у якомусь там лісі, що його Старий Цик уже давно намітив на мапі. Але що ближче ми підходили до церкви, м'якшала тверда постанова. Цик сповільнював ходу, звертав нашу увагу на красу села, а (особливо!) церкви, говорив, що варто б її докладніше оглянути, а біля воріт приходства якомсь нерішуче приставав і...

— Крокодилю! — гукав.

Сердега Крокодилъ, що в своїх розбитих ходаках ледве волікся ззаду, підбігав наперед.

— Чого хочеш?

— Піди на приходство, попроси, щоб нас переночували!

Умить Крокодилъ чудесно перемінювався: випростовував на весь ріст згорблену фігурку, поправляв капелюха, підтягав штани й камаші. Потім здимав з Цикової шиї течку з мапами і компас, та завішував їх собі на грудях. Нарешті маєстатичним кроком входив на подвір'я приходства.

Ми ждали нетерпляче. А що, коли цей священик — кацап⁹⁾ і не прийме?

— Нам нічліг тут „належитья”, бо ж між нами є поповичі і, крім того, ми самі „цвіт України і краса” — обґрунтовував нашу влізливість Оріся. Цик перелічував у пам'яті своїх предків-священиків, щоб у потре-

⁹⁾ Кацап — у Галичині особа консервативних москвофільських поглядів.

бі було чим виказатися, а Дуко надійними очима поглядав на нас, поповичів, як на останню дошку спасіння.

За кілька хвилин ще маєстатичніше вертався Крокодиль. Часом разом з ним виходив хтось із членів сім'ї священника. Нас прийняли! По дорозі до хати Крокодиль коротко пояснював нам, що він зовсім не просив про нічліг, тільки питався, чи не зголошувався на приходстві більший відділ пластунів, от так душ із п'ятсот, що згідно з пляном сьогодні мав перейти через це село й залишити нам записку. Коли ж йому відповідали, що нічого подібного не бачили, він робив здивовано-грізну міну, мовляв — що за несубординація! Натякав на важкі наслідки й карі, нервово глипав на мапу на своїх грудях, термосив компасом. Господарі, бачачи такого генерала перед собою, ніяковіли. Що, думали собі, винні бідні хлопці, яких цей грізний мілітарист ганяє карпатськими безвістями? І починалося:

— А, може, панове зайдуть відпочити, може переночують, а тим часом загублений відділ надійде...

Крокодиль спочатку навіть слухати не хотів. Але далі не міг устояти проти прохання, м'якшав і кінецькінцем по-джентелменськи погоджувався прийняти запросини. Це все ми муіли запам'ятати, щоб знати, як у тому ж „стилі” продовжувати розмову. У цьому моменті перебирав на себе провідну ролю Цик.

У хаті Крокодиль забував на хвилину про свою генеральську гідність. Він швидко відпинав від наплечника казан і спішив до кухні, мовляв, прошу дозволити нам „дещо зварити”. Тут, самозрозуміло, в нього відбирали казана, а його відсилали до покою. Все ж оця візита в кухні була пригадкою, щоб чимскоріш подавали вечерю...

Тим часом у кімнаті гомоніла жвава розмова. Перед вели, самозрозуміло, Старий Цик і Крокодиль. Насамперед ішли допити: хто, звідки, куди, пощо і т. д. Тут Дуко, Оріся і я дізнавалися про справді ревеляційні речі! Наприклад, у домі, де були дівчата, ми були вже „по матурі”. Але одного разу, коли натрапили на старших людей, Цик вистрілив, мов з гармати:

— Ми з четвертої гімназійної кляси!

Йому хотілося викликати більше співчуття шановних господарів до недолітків (це в гостині давало добрі наслідки), а на завваження, що ми на четвертаків трохи завеликі, відповів зі стоїчним спокоєм:

— Все робить гімнастика!

При тому варто було бачити міну Дука, який, як відомо, зроду не гімнастикувався ...

По допитах приходила черга на родоводи, і тут знову найбільше говорив Цик, бо він літоросль старого попівського роду. Йому трохи помагав Оріся, зате Крокодиль скромно мовчав. Чим далі розгорталася розмова, тим більше ми з Дуком розгублювалися. Ми вже не знали гаразд, хто ми, звідки й куди йдемо — все так штудерно позамотували Крокодиль і Цик. Був це зразковий показ конспірації.

Розмову переривала довгождана вечеря: кулеша, яєшня, молода картопля і (обов'язково) квасне молоко або гусянка. Наші господарі з острахом спостерігали швидкість, з якою ми поглинали неймовірну кількість дарів Божих і — збентежено припрошували. Як тільки наситились, кудись дівалася втома, прояснювалася думка, світ ставав веселіший.

По вечері Крокодиль обов'язково пропонував показ народніх танців. Тоді Дуко брав свою мандоліну,

і я з Крокодилем удвох, а Орися сам, витинали гопки, аж курилося. Завжди сипалися оплески, бо особливо Орися танцював справді гарно!

Крокодиль розходився, немов у себе дома:

— Давайте співати! — гукав.

— „Йо!” — підтримував Цик. — Співати, хлопці, але так — „тісно”!

Ми з Дуком тільки розкладали руки, відмовлялися, як могли. Та коли вже й господарі починали припрошувати, не було рятунку! І я голосом розпуки починав, бо задалегідь знав, чим той спів скінчиться.

— Ой, з-за гори...

Тут підхоплював Цик:

— ... чорна хма...

Досі було с'як-так, але після цього критичного „хма...” несамовито фальшиво гукав Крокодиль:

— ... ра вста-а-а-а-ла.

У нашому терцеті поставав хаос, якому сам Тосканіні не дав би ради. А Крокодиль самовпевнено виводив:

— То не хмара — московська навала.

Ох, і грізна ж була для нас, нещасних співаків, оця навала! Загрожував цілковитий провал, неминуча катастрофа. Тоді ще додатково встрявав Дуко, хотів допомогти. Він своїми тремтячими трелями недорізаного барана, яких ніякими музичними знаками на нотнім папері не зафіксуєш, тягнув до кінця:

— Від „гарматів” земля застогнала ...

Еге ж, стогнали, мабуть, усі: терплячі слухачі-господарі і нещасні виконавці-співаки. Одинокий Орися мав блаженну міну.

— Добре співаєте! — шептав.

Насилу закінчили! Ну, крапка — думалося! Але куди там! Ще не відстогнала земля, а вже Крокодиль заводив захриплим півнем:

— Вийшла Дуня за ворота ...

До дальшого блямажу старалися не допустити достойні господарі. Вони ввічливо пропонували нам лягати спати, бо ж ми втомлені, а завтра перед нами далека дорога...

Ми радо погоджувалися. Одинокий Крокодиль був готов продовжувати співи, але його сольо таки ніхто не слухав. Всі підводилися.

Звичайно ми спали в stodолі, але Крокодиль усе вмів так покрутити, що бодай він діставав подушку, а часом навіть ми всі. У stodолі починалася сварка на тему: пощо співати, як нема голосів. Але переконай Крокодила! Він свято вірив, що наш спів справив величезне враження і що з таким співом можна виступати перед найвибагливішою публікою.

Уранці, після багатого снідання, можна було застати Крокодила знову в кухні. Він збентежено переглядав усі казани й „не міг” вирішити, котрий наш. Діло в тому, що служниці до неспознаки вичистили наш закопчений казан, що його вчора передбачливо залишив у кухні хитрий Крокодиль...

Ми прощалися й рушали. Часом проводив нас тужливий погляд миленької попадаючки, часом квітки, зірвані ніжними пальчиками з приходських клюмб, косичили наші капелюхи... Уже за ворітьми хтось нас доганяв:

— А що сказати, як надійде ваш відділ?

— Ох, прошу не турбуватися! — без надуми відповідав Крокодиль. — Я вночі порозумівся з ними

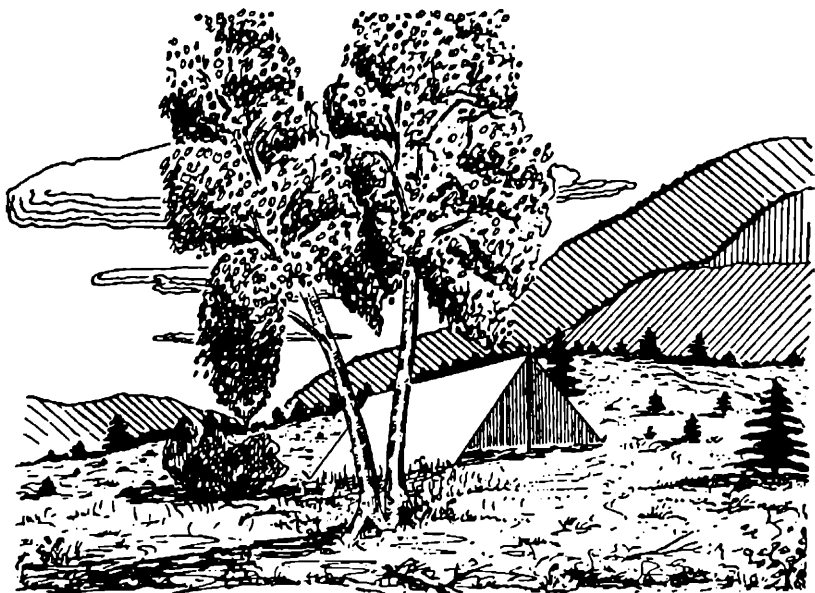
світляними знаками, і вони пішли в визначеному напрямі. Тут уже не покажуться!

* *
*

Ми йшли. Ранішнє сонце голубило нас, дорога шовковою стрічкою стелилася під ноги. Нас поздоровляли стрічні гуцули, а красуні-гуцулки кидали на нас прихильні погляди. Малі жиденята з придорожніх корчем тікали згідно з засадою, що обережність не пошкодить...

Кожна клітина нашого тіла співала пісню-гимн молодости. Але співати голосно покищо ніхто не зважувався, тільки Крокодиль піяніссімо виводив свою „Дуню”...

Нехай ці скромні рядки будуть вдячним спомином про тебе, віджиле вже гостинне галицьке приходство!

Котик

Юнацький спомин

Над нами розіп'яли зелений балдахин могутні буки Гошівської Гори. У долині співала свою відвічну пісню ріка. А ми лежали задивлені в зелене верховіття, в синяву неба, заслухані в шум води і в дзвін власної крові, крові сімнадцятирічних...

Було нас четверо: незаступний провідник Старий Цик, Кум Луць, курінний велетень Дацко і я. Велетень згубив зап'яток і тому під час мандрівки немилосердно кульгав, при тому кумедно покручуючи задом. Тим то ми прозвали його „Корба”. І тепер він сидів, мелянхолійно оглядаючи безп'ятий черевик та листками „бабки” обліплював поранену ногу.

Цик тихенько зідхнув і тим перервав мовчанку. Луць моргнув на мене: починається!

— Що, Цику, важко на серці?

— Ох, важко! — простогнав Цик, а по хвилині додав: Рожнітів!.. А там — аж дві... Одна білявка, а друга чорна, мов крук...

Цик замовк, а його погляд устромився десь удалину.

— Ну, що ж! Коли так дуже тужиш, то ходім у відвідини, — повагом мовив Луць. — Ми тебе про-

ведемо. Це ж недалеко — на вечір будемо на місці.

Цик мовчав. Видно було, що б'ється з думками, не може зважитись.

— Ет, що там Рожнітів! — відіззавсь я. — Ходім краще до Корчина, от там дівчина!

— І до Корчина можна, але Рожнітів, Рожнітів... — обстоював своє Цик, наголошуючи оте „Рожнітів”.

— Знаєте що, хлопці? — перебив Луць. — Найкраще буде, як підем до Солукова. Це ж так близенько, всього п'ятнадцять кілометрів... А хіба ж не годиться „Орисю” відвідати?

— „Йо!” — підхопив Цик. — Ходім!

— Воно навіть негарно, — резонував далі Луць, — бути так близько і не зайти. Хлопчисько на смерть загнувається.

— „Так ест”, — процідив Цик, — „він ест файний хлоп, то сі належит его відвідати!”¹⁾

Усі побадьорішали. Один поперед другого вихваляв друга Орисю, під небеса підносив його пластові чесноти. Але про те, що друг Орися мав сестричку, панну Дарку, в якій всі ми — ніде правди діти — трішки кохалися і заради якої передусім мали бути ці відвідини, ніхто й не писнув. Тим часом Корба ще докладніше обклав ногу листками, взув безп'ятий черевик і встав:

— Ну, як іти, то йти! Шкода часу!

Луць підморгнув до нас: — Та як його брати? Подумайте: ввалиться отаке двометрове страховище на приходство та, як закрутить тілом, всіх дітей на смерть перелякає...

¹⁾ Цик залюбки вживав народної говірки.

Ми задумалися. Луць мав рацію. Нас троє (а панна одна!), то нащо ж ще й Корба безп'ятий?.. І я почав:

— Як же ти, Корбо, підеш? Твоя нога вся в ранах, а черевик без зап'ятка. А то ж п'ятнадцять кілометрів, не жарт!

— Е, дурниця! Яюсь зашкандибаю!

— Ні, ні, так не можна! — заявив Луць. — Перед нами ще мандрівка, а ти ногу до решти розраниш. Та й до шевця тобі б піти ...

— Так, так, ти вже залишишся в Гошеві. Підеш до шевця, спочинеш, нога пригоїться, а потім...

Корба не знав, що робити.

— Знаєш, я ще маю кусок паприкованої солонини в наплечнику, то можеш собі взяти, як зголоднієш. От, і наплечників припилнуєш, — почав я „з другої бочки”.

— Добре, я залишуся, — вирішив Корба. — А солонина, кажеш, у наплечнику?

— У правій кишені!

Корба поволеньки рушив у сторону нашої стоянки, але по кількох кроках зупинився:

— А я на шевця грошей не маю...

Ми, важко зідхаючи, сягнули до кишень і склалися Корбі на шевця. Корба пішов у село. Ми ще дивилися йому вслід, а коли зник за закутом, рушили. Швидко перебігли мости, а там гайда навпростець! Через плоти, городи, полями, межами, пасовиськами, стернями, лісками — просто так, як показував компас. Відразу взяли пекельне темпо — спішно, бачите, було! Спочатку оглядалися, чи, бува, не женеться за нами Корба, а там і байдуже. Цик мурликав нашвидкуруч перелицьовану пісню:

В Рожнітів, Корчин, Солуків,
Ми знаєм всі дороги,
Бо ми є лицарі грізні
Залізної Остроги ...

Радісно було змагатися з простором. Тільки, що ближче підходили до Солукова, то більший проймав нас острах. Ніхто про те не говорив, але видно було, що всіх гнобить непевність, просто таке почування, як у того Стефаникового селянина, що ходив до двора питати роботи, але не смів увійти, „бо ану ж вібіжит та даст у писок...” Коли ж нарешті перед нами зама-ячив Солуків, ми, немов на команду, зменшили швидкість, а біля цвинтаря — зовсім пристали. Щоб приховати своє збентеження, Цик поліз між могилки, а ми з Луцем стояли мовчки. Серця стукотіли — що то буде?

— Гей, хлопці! — нараз радісно гукнув Цик. — Ходіть сюди!

Ми підбігли. На старенькому почорнілому хресті було вирізане прізвище Цика.

— Хто тут лежить?

— Або я знаю?

— Ну, то чого тішишся?

— Дурний! Скажу на приходстві, що це мій прадід і що я тепер відбуваю щорічну прощу до могил предків ...

— А при чім тут ми?

— Уже то якось буде! Головне, що є якийсь привід, ходім!

Щасливий Цик, усюди предків має ... А втім, нехай уже він один бреше ... Біля воріт приходства зно-

ву пристали, почали заглядати. На щастя, надійшла служниця.

— Гей, Настуню! — кликнув Цик.

Дівчина глянула на наші куці штани і залилася дзвінким сміхом. Цик збаранів:

— Чого смієшся?

— Бо я Маринка, не Настуня!

— „То єст трудно ...” — промимрив Цик. — Орест дома?

— Дома.

— Поклич!

За хвилину прибіг Оріся. Зрадив, побачивши нас, сердечно вітався, але нам чомусь здавалося, що й він збентежений нашими відвідинами. Звичайно, на злодію шапка горить.

Ми посідали на подвір'ї. Почалася дуже жвава розмова, звичайно, тільки на пластові теми, ледве не почали сигналізації... Про панну ж ані слова, неначе б її на світі не було! А тим часом сонечко зайшло, почало сутеніти. Оріся заметушився, побіг у хату і за хвилину попросив нас на вечерю. Мабуть, до „матури” не тріпотіли так у нас серця, як тоді, коли ми переступали поріг старенького приходства.

У кімнаті зустрів нас отець декан, батько Орісі й Дарки. Його висока вояцька постать, гордий сміливий погляд (він був колись військовим капеляном!) до решти спантеличили нас, язика в нас задубіли. Цик навіть про предків забув... Ми тільки притакували на всі питання отця декана, безрадно глипаючи один на одного, і з острахом поглядали на кухенні двері, звідкіль, на нашу думку, могла ввійти панна Дарка. Що то буде, як з'явиться вона? Уже й не раді були з відвідин.

На щастя, швидко подали вечерю. Нас посадили „у старшому кінці“, біля господаря дому. Далі засіла дівора, а при кінці стола — пані деканова. Тоді непомітно ввійшла в кімнату панна Дарка ... Мов автомат, подала нам руку, скромненько сіла біля мами і до кінця вечері не підійняла з-над тарілки очей. А ми старалися якнайгалянтніше їсти мамалигу з квасним молоком, при чому якомога уникали погляду отця декана. Нам здавалося, що він легенько посміхається з таких сватів...

По вечері панна Дарка негайно зникла. Не засиджувалися й ми. Хвалити Бога, нас і не задержували, тож ми попрощалися і гусаком рушили до кухенних дверей.

У кухні на стільчику сиділа панна Дарка. На колінах у неї вдоволено мурликав сіренький котик. Ми стали, як укопані... Всі три по черзі зідхнули. У панни Дарки непомітно затремтіли вії.

Мовчанка.

Зідхнули вдруге...

Тихо, тільки мухи бринять.

Старий Цик почав поволеньки класти капелюха на голову. Ми з Луцем також. Відомо ж, треба засалювати панні при відході...

Тишина!

І тоді сталося щось несподіване. Луць, той наймолодший поміж нами, швидким кроком підступив до панни Дарки і... почав гладити котика.

— Чудовий котик!

Нам з Циком наче світ прояснився. Немов на команду, рушили й собі до кота:

— Так ест, файний кіт... — цідив Цик, глядячи проти шерсти.

— Прегарний! — прошепотів і я.

Усім немов якийсь тягар упав із серця. Цокнули закаблуками, засалютували і — прожогом до дверей!

Нас полонила п'ятьма липневої ночі. За село провів нас Орися, а далі — по-старому: навпростець, бездоріжжями гналися ми в сторону Гошева. Праворуч далекою загравою світив Стрий, ближче поблискував Болахів. Провадив Цик, задивлений у бусолю, певний себе. Що й не кажіть, великий був із нього провідник, недаром „Плаївців” водив, це вам не Мортик... А ми мовчки підбігали за ним, час від часу спотикаючись об кротовину або даючи сторчкака через випадковий ривчак. Я весь час потерпав, чи виведе нас Цик до мосту на Свічі, бо бродити в таку темінь — не велика приємність. Але Цик був „на висоті”, вийшов просто на шлях біля мосту.

Останній кілометр пішли вже дорогою. Тут трохи розв'язалися язики, бо досі мовчали... Про що ж було говорити? І соромно, соромно було! Соромно перед панством деканами, соромно перед панною Даркою, перед Орисею, соромно перед собою... А все ж — Дарка чудова! І яка вона гарна була з котиком!..

Одинокий Луць ішов мовчки, але видно було, що в ньому нуртувала досада. Він щораз дужче сопів і спльовував. А перед входом на подвір'я гошівського приходства, де ми кватирували, таки вибухнув:

— Ну, й скажіть, чи не дурні ми? Бити ногами тридцять кілометрів по таких бездоріжжях, наїстися страху і сорому на те тільки, щоб — п о г л а д и т и к о т и к а! Агі!

— То ест трудно! — зафілософував Цик.

— А що, може вранці ще до Рожнітова скочимо? —

не без деякого злорадства додав я. Цик тільки жалісно зойкнув...

Ми пірнули у темін повітки, де, немов советський трактор, хропів, сопів і гаркотів Корба.

БУРКУТ

Коли, бувало, ще дома я починав розповідати свої мандрівницькі пригоди, зараз перебивала мені сестра:

— Знаємо, знаємо, ти напевно зараз скажеш: „Як ми були в Буркуті...” Ой, набридло вже, перестань!

І я засоромлений замовкав. А між нашими хлопцями, як тільки, було, почну про Буркут, зараз перебивав Мортик:

— Почекайте, хлопці, я вам розкажу, як я возив до Буркута свою тітку!

І я також замовкав, бо я — пішки, а він — возом та ще й із тіткою, тож, без сумніву, першість була за ним... Тепер сестра далеко в Канаді, а Мортик у Шикаго певно пішов на нічну зміну до „шапи”. Ніхто не перебиватиме, спробую...

* *
*

Густими хмарами закуталися зелені ґруні¹⁾ обабіч Черемоша. Від Чорногори подував холодний вітер, дрібною мжичкою сік наші обличчя, руки й коліна. Сіро, холодно, мокро...

П'ятеро нас, „Плаївців”, ішло з Явірника вгору Черемошем. Попереду — чічероне-всезнайко Старий Цик, за ним стрункий Оріся, потім я, за мною Дуко, а наприкінці Крокодилъ. Ішли мовчки, тільки ритмічно дзеленькали при поясах похідні пляшки, і кумедно чвакали Крокодилеві ходаки.

¹⁾ Ґрунь — верх гори.

Мета нашої мандрівки — перлина Гуцульщини, Буркут. Менше-більше уявляли ми собі, що то буде. Ми ж ішли на мандрівку приготовані, простудіювали перед вимаршем „Гуцульщину” Шухевича, „Пшеводнік по Галіції” Орловіча. Крім того, бодай ще раз стільки, скільки ми прочитали, додав нам „з голови” Старий Цик. Він усе знав, а як і не знав, то, вибачайте, збрехав, але на всі питання мав готову відповідь. А правда з небилицями сплелися в нього в таку гармонійну цілість, що годі було йому не вірити. Він же провідник!

Отож, ідемо до Буркута, того природного сифона²⁾ „содової води”, того невикористаного чародійного живця. Усі були цікаві, який його смак. Старий Цик говорив, що після буркутської води дуже хочеться їсти, а це ще більше загострювало цікавість.

Поволі розійшлися хмари, а липнєве сонце лагідним промінням почало розгрівати наші одубілі тіла. Стало веселіше. Перед нами рівна дорога, обабіч густі ліси, праворуч дико шумить Черемош. Нам назустріч надійшов гуцул з коником, обвішаним бербеницями³⁾.

— Слава Йсу!..

— На віки слава!

— Єк днували, молодеки?

— Миром, єк ви!⁴⁾

Струнка постать і жвавий коник зникли за деревами.

— Хлопці, малина! — крикнув Крокодилъ.

Справді, малина — та ще й яка! Такої розкішної

²⁾ Сифон — посудина на содову воду з скляною трубкою та краном.

³⁾ Бербениця — барильце.

⁴⁾ Звичасвий гуцульський привіт і відповідь на нього.

ми зроду не бачили. І ми почали вгощатися: повними жменями сипали в рот великі соковиті ягоди, не могли вдосталь намілуватися ніжним смаком і пахощами. Всезнайко Цик почав був щось там пояснювати, чому саме над Черемошем така буйна малина, але якось тим разом йому „не йшло”. Усі були зайняті збиранням ягід і напиханням пельки, тож на його „наукові теорії” не зважали. Нарешті Цик скомандував „у дорогу”, і ми раді-не-раді пішли далі.

Глип, ліворуч недалеко дороги слезить невеличке джерельце, а його вода протікає невеличким потічком по червоних камінчиках. Невже тут? Ми трохи розчаровані. Але Цик глянув на мапу й авторитетно заявив, що це не Буркут, а „Буркутец”. До Буркута ще з два кілометри.

І справді, незабаром долина Черемоша поширилася в зелену „кітловину”³⁾. Здалека видно кілька опустілих павільйонів передвоєнного лікувального закладу. Звертаємо вліво і попри військовий цвинтар заходимо в лісок... Є!

У тіні смерек, посередині зеленого травника, б'є ключ кристалево-чистої води, що утворює потічок із таким самим червоним камінням, як у Буркутці. Поруч лежать останки поламаної альтани, що колись прикривала джерело.

Ми здійняли наплечники. Дуко відразу почав заготовляти всякий посуд — їдунку, похідну пляшку, кубок, щоб запастися відповідною кількістю води і більше не рухатися. Тим часом Старий Цик урочисто випив першу порцію.

³⁾Кітловина — кругла долина між горами.

— Хлопці, хочесі їсти, як по хробі! — гукнув.

Ми кинулися до джерела. Що то за вода! На смак, немов „содова“, з додатком гей би сірки, льодово-холодна, розкішна! Миттю порозв'язували наплечники. На перекуску призначили найбільші наші присмаки: копчену солонину з сухарями, моченими в буркутській воді. І знову „буркут ... буркут“!

По кожнім кубку Цик переконував нас, що ми ще голодніші, а ми уминали, аж за вухами тріщало.

— Гов, стійте! „Не бере“ вже солонина!

— Давайте цукор! — каже Крокодиль.

Це щось нове. І пішли:

Сухарі з цукром, „буркут“ з цукром...

— Давайте цитриновий квас! — порадив Дуко.

І пішли:

Сухарі з цукром, „буркут“ з квасом, „буркут“ з квасом і цукром...

Ставало важко дихати. Уже не помагала Цигова принука — ми перестали їсти й пити.

Тепер уся увага Буркутові. Яка краса, зелені ліси, лагідні гори, шум Черемоша в долині і — пустка! Війною знищені будинки купелевого закладу, велика віддаль від залізниці, відсутність вигідного доїзду — ось причини, чому Буркут марно виливає свої цілющі води до Черемоша, і тільки часом якийсь жидок з Кут або Косова наповнить кількасот пляшок, щоб там, на долах, за „солоні“ гроші продати „холерникам“⁶⁾... Оглянувши все, ми почали пакуватися, вже й наплеч-

⁶⁾ Холерники — так називають гуцули сторонніх людей, що вліті приїзджають у Карпати на відпочинок або на лікування.

ники поклали на плечі, аж тут... Що це, українська пісня? Жіночі голоси?

Із-за смерек з бадьюрою піснею висипався гурт дівчат у міській одежі. Поміж ними старший бородатий добродій, обвантажений величезним наплечником.

— Дивіться, українські пластуни!

Дівчата миттю оточили нас, а ми тільки збентежено салютували до капелюхів.

— Хто, звідки, куди Бог провадить? — немов з мішка посипалися питання. Ми трохи очуняли. Старий Цик почав своїм архистоїчним стилем щось там вияснювати, йому помагав Крокодиль. Красунь Оріся тільки усміхався, а ми з Дуком стояли „ні в цих, ні в тих”. Ми ж бо запримітили, що ці лісові мавки були — не во гнів жіноцтву кажучи — таки старші від нас, а це ще збільшило нашу несміливість. Тим часом Цик пробував уже прощатися, мовляв, „то ест трудно, але нам вже чес іти”.

— Та куди ж ви, панове? — зойкнула одна мавка.

— На Шибене!

— А „буркут” пили?

— Огого! Пили, ще й як!

— А з малиновим соком пили?

— Це щось нове!.. З малиновим соком, поправді, ні!

— Ну, то почекайте, ми вас зараз почастуємо.

Старший добродій здійняв свій величезний наплечник і добув з нього пляшку. У Дуковій їдунці зашипів „буркут”, набираючи приємно-червоного кольору. Ми по черзі покуштували. Чудово!

— А бачите! „Буркут” із соком з буркутських малин. А малини їли?.

— О, так!

— Але соку не пили...

— Тепер п'ємо!

Почалася нова гостина. Старший добродій добував із свого бездонного наплечника, мов із казкового рога багатства, клунок за клунком:

Сухарики,

Бублики,

Коржики,

Свіжий хліб,

Масло,

Бриндзя,

Яблука...

А на це все лився „буркут” з малиновим соком...

У хлопців розв'язалися язики. Крокодил плів неймовірні речі про наші туристичні подвиги. Старий Цик цідив різні побрехеньки, а красунь Орися не на жарти почав стригти очима. Тільки ми з Дуком скромно мовчали. На лихо, одна, мабуть, найенергійніша, вибрала собі мене за жертву розмови.

— Як вам подобається Гуцульщина?

Мене обсипало жаром ... Але я, хоч червоний, мов рак у горщику, опанував себе. Ану, думаю, попробую і собі прикидатись великим туристом.

— Горгани кращі! — кажу.

— Що? Ці дикі неприступні Горгани кращі? А ви були на гуцульських полонинах? Бачили Чорногору?

— Вибираємося туди...

— Ну, то й побачите. І Горгани гарні, не перечу, але Чорногора...

— „Верховино, світку ти наш”, — затягнув дзвінкий сопрано, решта підхопила, навіть ми почали помагати.

Цик знову зробив спробу попроситися.

— А ви куди? — питають дівчата.

— На Шибене озеро.

— А потім?

— Піп-Іван — Шпиці — Говерля...

— Заждіть, панове, завтра рушаємо з вами!

Крокодиль без надуми дав від імени нас усіх згоду. Я бачив, що й Оріся не має нічого проти тієї спільної мандрівки, зате ж Дуко поблід, мов полотно.

— Гурра! — переможно закричали дівчата.

Усі ми глянули на Цика. А той преспокійно сказав: — Не!

— Бо... бо... то єст трудно, але ми сі спішимо!

— Та ж тільки один день почекайте, поки ми собі приготуємо харчі. А сьогодні в нас на вечерю смажені гриби — заходьте, панове!

Старший добродій також помагав нас умовляти. Він, мабуть, бачив, що ми можемо прекрасно замінити його в ролі міхоноші. (Щоб свого не забути — опісля на полонинах ми чули від зустрічних гуцулів про цю безстрашну громадку чорногірських мавок з бородаєм-чугайстром⁷⁾-міхоношею. Щороку гасали гуцульськими пляями вони, браві вчительки з Косівщини).

Цик уперся, мов цап. Його завжди таке спокійне обличчя почало викривлюватися в дивну гримасу, він почав говорити незвичайно швидко, переступаючи при тому з ноги на ногу. За хвилину подібне явище помітив я в Орісі, нарешті навіть мовчазливий Дуко відізвався. Усі дуже перепрошували, всі дякували, всім було „дуже приємно” — але всі були проти спільної

⁷⁾ Мавки та чугайстер — назви лісових демонів у старих віруваннях гуцулів.

мандрівки і всі навипередки прощалися. Нарешті скапітулював навіть Крокодиль, і дівчата з жалем відпустили нас. Ми ж якомога швидко попрощались, обернулись і рушили майже бігом ...

— Не туди, не туди! — кликали за нами дівчата. Але Цик не зважав на ніякі дружні поради, тільки з усієї сили пер до найближчого гущавника. При тому ставив надиво дрібні крочки і стискав до купи ноги. Так само поводитись й інші. Що воно таке? Уроки — чари?

Та ось і я зрозумів — у моєму животі бурею-громом залютував „буркут“!

Домчались до найближчих кущів і... Цик навіть наплечника не здійняв... І пішло все наше сьогоднішнє „меню“:

Малина,
Чистий „буркут“,
Сухарі з солониною,
Чистий „буркут“,
Сухарі, мочені в „буркуті“, з солониною,
Чистий „буркут“,
Сухарі з цукром,
„Буркут“ з цукром
і „буркут“ з цитриновим квасом
та цукром...

А далі:

„Буркут“ з малиновим соком,
Бублики,
Медянички,
„Буркут“ з малиновим соком,
Свіжий хліб, масло, бриндзя, яйця,
„Буркут“ з малиновим соком,

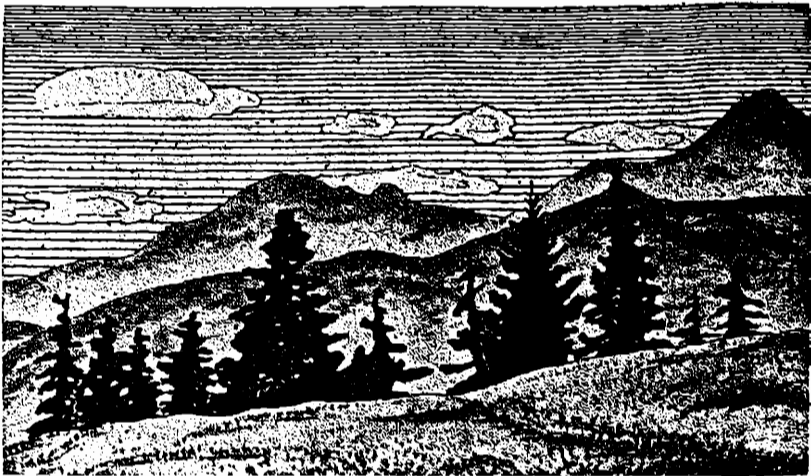
Яблука,
„Буркут” з малиновим соком...

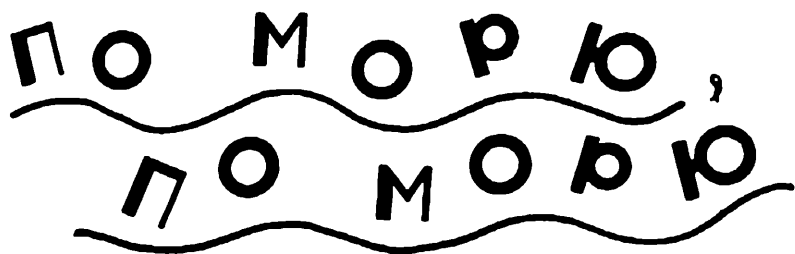
Б-у-р-к-у-т!

Ох, і лютував же той „буркут”! Здавалося, що то-
рішню паску вижене...

Мовчки попленталися ми на Шибене озеро. Аж за
якої півгодини обізався Оріся:

— Знаєте, я аж тепер вірю, що „буркут” розбуджує
апетит. У мене шлунок чомусь такий порожній...

Присвята „Чорноморцям”

Якщо бажаєте викликати в „чорноморця”¹⁾ поганий настрій, то скажіть, що вмієте плавати. Якщо хочете розсердити його, то скажіть, що ви відбули водну мандрівку. Якщо ж хочете розлютити його так, щоб „чорноморець” забув про восьму статтю пластового закону, то скажіть, що ви плаваєте, відбули водну мандрівку і вже перед 1927 р. таборували на воді. Ого! Тут ви попали на слизьке — напевно почнеться словна баталія, а й до бійки, чого доброго, не так далеко.

„Чорноморці”, бачите, моряцький нарід, вони заздрісно бережуть свої привілеї. У цілому світі нема, мабуть, більших водяних шовіністів²⁾, як вони. Тому ще за давніх часів, удома, склали ми з Бабою таку сміховинку: „Англієць питається: — „Яка це вода, с о л о н а?” Значить — англійська! А „чорноморець”

¹⁾ „Чорноморці” — пластовий курінь, що плекав українські морські традиції і займався передусім водним спортом.

²⁾ У жартівливому розумінні: пластуни, перебільшено захоплені водним спортом, від якого „задро” відсуджували всі інші пластунські формації.

питається: — „Яка це вода, п л и т к а?” Значить — „чорноморська”!

Не думайте, що ми, може, ворогували з ними! Ні, навпаки, жили незвичайно дружньо, по-братерськи, як і слід добре вихованим пластунам. Але ... завжди знайдеться маленьке „але”! „Чорноморці” безсовісно й безсоромно перемовили до себе знаменитого й расового з крові й кости стріянина³⁾, Мантка. Ну, скажіть, чи це чесно? Мало того, завдяки Манткові почали нас бити в кошівці. А цього вже забагато! Бити нас нашим таки вихованцем, на якого ми стільки надій покладали!.. Отож, де тільки було можна, кидали ми камінчики⁴⁾ в чорноморський городчик. Не раз, бувало, тільки закінчимо обід в Академічному Домі, вже з-поза стола зизують на нас чорноморські апологети⁵⁾, Мариська й Ляляшко. І починалося ...

— Чи то правда, що до появи „Чорноморців” люди не знали мореплавства? — наївненько цідив крізь зуби Баба.

— Без сумніву! — вибухав Ляляшко.

— Значить, усі великі мореплавці — це „Чорноморці”?

— Так!

— І Колюмб?

— Певно!

— І Фенікійці?

— Ясно!

— І праотець Ной?

³⁾ Мешканець міста Стрія.

⁴⁾ Дошкулювали.

⁵⁾ Оборонці, тут загорілі прихильники „Чорноморців”.

— Авже ж, це типовий „чорноморець”, — гарчався Мариська.

На те Пінка, Лісовий Чорт⁶⁾: — Ну, а що ж ти скажеш, що небіжчик прародич таки добре любив потягнути винця, га?

„Чорноморці” аж присіли. Але вже за хвилинку Мариська знаходив викрут:

— Не заперечую, але він деякий час (і саме тоді!) належав до „Лісових Чортів”.

„Чорноморці” звертали на себе увагу своїм відмінним стилем, своїми беретами, одним словом — хорували на оригінальність. Отож, прозвав їх Баба „пластовим гуляйполем” або „отаманщиною”, а їх курінного — „батьком Махном”. Коли ж на весні 1930 р. вони посвячували на ставку „Сьвітезь” у Львові свою першу моторівку, склали ми на їх честь таку пісню (співати під мільодію „Ой, поїхав Ревуха”).

Ой, поїхав батько Махно
По Дністрі гуляти,
Роздобув десь душогубку,
Взяв мотор на рати.
Грай море, Чорне море,
Нехай живе гуляйполе, гей!
Гуляй поле, батько Махно,
Отаманщина!
Одягнувся батько Махно
У френч краски кгаки,
На голову надів берет,
Не забув й краватки.
Грай море ... і т. д.

⁶⁾ Пластун з куреня „Лісові Чорти”.

Ще й свастики батько Махно
За те дослужився,
Що мало раз серед броду
В Дністрі не втопився.
Грай море... і т. д.
Отак собі батько Махно
По Дністрі гуляє,
Яро човен тягне шнуром,
Ойген попихає.
Грай море... і т. д.

На жаль, незабаром Пласт розв'язано, а незвичайна пісня не здобула собі популярності і призабулася. Даремне будете шукати її у пластовому співанику...

* *
*

Але, до речі. Вступ вийшов задовгий, а тим часом я хотів тільки увіковічнити на папері наші такі стрийські моряцькі подвиги, щоб слава не пропала, бо ж і ми плавали!

На весні 1923 р. заложив Старий Цик у Добрянах автономний пластовий гурток. У нашому П'ятому Курені він дістав порядкове число „п'ять” і назву „Бібр”. Мала це бути спроба „Селопласту”, а також водного пластування, бо гурток рішив власними силами збудувати човен. Сказано — зроблено, човен дійсно з'явився, „бобри” човен збудували. На жаль, „бобри” — це передвісники „косарської” ідеології, яка в пізніші роки зацвіла таким буйним цвітом. Тож, як прийшла косовиця, заміняли весла косами і гайда в луг. А на воді держалися свого, таки добрянського берега. Далекі обрії їх не манили. Раз тільки, мабуть, переплили на верчан-

ський бік, але про це були суперечні й неясні вісті, що за них жадної відповідальності не беремо. Може!..

У тому часі почав наш курінь видавати на цикльо-стилі часопис. На пропозицію Старого Цика названо цей часопис „СПЛАВ”, що мало бути скороченою назвою „С-трийський ПЛА-стовий В-існик”. І знову назва моряцька, що без сумнівів свідчить про наш незвичайний потяг до води.

З моряцькими аспіраціями вступили ми в наступний 1924 рік. Під час вакацій відбулася грандіозна, друга за чергою прогулянка „плаївців”, а в пляні тієї прогулянки була теж і водна точка. Біля Шибеного озера ми мали сісти на дарабу⁷⁾ і стрілою промчатись ген, аж до Кут. Та сталося інакше. У Микуличині ми стрінули тернопільських пластунів, що верталися з пластової зустрічі на Писаному Камені. Вони розповіли нам, що пробували плисти дарабою, але ледве не потопилися, а частина їх наплечників таки пропала. Старий Цик задумався. Він-бо, бачите, як відповідальний провідник, мабуть, боявся ризикувати нашим життям, тож і попав на геніяльну думку: поставив коміть головою дальший плян нашої мандрівки. Спочатку було постановлено йти через Говерлю, Шпиці, Попа Івана до Шибеного озера, а звідтам плисти. Тим часом Цик повів нас на Космач, Косів, Кути і звідсіль вгору Черемошем до Шибеного. Хитро було зроблено, ніхто не міг мати докорів совісти, що не плив, бо ж дарабою проти течії не попливеш! І так ми тільки з дороги приглядалися, як униз рікою мчалися дараби і як бравурні керманічі-гуцули змагалися з шаленою водяною стихією.

⁷⁾ Сплав — пліт, збудований із стовбурів смерек.

Якщо ж котрий із нас звертав допитливий погляд на Цика, а то й слівцем докоряв йому за те, що він нас позбавив таких переживань, діставав філософську відповідь:

— То єст трудно!

Все ж і під час цієї пішохідної мандрівки не обійшлося без „водної” пригоди. Ану, спитайте ще й тепер Дука, коли він у своєму житті найбільше наївся страху! Без надуми скаже, що на Шибенім озері. А було воно так.

На Шибене ми прийшли вже смерком. Примістилися в порожній колибі дроворубів і гайда на воду! Глип — аж тут і невеликий сплав, прив'язаний до берега. Нашим хлопцям у те тільки й грай. Зараз ухопили замість весел кілька дрючків і тріумфально виплили на середину озера. Місяць уповні замінив спокійне плесо води у срібне дзеркало. Щось до серця підступало, за душу брало. Із Дукової мандоліни поплили тужливі мельодії. З глибини серця старався Дукові підтягати своїм архифальшивим голосом Крокодилъ. Оріся розміряно дивився на небо і зідхав, а Цик спльовував у воду і мимрив під носом:

— Тісно єст!

У такому романтичному настрої хлопці не запримітили, що до їх серенади приєднався якийсь могутній акомпаніямент. Тільки згодом побачили, що досі нерухомий сплав чомусь сам від себе почав рухатися. Та поки розібрали, що й куди, сплав уже „повною парою” прямував до заставок, де наших очайдушних „мореплавців” ждала неминуча смерть... Доглядач греблі-“клявзи”, поляк, мабуть, навмисне підняв за-

ставки, і загачена досі вода з несамовитим ревом ринула вниз.

Ну, й почалося! З усіх сил гребли хлопці дрючками — де там! Не бере! Тонкі дрючки не давали належного опору воді. Тоді Дуко в почутті найвищої відповідальності почав гребти своєю гордістю, яку так старанно оберігав — своєю новою мандоліною! Йому старався помагати Крокодиль, гребучи пластовим капелюхом. Чи це допомгло, я не певний, але досить, що сплав якось спам'ятався, сповільнив рух, а далі почав зміняти курс у напрямі берега.

* *
*

Того самого року, після закінчення прогулянки „Плавіців”, ми виплили вже дійсно на широкі води.

Отож, вертаюся з мандрівки й очам не вірю: на подвір'ї батьківського дому застаю... величезний човен, а біля нього радісного Юзика. Я навіть наплечника не скинув:

— Що це таке, Юзику?

І Юзик почав розповідати, як то стрийські студенти дали збудувати оцей човен і вирушили в дорогу. Куди? Відомо куди — до Заліщик! З великої протекції взяли з собою його, Юзика, що згодився бути їм за послугача й кашовара. (В ім'я історичної правди треба ствердити, що між ними був теж наш Слонь!). Але дуже швидко охолочла у стрийських паничів моряцька гарячка. Важкий, на чотири пари весел „Гамалія” з труднощами ворушився на мілинах, дуже часто доводилося його пхати. Весла були затяжкі для незвиклих рук. Тому то, замість до Заліщик, доплили ледве до... Жидачева, а там покинули човен і почимчикували на залізничу станцію. За ними навздогін помчався Юзик.

— А що з човном?

— Нехай його лихо бере!

Юзикові прийшла до голови геніяльна думка: —
Слухайте, панове! Подаруйте „Гамалію” Пластові!

— Згода!

Щасливий Юзик заметушився. Найняв десь кілько-ро людей і підводу (де він грошей на це набрав?) і завіз човна на подвір'я мого батька в Іванівцях. Отак зовсім несподівано став наш П'ятий Курінь власником другого човна, та ще й якого!

Ми з Юзиком вирішили, що ще до кінця вакацій відбудемо водну мандрівку. Повідомили Стрий, Добрянни, почали підготову. Діло пішло. За кілька днів надійшов Старий Цик і Корба-Дацко з „Бобрів”. За ними, без сумніву, вже була деяка моряцька традиція. Цик привів хлопця Юрця, який, щоправда, не був пластуном, але урочисто побожився вступити до Пласту по вакаціях. Був дуже тихий (його голосу ніхто й не чув) і мускулистий, тож товариство вирішило його прийняти, як надзвичайного члена. Прибіг також Мелько, який з верчанського берега не раз тужливо приглядався до морської бравури „Бобрів”. До нас приєдналися два золочівці, Осип і Бодьо (До речі, вони обидва пізніше служили в „Червоній Калині”, а Осип навіть дослужився прізвища Дараба за свою моряцьку відвагу). Отак сформувався морський гурток, що відбув, мабуть, перший в історії нашого Пласту „водний табір”. Був це таки справжній табір, бо мав до цього всі основи: тип гуртковий, приміщення — „,егомосцева”⁸⁾ стодола в Іва-

⁸⁾ Селяни в Західній Україні називали священиків „егомосьцями”

нівцях, пристань — гирло річки Тарнавки, командант — Старий Цик, інструктор мореплавства — Юзик, час тривання — один тиждень, від 17 до 24 серпня 1924 р. Порядок зайнять: руханка, спільна купіль, наука плавання, веслування, піонерські заняття біля човна, сигналізація, поміри „на око”, копаний м'яч і т. ін.

Не було тільки таборової кухні, бо для всіх таборовиків варила моя мама. Ми хіба дров нарубали або води принесли. Зате додаткові вітаміни заготовляли на власну руку з багатих дарів приходського саду. Та на мандрівці варили ми таки самі.

Щоб ще більше підкреслити пластовий характер наших занять, додам, що щоденними гістьми на чардаку „Гамалії” були дві стрийські юначки, чорнявенька товаришка Іванка та білявенька товаришка Зоня, для яких сердега Юзик „двоївся і троївся” у своїй моряцькій ревності.

Але зачнім „з кінця”. „Гамалія” на сонці трохи розсохся, і передусім треба було його смолити. На приходським подвір'ї запалала ватра, над якою Юзик з повагою старозавітного жреця мішав розтоплений тир. Несамовитий сморід доводив до млостей не тільки залогу човна, але усіх пожилців приходства. Та чого людина не стерпить заради великої ідеї!

Решта таборовиків під проводом Старого Цика затикала клоччям більші щілини й заливала тиром. Готово! Тепер — моряцький виряд. Кіл і линва прив'язувати або тягнути човен, велика сокира, лопата, джаган, казан, відро, черпаки, навіть в'язка дров на всякий випадок. Не згадую про особистий виряд кожного, про аптечку тощо — це самозрозуміле! Згадаю тільки про харчові припаси, що їх знавець діла Старий Цик

у порозумінні з моєю мамою заготовив у приходській коморі.

Добрянський „бібр”, що свої зуби з’їв на воді, передбачив теж морську недугу. Тому й склав спеціальне „меню” з таких продуктів: барильце насолених огірків, діжечка квасного сиру, кілька сільських житніх разових хлібів, мішок винних яблук, чай і цукор. Усе!

Аж дивно, що ще й досі цієї дієти не опатентували в мореплавстві.

* *
*

На самого Спаса, 19 серпня 1924-го року, до схід сонця покотили ми „Гамалію” до ріки. Важка це праця травами котити човен на валках! Та все має свій кінець. Ще один крок, ще одне „гей, ррруп!” — і неповоротна потвора легесенько й безшумно посунула по плесі. Гурра! Старий Цик (він же капітан!) маєстатично став на переді човна, Юзик з уваги на найбільший досвід сів при кермі, а сіра решта — при веслах.

І почалися „перші кроки” на воді. Кожний хотів бути якнайкращим, якнайбільшим фахівцем, коротко — проявити себе. Миттю піднялося вгору шість весел, але замість гармонійної згоди в рухах почалося між ними безрозбірливе взаємне лупцювання. Юзик нелюдським голосом верещав вказівки, як гребти, йому помагав, як умів, Старий Цик з переду човна. Сколочена вода струменями заливала розгарячених гребців, а човен — стояв на місці, нерішено похитуючись на всі боки...

— То єст трудно... — зідхнув Цик.

Але метушня тривала тільки момент. Незабаром хлопці підхопили ритміку веслування, і неповоротний досі човен рівненько поплив по кришталевих водах

Стрия. Тут Юзик почав свої штуки. Човен витворяв чудеса повороткості, покiрно, мов дитина, слухав порухiв керми. Ми всi тiльки очi витрiщили, нема що — Юзик, хоч i невеличкий ростом, великий моряк!

— Тiсно ест! — замисть похвали процiдив Цик.

Цiлий ранок зiйшов на науцi веслування. А по Службi Божiй та святковому обiдi вирушило цiле приходство та ще й випадковi гостi до пристанi.

На „Гамалiї” ждав уже Юзик. Його просто не можна було пiзнати. Одягнений у найбільшу цiннiсть своєї гардероби, червону сорочку, i ще червонiший, нiж звичайно, стояв спертий на керму i хусточкою вiтав гостей. Ми почали займати мiсця. Перший скочив у човен, зовсiм непрошений, великий чорний пес Неро. А потiм усе пiшло по старшинству й за порядком. Було нас усiх шiстнадцять душ i, звичайно, пес.

— Рушаємо! — гукнув Юзик.

— Тiсно, хлопцi! — додав Цик.

Гребцi налягли на весла. Невигiдно було веслувати при такому натовпi, але що ж? Треба було показати свою пластову вмiлiсть. Човен рушив i кiлькасот метрiв проплив швидко, а потiм гов! — осiв на мiлини. Злазьте, шановнi пластуни, пхати човна, бо ж „цивилi” в воду не стрибнуть! Гарiвка! Знову глибiнь, знову стрiлою пливе човен, далi брiд, i знову мiлина, i знову двигай човен, аж очi вилазять.

Найбільше подвизався Юзик. Він завжди перший з бравурою й розмахом скакав з човна, при чому бризками води обхлюпував двi свої сусiдки-юначки, а тi в вiдповiдь нiжненькими голосами виявляли свiй переляк i... подив. Отак борикалися ми майже три години. Завеликий таки був вантаж на нерiвномiрно гли-

бокій воді. Нарешті за Волцневом висіли наші пасажери на беріг, радий-не-радий вискочив і пес, що тут прегарно себе почував.

Сонце схиляється до заходу. Прощайте, гості, ми самі рушаємо в дальшу мандрівку.

* *
*

Старий Цик на переді, за ним обернені назад три пари гребців, а при кермі — Юзик. Раз — два, раз —

два, налягай на весло! Справно гребуть гребці, легко мчиться з течією човен.

Уперед, усе вперед! Дорогоцінними самоцвітами мерехтить збурена вода, золотом горить у промінні заходячого сонця плесо ріки. Денеде схопиться перелякана чайка, часом стрепенеться в воді рибка. Обабіч стрімкі бурі береги, вгорі небо, під нами — вода, за нами — вода, перед нами — вода! Простір! Розкіш!

Та всюди мусить бути „але“, всюди чортик уткне свого носа. Отак і з нами. Як на перший день, доволі

вже нагреблися, доволі наколихалися — і то потилицею до переду. А ще й той тир вонючий! От, почало, почало млоїти, до серця підступати... Правду сказати, не устояв перший — я.

— Цику, — кажу, — друже єдиний, кінець мені приходить, з корінням душу рве!..

А Цик повагом і ділово — тиць мені довжелезний огірок: — На, їж, воно зараз pomoже.

Немов яка цигара, стирчить із рота огірок. А я ссу, підгризаю потрохи, зубами придержую, бо ж у руках весло, гребти треба. Подолав я огірка — та де! Ще гірше робиться! Тоді Цик мені пригорщу сиру в рот, мовляв, сиром заткай, немов рукою відійме!..

Та не довелося вже зазнати чудодійного діяння квасного сиру... Бурею-вульканом заклекотіла моя пластова утроба, а прозору воду далеко-далеко залила лявіна з недоїженого сиру й цілющого огірка. Випало й весло із ладу...

По-різному сприйняли моє страждання друзі. Ті, що ще с'як-так держалися, почали кепкувати, однак ті, яким теж страждання було близьке — понуро мовчали. Та на сумні роздумування не було часу. Треба було знову братися за весло, бо через мою відсутність постав хаос у корабельній машині.

Добряга Цик не переставав піклуватися мною. До рота мені вкидав час від часу то кусочок кислого яблука, то шматки житнього хліба. Їж, жуй, затикай!

Була вже темна ніч, як напереді човна радісно сповістив Цик: — Дністер!

Похнюплені гребці налягли на весла, і „Гамалія” бравурно вплив з чистої течії Стрия на каламутну воду Дністра. Тут ми зробили велике коло і знов за-

плили в гирло Стрия, щоб отаборитися на нічліг. Беріг у тому місці був плоский, укритий рінню, а трохи далі була лава чистенького піску.

Поперше, ми притягнули човен до берега, забили кіл і прив'язали ливу. За хвилину вже палахкотіла ватра, на триніжку висів казан, в якому варилася на чай... річкова вода. Води зачерпнули з Стрия, все ж то чистіше...

Тим часом у лозових кущах непомітно сховався Мелько... У другу сторону побіг страждати куций Бодьо. Решта мала невеселі міни. Одинокий Юрцьо — мов скеля. Такого й довбнею не доб'єш.

Вечерю (хліб, і сир, і огірки, аякже!) залили мутним чаєм, а там і простягнулися спати. М'яко й тепло було на жовтому піску. І хоч від надмірно спожитих харчів у кожного роздувся шлунок (ах ці гнилички!), то все ж таки завдяки легенькому надбережному вітрові повітря в таборі було чисте. Ми спали під голим небом, накриті тільки мрякою, яка білою пеленою закутала ріку і наш маленький таборець. Добраніч!

* *
*

Я прокинувся з почуттям, неначе б щось тепле, мокре й шорстке пересувалося в мене по обличчі. У темряві стрінувся я з допитливим поглядом якоїсь потвори, що виринула з мряки нам у головах.

То був віл, один із стада, що ціле літо паслося в надбережних лугах. Схоплюватися не було можна, бо переляканий бик міг потоптати тих, що спали. Тому я поволі підвівся і аж тоді підняв сполох. Розбуджені мореплавці з острахом ствердили несподівану інвазію на табір. Коли віл-пробудник лизав мене по голові, другий безпардонно реферував мішок з яблу-

ками, третій, радісно порикуючи, котив барильце з сиром, а четвертий — о, горе! — вже доїдав гордість і окрасу Юзикової гардероби, червону сорочку, що висіла недалеко на кущі лозини. Зчинилася метушня. Наші найменші, Юрцьо й Бодьо, спасалися „бігством” на човен, зате старша братія зрозуміла повагу хвилини та з бойовим окликом ухопила за весла.

Почався протинаступ. Засоромлений агресор хутко вже втівав за паралелю.

Сіріло.

Старий Цик почав слідство, що й як. Не було сумнівів — його вихованок Юрцьо, якого поставили на першу стійку (нехай, мовляв, хлоп'я привчається) зараз таки заснув і допустив до такої ганебної агресії.

Докинули дров, роздули вогонь, загорнулися в „коци”, сіли і... посоловіли. Бідолашний Юзик мелянхольно обертав у руках кусок червоного рукава, останок з його прецінної сорочки. Кожному з нас було млісно від надміру огірків, сиру і гниличок. Коротко — настроїв „під псом”. Згадали й мутний чай з річкової води. І отой тир вонючий! Просмердів нам не тільки човен, але, здавалося, кожну клітину нашого тіла. (Про атоми тоді ще не говорили). Бррр!

Рада в раду — що робити? Хотілося поплисти хоча під Журавно, де Свіча вливається в Дністер, але то так „далеко”... А від весел всі кості болять... І як потім плисти проти течії?

— Вертаємося! — вирішив Цик.

— Вертаємося! — не без деякого полегшення повторили всі.

Знову зварили чаю, підїли хліба з сиром або з огірком, а там і зліквідували табір. Ще трохи поплавали по

Дністрі (нехай після цього хто скаже, що ми на Дністрі не були!) і з болем серця подалися вгору Стриєм.

Важко було пробиватися проти течії. Місцями треба було тягнути човен ливом з берега. Пізно по полудні добилися ми до нашої пристані. Всі були здорові втомлені, тож зараз по вечері лягли спати.

Будимося вранці, а по нашому Юрцеві залишилося тільки порожнє місце! Старий Цик ударив на тривогу, на всі сторони хотів розіслати погоню за пропалим. Та швидко заспокоїв його наш наймит, у якого панич-утікач допитувався, куди найближче до залізничної станції.

— То єст трудно! — сказав Цик. — Як не пластун, то не пластун — дезертир та й фертик!

А Юрцьо справді втік. Звичайно, до Пласту не вписався, навіть у сеньйораті не верифікувався, хоч до цього мав усі права. А ми всімох почали дальше таборвання.

— Тепер уже до весла сідай, годі отаманувати! — говорили хлопці Цикові.

І Цик веслував. Тим часом вістка про човен сколихнула околицю. До Івановець плавом попливла не тільки довколишня молодь, але й старші шановні громадяни. Так наче б то сьогодні бачу їх, милих гостей на чардаку „Гамалії“: панів учителів з Турад і Дем'янки, панну Любку, пана Остапа, пана Дзюня, пана Івася, товаришок Зоню й Іванку і ін., і ін. А великий ентузіяст молоді та всяких чудацтв взагалі, пан Лев, забув про свій ревматизм і про те, що обов'язки таки дуже квапили його до від'їзду — плястром прилип до човна.

На чардаку забриніли мандоліни й гітари, поплили настроєві мелодії.

Човник хитається серед води,
Плеще об хвилі весло ...

Юзик при кермі маком цвів. Де ж таки, така почесь, такі достойні гості на човні, на нашому пластовому човні!

А моя мама не спромоглася заготовити вдосталь кислого молока для такої громади ентузіястів води.

На зиму примістили „Гамалію” під дахом „єгомосцевої” комори і поїхали в школу.

* *
*

Ще два роки був рух у пристані, ще два „роки під час ферій приходили до Івановець стрийські пластуни, щоб поплавати, повеслувати, на милуватись чарами водного спорту. До нас спонтанно пристали й сільські хлопці, між якими знайшлися ентузіясти плавці й веслярі, а далі теж футболісти, руховики, легкоатлети, лещетарі. Пішов „спорт у маси” в найкращому розумінні слова.

У тому часі трапилася нам нагода зробити на воді добре пластове діло. Улітку 1926 р. ринула нагло злива, а там і почала прибувати вода в річці. Одного дня раненько до схід сонця збудили сільські хлопці постійну залогу човна, себто Остапа, Бодя і мене. Стрий виступив з берегів, піднялася й річка Тарнавка та й відрізала від суходолу стадо волів разом з пастухом. Треба поспішити їм на поміч. Ми миттю вхопили за весла (весла були завжди наготові у батьковій коморі) і — до ріки! Високо на каламутних водах Тарнавки гойдався „Гамалія”. На щастя, прив’язь була досить довга, тож вода могла підняти вгору човен, а то був би по-

тонував або ще гірше — зірвався з прив'язі, і тоді поминай, як звали... Один хлопець, перев'язаний ливною, пустився вплав до човна, відв'язав його від кола, і тоді ми притягнули „Гамалію” на суше. Сіли на човен, заклали весла і гайда на той бік!

Облиті каламутними хвилями з усіх сторін, сумно ревіли на маленькому клаптику сухої землі перелякані воли. Деякі стояли вже в воді. Поміж волами скакав несамовито на всі боки до смерти переляканий заєць. Ми скинули одіж і почали заганяти волів у воду. Важко сопучи, з боязко виряченими очима, посувалася маса важких туловищ вперед. Найбільший спротив ставили перші, однак задні лави силоміць спихали їх у каламутні хвилі. Коли ж декілька волів почало нарешті плисти, без зайвого труду пішло у воду ціле стадо. То була прегарна картина, як неповороткі воли справно, хоч і не без проявів страху, перепливали річку. Тим часом заєць у найбільшій розпуці ускочив у човен.

Перегнавши ми волів, а до човна взяли пастуха, старого Степана Садоху. Та тільки раз ударили веслами, як старий запримітив зайця і — замахнувся палицею. Я заступив коліном.

— Не займайте, Степане, — кажу.

Пастух видивився: — Чому?

— А тому, що заєць на нашому човні.

— Ну, то я його для вас заб'ю!

— Не в тому річ! Бачите, заєць на нашому човні екстериторіяльний.

— Га?

— Він так немов політичний емігрант — має право азилію...

— Як кажете?

Ми безрадно розклали руки. Ніяк не виясниш старому всіх добродійств міжнародного права і його піклування людиною. Не допомгло також, що Осип блискуче провів філософічно-гуманітарне пояснення сьомої статті пластового закону: пластун є приятелем звірят і рослин. Старий Степан до решти збаранів і таки не зрозумів, чому „паничі” не дозволяють убити зайця...

Тим часом човен причалив до берега, і перший вискочив з нього зрадлий заєць. Поки старий успів махнути палицею, заєць показав тільки хвостик з „егомосцевої” картоплі.

І нехай мені після цього хто скаже, що заєць дурний!

Старий Степан потеліпався за своїми волами. Про нас напевно думав, що ми ще не прочумалися зі сну або таки — не всі дома ... Але годі! Паничі все мають свої „фаноберії”. Пропав заєць!

* *

Нарешті, в 1927 році, настав для „Гамалії” великий день. Наші друзі з П'ятого Куреня під проводом Мортка вирушили — до Заліщик. Мортка навіть почав був друкувати в „Молодому Житті” опис тієї незвичайної мандрівки. Почав — тільки не скінчив. Він уже, бачите, навіть уже тоді часу не мав, право студіював! Все ж маємо надію, що цю мандрівку опише бодай на старості літ, бо мандрівка варта цього!

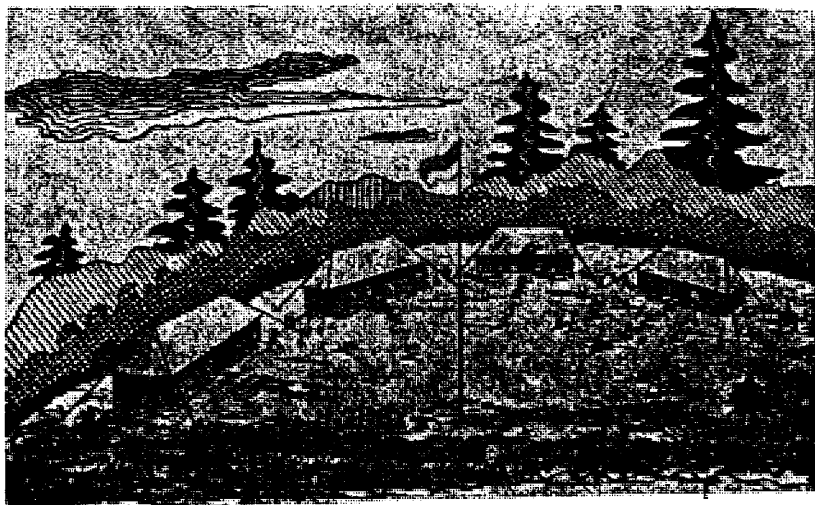
Із Заліщик вернувся «Гамалія» поїздом до Стрия.

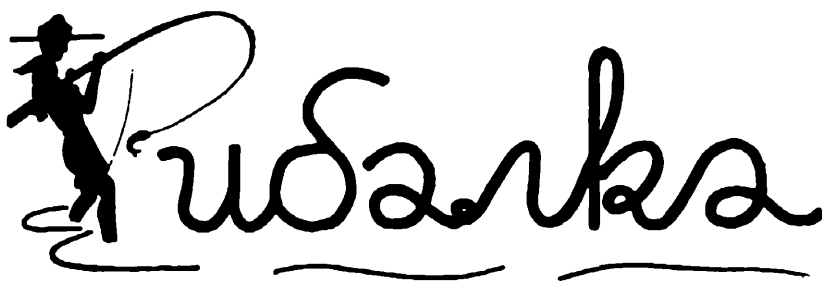
А в 1928 році відбув свою другу й останню пламбу знову ж таки до Заліщик. Там його пластуни продали. Старий уже був транспорт, залізницею не „оплачувався”.

Великі „водні дні” нашої молодости скінчилися.

* *

Так, друзі Чорноморці, ми таки плавали. Почали раніше від вас, плавали довше від вас, мабуть, і далі, як ви. Ми навіть за море раніше від вас заманджали.
Не гнівайтесь — бігме, правда!

Рибалка

У липневому сонці купаються хребти гір. Вище них підняла свою зелену шапку Парашка. Ясними галявинами відбиває від темні лісів долина, а по сірому камінні котить свої кришталево-чисті води потік.

На галяві поміж кущами ліщини куриться дим, білють шатра, гордо лопотить прапор. Оце вам і Замоchир, оце панорама старшопластунського табору.

Дозвілля. На камінні потоку, на прибережному піску, а то й на травичці фантазійно порозлягалися таборовики. Сонце обдає промінням їх бронзові, часом аж чорні тіла, легенький вітрець пестливо лоскоче, і свою вічну пісню співає потік. А вони лежать заслухані, задивлені, неначе б усією істотою зливалися з оточенням — ці діти матері-природи...

Аж ось один високий і худий схопився: — О!

Другий спроквола повернув до нього голову:

— Що там, Слоню?

— О! О! Є!

— Що таке?

Ще кілька постатей повернулося в їх сторону. Тим часом Слонь, наче кіт, підкрадався на пальцях до більшого каменя, що трохи виставав з води.

— Отут! Пструг!

Слонь обережно вступив у воду. Однією рукою сперся на камінь, що виставав з потоку, а другою почав під ним нишпорити. Решта хлопців з зацікавленням слідкувала за його рухами.

— Є... то значить — був... — крикнув Слонь і почав обмацувати камінь з другого боку. А хлопці, як хлопці: їм тільки подай щось нове, то зараз і почнуть. Так і тепер — сердега Слонь вовтузився коло каменя, а вони вже й кепкувати почали, мовляв — сьогодні на вечерю смажені пструги. Але Слонь цим не тур

бувався — лишив перший камінь, перейшов до другого, потім до третього і...

— Є-є-є! — радісно зверещав. У промінні сонця сріблом заблищав пструг. Він несамовито пручався у жмені рибалки. Тоді на прибережному піску ворухнулася товстелезна чорна брила. Це був шеф таборової

кухні, Дуко, в фантазійній чалмі зі строкатого рушника, в зелених окулярах.

— Що там, Слоню?

— Пструг! Дивися, який гарний!

— Давай сюди!

Дуко оком знавця оглянув рибу, яка щораз слабше пручалася, а потім підвівся і пішов до табору, забираючи з собою Слонового пструга.

Тим часом дозвілля скінчилося, і бунчужний Сахарина забрав нас на якісь чергові, денним наказом заплановані дошкуляння. Кільком із нас припало телеграфувати, тож ми порозлягалися під ліщиною недалеко кухні й почали вистукувати: довга, коротка, довга... За сусіднім кущем при відбірній станції лежав конструктор апарату Гриць. Не було проводів, тож обидві станції були близько одна одної. Тим то заборонено усно порозуміватися, тільки „по дроті”. Сердега Гриць щохвилини люто лаявся, коли його станція приймала від нас ось такі депеші:

— Ірина!

— Вірне кохання!

— Пропала надія!

— Закоханий дурень!

А в кухні діловито порався Дуко. Він випатрошив і обчистив пструга, а потім поклав його на сковороду. За хвилину ніжні пахощі смаженої риби спокусливо лоскотали носи телеграфістів. Тоді Дуко повагом урізав шматок хліба, присів біля сковороди і — почав їсти. Їв статечно, поволі, ляскав язиком, смакував. Кусочок за кусочком до останньої рісочки... Наостанці витер хлібом сковороду і гукнув:

— Слоню, гей, Слоню!

— Чого? — відгукнувся Слонь, що саме тоді копав якусь яму. Він сперся на джагана й обтер піт.

— Знаєш, то напевно був пструг, нема найменшого сумніву...

— То ти вже всмажив?

— Авжеж!

— Ну, то давай сюди!

— Що?

— Та пструга.

— Хочеш пструга? То йди злови!

— Як?

— Так.

Дальшу розмову перервав Сахарина, який знову збирався кудись нас вести.

Отак і почалося! Слоня огорнула рибальська гарячка, він не мав уже більше спокою. Дозвілля — Слонь на воді, купіль—Слонь під каменем шукає, теренова гра — Слонь ускочив у потік... Часом навіть увечері під час ватри, коли Босняк своїми мудрощами наводив нудьгу, Слонь непомітно зникав, щоб вернутися з пстругами.

Нічого казати — мав талант у руках. А в таборівій кухні почали нам видавати додатковий пайок. Насамперед, звичайно, їли Дуко й Факір, потім „шміраки”, потім булава, потім „червоні”, а часом навіть „зеленим” бодай по хвосту перепало. Сам Слонь був ситий уловом, навіть не дуже домагався, як його лишали без пайка — його радістю було брести потоком, нишпорити під камінням, рибалити...

Раз трохи не попався. У сам полудень тягне він пструга з-під каменяки. Другого держить у руці такий самий пристрасний рибалка, Мелько. Раптом з-поза ку-

черявих вільх виходить лісничий Сенчина з кількома „гайовими” та собаками. Собаки загавкали, немов на вовка, й кинулися в сторону потока. Обидва рибалки затремтіли від страху, а лісничий остовпів. Що за відвага, що за нахабство отак серед білого дня витягати пстругів з потоку, що пересікає „ляси паньствова”¹⁾!

— Та ви мені, панове, всіх пстругів винищуйте! — закричав.

Перший опритомнів Мелько.

— То ми, прошу пана, тільки „в наукових цілях” — обстежуємо роди риб’ячого поголів’я! — випалив немов з гармати і пустив пструга в воду. Те саме зробив і „дослідник природи” Слонь.

Лісничий відійшов. Він був добрий чоловічина, але завзятий любитель природи і, як кожний лісничий, великий „службіст”. Все ж скарги нікуди не подав, тільки потім „на вухо” розповідав, що мусів наново зарибити потік — так основно вичистили його із пстругів Слонь і Мелько.

Напередодні закінчення табору Дуко подбав, щоб Мортик звільнив від таборових зайнятть Слоня й Мелька — треба наловити пстругів на прощання. Цілісінький день мокли Слонь із Мельком у воді, а Дуко з шміраками патрошив, смажив, складав. Саме тоді випорожнили таборовий магазин, бо харчів було вже небагато. Решту роздав Дуко хлопцям, щоб запакували до наплечників. Тому всі полиці, а навіть долівка були встелені папером і смаженими пстругами. Дуко плянував зробити прощальний бенкет уранці перед вимаршем і також видати хлопцям перекуску на дорогу.

¹⁾ „Ляси паньствова” — державні ліси.

Скільки при цьому з'їв сам із шміраками — це його таємниця!

Надвечір наш шеф кухні запримітив, що пропала колодка від магазину. Магазин, бачите, завжди був замкнений, бо хоч то ніби самі порядні люди, але певність не шкодить... Таборова каса, немалий таки гріш, лежала відкрито під шатром, але якісь там хлібчи сало Дуко держав під ключем... Отож, пропала колодка, і Дуко наказав, щоб стійкові вночі особливо стерегли магазин.

Після прощальної ватри табір заснув. Завтра далека дорога — проща на Маківку.

Уранці після руханки, миття та молитви уставив Сахарина таборовиків у чергу по сніданню.

— Веди спершу під магазин, я рибу видам! — гукнув від казанів Дуко.

Таборовики гусаком посунули під магазин. Дуко урочисто відчинив магазин і... ахнув: по смаженій рибі залишився лише затовщений папір!.. Дуко підняв гвалт, у справу встрияв Сахарина, надбіг сам Морттик, почалося слідство. Не було сумніву — рибу з'їли стійкові.

Морттик поставив Мшану, Дзюника й Медведя на струнко. Перший почав Мшана. Він важко сопів, час від часу йому гикалося — забагато таки перехопив рибки.

— Пане команданте, голошу слухняно, що це понад людські сили! Бувало, стоїш на стійці, ходиш навколо табору, ватру поправляєш, на зорі дивишся, і час якось минає. А тут — бовваній біля магазину! А риба смердить, аж млість тебе бере! Ну, я й почав надгризати кусочок...

— Так, так, — підтримав Калмик, — стоїш над тією рибою, а в мізку так і свердлить думка: а що, як хтось з другого боку до табору підкрадається? Варто б поглянути, а магазин годі лишити, бо ж тут риба... Щоб хто часом не забрав!..

— І тому ми їли — краще ми, ніж хтось чужий!.. З патріотизму їли! А тепер, мабуть, відхоруємо оцю кляту рибу... — важко гикаючи, сказав Медвідь.

— Хай їй хрін, я вже, мабуть, ніколи риби в рот не візьму! — повагом додав Дзюник, третя „жертва” патріотичного обов’язку.

— Ну, нехай уже буде! — обізвався примирливо Дуко. — Але скажіть мені, як ви вчетверо спорили стільки риби?

— Та, правду сказати, то ми самі, хоч мали добру волю, таки не могли ради дати, тож збудили ще третій гурток „на допомогу”. Спасибі хлопцям, трохи нам помогли, — рапортував Мшана. Він добув з кишені колодку і подав Дукові:

— На, я знайшов у час стійки. Замкни магазин!

— Де найшов?

— Та таки в моїй кишені...

Усім стало ясно: Мшана, який уночі мав держати стійку, вже звечора сховав колодку.

— І подумайте тільки: такий „зелений”, така немова, а на які штуки зважився, — дивувався Дуко.

— Вираблеєсі, буде червоний, — невинненько додав Калмик.

* *
*

Минуло вісімнадцять років. Над Манфелем, що з шумом і ревом котить льодовоохолодні води до Дунаю,

стояла громадка людей. Шпакуваті й сиві, з чубами й лисі, худі, грубі і згорблені. Але всі в коротких штанах і кгакі-сорочках, тільки, замість темно-синіх хусток, зелені краватки. Мовчки дивилися на бурхливі хвилі ріки, жадібно слухали її шуму. Десь глибоко в серці щось ворухилося, гадиною присмоктувалося, ссало.

Перед очима душі ставав Черемош, вчувався шум Лімниці, журчання Стрию, пестливий шепіт Опору...

Стояли, важко звисивши голови, тільки груди підіймалися, а рев ріки глушив ледве чутні зідхання.

Нараз один, немов голуб, сивий стрепенувся:

— Пструг!

— Де?

— Ось тільки що вискочив з води! О, знов!

Дійсно, з води час від часу виплигували пструги, щоб, накресливши дугу в повітрі, знову плюснути в воду. Сивий розгарячився:

— Ой, не видержу, піду на пструги! — Він швидко почав роздягатися.

— Що ти робиш, чоловіче? Та ж вода льодово-холодна, тут ніхто не купається! — опам'ятавали його другі.

Сивий ні вусом не моргнув. Він швидко гулькнув трохи не по пояс у рвучкі хвилі ріки і вже нишпорив рукою під найближчим каменем.

— Ну, простудиться, на смерть простудиться! — гомоніли ті, що на березі.

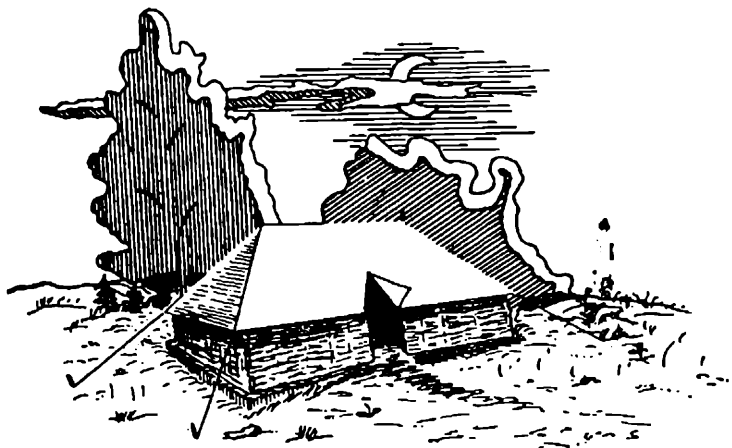
— Був, був, але втік! — крикнув сивий і знову сягнув під каменяку.

Тим часом у поблизькому ліску загавкала собака.

— Ого, річковий сторож іде! Тікай, друже! — гукнули ознайомлені з обставинами.

Сивий рад-не-рад вийшов з води. Цокотячи зубами, надів на почервоніле тіло однострій, зав'язав краватку. Не можна було збагнути, що його більше трясло — холод чи зворушення, бо якось гейби намагався приховати своє обличчя від допитливих поглядів.

— Гей, Боже милий! Дай ще стати на Батьківській Землі, брести її кришталевими водами, мандрувати рідними пляями!.. — прошептав, мов молитву, передчасно посивілий сеньйор-скиталець Слонь і нишком обтер сльозу...

БОГДАН ЧЕХУТ І ЙОГО „РІДНІ ПЛАЇ”

В повноті сил, праці і задумів, на вершинах життєвого літа, влітку — дня 8 липня 1956 року під гарячим липневим сонцем Небраски, порвалася нитка життя Богдана Чехута, народженого в західньоукраїнському підкарпатському селі Кліщівне — дня 12 березня 1906 року. Згас раптом від розриву серця, залишаючи Дружину, Сина і Доньок сиротами, свої пляни, задуми і мрії нездійсненими і свою поворотну дорогу додому — на стежки, і дороги, і гірські плаї своєї молодости — нескінченою. Відійшов, щоб засісти при Великій уже Вічній Ватрі померлих і поляглих братчиків і друзів, розпаленій потойбіч Чумацького Шляху — високо над сріблом Стрия й Опору, над загорненими у срібні мричі верхів'ями Бескидів, Горган і Чорногори, над сповитими в місячне сяйво рідними підкарпатськими селами.

За фахом, як і О. Олесь, ветеринарний лікар, був Богдан Чехут водночас добрим і чутким письменником-поетом, гумористом з нахилом до сатири. Вмів і любив посміятися у своїх писаннях із себе самого, із друзів і з оточення. Але робив це із щирим серцем, з любов'ю і свій гумор і сатиру розсновував на тлі ліричних пейзажів й епізодів. У своєму фаху був не тільки спеціалістом-практиком, але й науковцем, захопленим науковими дослідями. Був автором багатьох статей на професійні теми й редактором професійних видань, зокрема приготованого до друку альманаху українських ветеринарних лікарів у ЗДА. Водночас із цим був автором численних нарисів і статей на пластові теми і редактором різних пластових видань, почина-

ючи від курінних газеток і кінчаючи „Косарем”, сатиричним журналом Загону „Червона Калина” і єдиним у своєму роді, видаваним на шапірографі журналом для дітей „Калинові ягідки”.

Найближчими його серцю були, здається, все ж таки написані ним на протязі довших років нариси й оповідання із пластового життя, із пластових мандрівок „рідними пляями” — долинами Підгір’я й Поділля, верхами Карпат, течіями Стрия і Дністра. Ще довго до своєї смерти зібрав їх, виправляв, проредагував, приготував до друку, турбувався їх виданням. Але ж не мав щастя побачити їх окремою книжкою. Виходять вони сьогодні в першу річницю смерти Богдана Чехута заходом героїв і постатей його оповідань — колишніх пластунів П’ятого Пластового Полка і потому Куреня ім. князя Ярослава Осмомисла, і сьогоднішніх братчиків Загону „Червона Калина”. Писав ці нариси й оповідання братчик Марко, бо так прозвали його в його загоні, не для себе чи й друзів колишніх мандрівок, але передусім для своїх дітей і їх однолітків, що опинилися в різних континентах світу відірвані від «рідних плаїв» своєї Батьківщини. Тому теж і присвятив їх українській пластовій молоді, що її так любив і що її майбутнім так „душу тривожив”. В одному із своїх останніх (з дня 19 квітня 1956 року) листів до Дука писав Богдан Чехут, що написав цю збірку і хоче видати і присвятити її „нашим наслідникам, щоб запалити в них бажання промірювати рідні плаї слідами батьків”. І тоді теж закінчив свого листа словами, що „коли молодь прийме збірку, то це буде для мене справжньою нагородою Нобля”... Для цієї ж молоді Богдан Чехут задумував написати ще й окрему пластову повість.

Зібрані у нинішній збірці „Рідними пляями” розповіді Богдана Чехута основані всі на переживаннях українських пластунів на Західних Землях України у двадцятих роках цього сторіччя. Все це події, пригоди й епізоди із пластових зайнять, мандрівок, таборуван-

ня. Сповнені вони юнацької романтики й гумору, зокрема того, що розвинувся у творчості пластових ватер, інколи дуже оригінальній і своєрідній. Водночас із цим в них помітні елементи студентсько-бурсацької, інколи гострої сатири. Цей свій жанр схарактеризував найкраще сам автор у листі до Романа Завадовича, літературного редактора і впорядника цієї збірки, як „застосування тематики і своєрідного стилю пластової ватри з її „перцем“, бурлеском, інтермедійністю, цілевою карикатурою, т. зв. пластовим „лахом“ (дружніми кпинами з усього і з усіх, передусім із себе самих). Описувані постаті і події схоплює автор „живцем“, інколи дуже натуралістично, змальовуючи життя і людей такими, якими вони є, без зайвого прикрашування і підсолоджування. Все ж таки вся збірка пронизана в основному великою любов'ю до друзів, до Пласту, до рідної української природи. Пластунам ці розповіді пригадають колишні пластові „мандри“ і табори, сповнені захоплення, безжурности і сміху. Непластунів, але ж знайомих із пластовим братством, вони введуть знову хоч на хвилину в країну теж їхньої молодости, теж і їхніх спогадів, пов'язаних із зустрічами з пластунами у селах і містах Галицької Волости й Волині. Молодь довідається з них, краще, як з усіх статей і гутірок, про те, як пластували колись їхні батьки.

Проходять зафіксовані в цій збірці переживання і пригоди на тлі подій недавньої історії, зокрема на тлі подій двадцятих років у місті Стрий та в його околиці, але вони притаманні теж для інших міст і для інших областей Західньої України. Напередодні розвалу австрійської імперії і проголошення незалежності Західньої України члени пластового гуртка „Пугач“, заснованого в стрийській гімназії ще 1912 року, разом із ремісничою і міщанською молоддю, організують Пластові Відділи, і, порозумівшись з українськими офіцерами і вояками австрійського гарнізону в Стрию, випереджують поляків і в дні 1 листопада 1918 р. зай-

мають збройною рукою всі вирішні становища у місті. Вивісивши український національний прапор на міському ратуші, члени цих збройних Пластових Відділів організують першу українську міліцію, виконують допоміжну військову службу, стоять стійковими під установами і магазинами, у вільний від науки час відбувають на стрийських лугах вояцький вишкіл. В неділі і свята виходять на поблизькі села і там по лугах і лісах проводять теренові гри і вправи. Дехто з-поміж них іде з Українською Галицькою Армією за Збруч. Все це виробляє в тодішніх пластунів любов до пригод і мандрівок, і свої зайняття вони відновляють знову вже в умовах польської окупації, після деякої стабілізації життя. 1920 року постає в Стрию за прикладом інших західньоукраїнських міст 5-ий пластовий полк ім. кн. Ярослава Осмомисла, і членами двох його гуртків стають і Марко, і Мертик, і Дуко, і Цик, і Слонь, і Медвідь, і Банек, і Босняк, і Кот, і Мшана, і Крокодилъ й Орися і всі інші герої та постаті розповідей цієї збірки. Кожен вільний час, кожні вакації використовують вони на мандрівки Карпатами, бо тільки там — далеко від очей польської поліції — можна було свобідно відбувати всі пластові зайняття і гри, і впоряд, і гутірки, присвячені здебільша історії визвольних змагань. Під час таких мандрівок, таборування і зайнять українські пластуни здобувають той досвід і знання терену, що так придалися їм згодом, як воякам і командирам Української Повстанської Армії.

Богдан Чехут впроваджує нас своїми розповідями, своїми оповіданнями у цей пластовий „далекий світ”. Ми йдемо за ними, причаровані сміхом і фантазією Чехутових героїв, їхнім бажанням бути не тільки добрими пластунами, але й у потребі нести справжню військову службу. То ж з оцього безцільного, здавалося б ношення соли в наплечниках, що так дошкулило авторові збірки Маркові, чи пластових бігів у „повному одягу”, відбування впорядів і стійок, палення ватер, безуспішного варення гороху і поривань відбу-

вати човнами плавбу по таких „неславних” річках, як Стрий чи Опір — скристалізувалася згодом рішучість і воля організуватися в підпільні військові з'єднання, загартовувати себе до майбутніх збройних уже боїв, впливати на широкі ріки і моря України.

Передаючи широкій читацькій громаді цю першу і, на превеликий наш жаль, уже й останню збірку оповідань Богдана Чехута, ми певні, що читачі приймуть її так же тепло і безпосередньо, як щиро і з любов'ю писав їх померлий передчасно автор.

Ідімо ж за ним — за його героями, їхніми і нашими далекими рідними пляями!

Богдан Кравців

ЗМІСТ:

Пластовий біг	7
Як Дуко палив ватру	11
Горохова зупа	15
Міністер фінансів	24
Про Кота і його ковбасу	31
Перший гонорар	46
На стійці	55
Сіль	65
Чудо на Мшані	73
Муха	81
Еліда	87
Співаки	95
Котик	105
Буркут	113
По морю, по морю	122
Рибалка	142
Б. Кравців: Богдан Чехут і його „Рідні плаї”	151

